

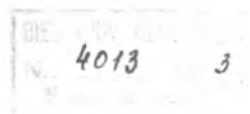
~~P 105~~

1942

FAMILIA

REVISTĂ LUNARĂ
DE CULTURĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIRECTOR
M. G. SAMARINEANU

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL” — BUCUREȘTI

208

279290

Sepsa, Nr. 7-8

FAMILIA

REVISTA ASOCIAȚIEI SCRITORILOR ROMANI
DIN ARDEAL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fondată în 1865

de

IOSIF VULCAN

DIRECTOR: M. G. SAMARINEANU

ANUL 77
SERIA IV.

Nr. 1—2

IANUARIE
FEBRUARIE

1 9 4 2

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL“ — BUCUREȘTI

S U M A R U L

Nr. 1-2

~~PLU~~

Victor Papacostea — Dimitrie Cantemir	pag.	3
V. Copilu-Cheatră — Popas în Albac (poezie)	„	11
Vladimir Corbasca — Marula	„	13
Eugen Jeleleanu — Veacul de grație (poezie)	„	22
George Todoran — Srisoare (poezie)	„	24
Ion Minulescu — Iarnă Bucureșteană	„	25
Ion Ojog — La țarm (poezie)	„	29
Al. Cazaban — Nevastă-mea are talent (comedie în 3 acte). Actul III	„	31
Vasile Al. George — Presimțiri (poezie)	„	47
Ion Samarineanu — Impresii (poezie)	„	49
Dan Petrașincu — Edgar Poe, iluminatul (categoriile fantasticului)	„	51
Daniela Miga — Miniaturi (poezie)	„	65
Ion Mincu Lehliu — Si poate el...	„	67
I. V. Soricu — Cronica rimată	„	76

CRONICI :

Ion Samarineanu — Cronica dramatică	pag.	78
Marieta Popescu-Florea — Insemnări literare: Virgil Carianopod: Scară la cer (versuri); Ionescu Morel: Mai sunt oameni buni (roman în 2 volume); Constantin Stelian: Mireasa lumii (versuri); Al. Calotescu Neicu: Alte vremuri... altă lume; Mihaeil Drumeș: Scrisoarea de dragoste (roman); Dr. Eug. Dobrota: Soarele din „Piatra Albă“ (roman din Carpați); Ecaterina St. Manole: Cărările durerii și pentru Tine Doamne (versuri)	„	100

NOTE :

IDEI — OAMENI — FAPTE. Nicușor Iorga de I. Constantinescu; Cronica Evenimentelor de M. G. Samarineanu; Adam Bălțatu de Ion Ojog; Maura Prigor — Biserica Nouă de Ion Samarineanu; Moș Nae — „Copilul Nimănui“ de George Todoran; Cătină Almanahurile 1942; Cenaclul literar „Familia“ redacția.

REVISTA REVISTELOR

DIMITRIE CANTEMIR

NOTE PENTRU UN PORTRET

de VICTOR PAPACOSTEA

Vorbind altădată de luptele moldovenilor pentru isgonirea Turcilor din Bugeac, am amintit marile merite ale boerilor din Țara de Jos, și cu deosebire a celor din ținutul Fălciului.

„Josenii“, cum îi numesc izvoarele, au dovedit prin guerila lor veacuri dearându-l, că Țara cea adevărată nu a recunoscut niciodată răpirea Basarabiei de Sud de către Turci. O splendidă elită militară s'a format și s'a oțelit în aceste lupte de frontieră; o cruciadă permanentă, asemenea celei dusă de nobilimea castiliană din Spania lui Cid Campeador. Balada noastră populară mărturisește în figura lui Toma Alimoș „boier din Țara de Jos“, admirația cu care masele populare urmăreau pe acești cavaleri fără teamă și prihană ai Moldovei de odinioară.

Din mijlocul acestor ostași de frontieră, dintre siliștenii Fălciului, de pe râul Hanului, se ridică prin puterea săbiilor la începutul veacului al XVII-lea, neamul Cantemireștilor.

„Toader, bunicul lui Dimitrie Cantemir, spune cronica, a murit apărând vitejește ținutul Codrului și marginea Țării spre Tătari“.

Constantin, tatăl scriitorului, a fost și el—înainte de a domni—comandantul aceluiași ținut și o impunătoare figură din istoria militară a Moldovei. Vorbind de acest bătrân soldat de frontieră, ajuns pe tronul Moldovei, cronicarul Neculce spune că „avea corpul și fața pline de semnele rănilor căpătate în luptă“.

Din acest neam de grăniceri viteji se trage Dimitrie Cantemir.

A fost fără îndoială cel mai luminos cap al vieții noastre intelectuale de altădată. Prin profesori vestiți ai timpului, Dimitrie Cantemir își însușește cunoștințe vaste de literatură, filosofie, istorie și științe precum și limbile: română, latină, greacă modernă, turcă, arabă, persană, italiană, rusă, franceză, greacă veche și slavonă. Nu a uitat nici artele, arhitectura și muzica în deosebi. Bucățile de muzică turcească compuse de el, și înregistrate pe note după un sistem

creat de dânsul, se cântă și azi prin cartierele Constantinopolului, sub numele de „cântecele lui Cantemir“. (G. Pascu, *Viața și operele lui D. Cantemir*).

A avut incontestabil și pasiunea politică. De altfel pentru formațiunea principilor noștri, Constantinopolul — unde D. Cantemir a trăit 22 de ani — oferea în a doua jumătate a veacului XVII-lea condițiuni cu totul excepționale. Mare centru politic și comercial al lumii răsăritene — la răspântia a trei continente — dictând condițiunile de viață economică pe vaste suprafețe în Europa, în Asia și în Africa — Stambulul a fost sub sultani — ca și în vremea împăraților bizantini — câmpul unor puternice ciocniri de interese. Înalți demnitari, bancheri, ambasadori, navigatori, principii de toate limbile, căpitani celebri din soldatesca Răsăritului, femei al căror nume circula ca o legendă — toți trăiau zi și noapte într'o agitație pe care puține centre politice ale lumii au cunoscut-o. În această atmosferă s'a format Dimitrie Cantemir; aici s'a deprins el să folosească acțiunea de culise în așa măsură, spune Neculce, „că îl speriașe și pe Brâncoveanu Vodă“ a cărui abilitate politică nu putea fi ușor întrecută.

A fost un erudit fără pereche, un politic pasionat — dar și un neîntrecut om de lume.

Un distins ofițer francez care l-a cunoscut de aproape, scrie în memoriile lui: „Principele Dimitrie Cantemir era de statură mijlocie, minunat de bine făcut, foarte frumos, grav și cu cea mai fericită fizionomie. El era amabil și politicos; vorba lui era prietenească și liberă; vorbea foarte bine limba latină, ceea ce era foarte plăcut pentru aceia ce-l înțelegeau“. (St. Ciobanu).

Neculce — prietenul său — amintind viața lui Cantemir la Constantinopol, afirmă că „așa știa zice de bine în tambură, cât nici un țărigrădean nu putea zice bine ca dânsul“, iar Nicolae Costin confirmă că mai ales prin extraordinarul său dar muzical câștigase inimile nobilimei otomane.

Avea într'una din cele mai frumoase poziții ale Constantinopolului — pe colina Sangiak dar Iokuși — un palat foarte elegant, împodobit cu grădini și apeducte, unde își dădeau înlănțire oameni de stat, diplomați, artiști, poeți, muzicanți — într'un cuvânt tot ce avea mai de seamă Bizanțul otoman la începutul veacului XVIII.

O seară în saloanele și în grădinile prințului Cantemir în Stambul, amintea petrecerile intelectuale dela curțile marilor principii ai renașterii italiene. Într'un grup puteai vedea pe vestitul poet Rami Meemed Pașa în convorbire cordială cu contele Petru Tolstoi am-

basadorul Rusiei; într'altul zăreai figura palidă a contelui Emeric Tököly, regele neîntronat al Ungariei, primind nervos cuvinte de îmbărbătare din pantea lui Fériol ambasadorul Franței; sub candelabre Leuni Celebi pictorul șef al curții imperiale, explică unor tineri gentilomi persani valoarea unei picturi în stil apusean, care înfățișa asaltul ienicerilor la Poarta de aur, în vreme ce Cantemir arată marelui Vizir și unui grup de demnitari turci faimosul porfir antic, care aparținuse împăratului Ion Cantacuzino, și pe care se afla gravată figura unei tinere femei într'un car tras de patru cai.

Era firesc ca învățatul principe să se despartă greu de acest colț de lume. Cu câtă nostalgie îl evocă el mai târziu: „în palatul meu, (pe colina Sangiakadar, pe țărmul Bosforului) era locul cel mai plăcut ce-și poate cineva închipui“. Iar într'o scrisoare către Țar: „*Ce-am avut eu la Constantinopole n'aș fi părăsit decât pentru Dumnezeu sau pentru libertatea Patriei*“.

La începutul veacului XVIII — după pacea dela Carlovitz, dar mai ales după victoria lui Petru cel Mare la Pultava — își deschide drumul în opinia publică europeană, credința într'o iminentă catastrofă a statului turcesc. Căderea lui Carol XII a făcut din Petru cel Mare eroul zilei. Svonul despre reformele lui, despre înarmările uriașe ce făcea pe apă și pe uscat — se lățise în toată lumea.

Credința aceasta într'o apropiată prăbușire a imperiului otoman a avut-o, firește, și Cantemir.

Dar, dacă îl bucura perspectiva ca poporul român să iasă de sub suzeranitatea statului otoman — nu mai puțin îl îngrijora imperialismul moscovit. Deși adept al înțelegerii cu Petru, exaltarea filorusă a unei părți din boerime nu i-a plăcut niciodată. Petru cel Mare (geniu politic, calculat și întreprinzător, cu vaste proiecte de expansiune militară și economică, înconjurat de ingineri, de bancheri și de negustori) apărea în închipuirea naivă a boerilor moldoveni ca un mântuitor al popoarelor robite. Ei împingeau astfel Țara — *fără rezerve și fără garanții* — în orbita politicei rusești. În această formă tovarășia cu Rușii nu-i convenea Domnului român.

În fața acestui messianism slav — care făgăduia unui neam semibarbar moștenirea împărăției romane de răsărit, umanistul care era Dimitrie Cantemir s'a ridicat cu hotărâre. El va arăta întregii lumi civilizate — și Țarului însuși — că noi nu putem fi asimilați sub nici o formă micilor popoare slave din sud-estul Europei.

Noi nu ne tragem din barbari, spune el sub zeci de forme; noi suntem Romani.

Statul nostru, este o continuare a împărăției romane de Răsărit, iar istoria Romano-Moldo-Vlahilor — un ultim capitol în istoria Ro-

mei. Măreția acestei origini explică miracolul rezistenței noastre. Suntem popor de cetățeni și de veterani. Deaceea suntem nebiruiți. Deaceea am rezistat tuturor barbarilor și am rămas stăpânii ținuturilor în cari ne-a așezat Traian.

Chiar Turcii — au răpus cu armele pe toți din jurul nostru — pe noi nu!

Iar celor cari prin imprudența sau ignoranța lor, împing Moldova și Muntenia către o nouă robie Cantemir le strigă:

„Aceste a noastre două țări, cu ajutorul lui Dumnezeu, măcar că supuse și ascultătoare sunt monarhiei turcești, însă nici stăpânirea, nici slobozenia gios nu și-au lăsat; ci după multe sângeroase și românești războaie, cu Cazacii, cu Ungurii, cu Leșii și mai apoi cu Turcii, și cu cei de o fire cu dânșii, Tătarii, niciodată piciorul din hotarele sale afară nu și-au scos, ci înfipti și nezmulți au rămas“.

În dosul acestei miraculoase rezistențe, Cantemir vede nu numai efortul unui neam viteaz, dar și voia lui Dumnezeu. El face afirmațiunea uimitoare că Turcilor li se înrădăcinase credința că „a merge cu dușmănie împotriva Româno-Moldo-Vlahilor iaste cea mai desăvârșită nebunie și că asupra unui neam ca acesta (cu armele nebiruit fiind) războiul poate aduce batjocura și primejdia slavei Aliosmănești“. Și de ce n'ar fi așa — se întreabă el:

„Câți Mahomezi, câți Baeziți, câți Murați și câte oști dușmane n'au aruncat Românii în valurile Dunărei, Prutului, Siretului, și Nistrului. Pronia cerească, scrie Cantemir — pătruns de o credință mesianică în misiunea poporului român — în grija ei pentru mântuirea popoarelor a așezat aci neamul Romano-Moldo-Vlahilor, „ca pre un zid prea vârtos și nebiruit...“

* * *

Acestea erau ideile și sentimentele istoricului Dimitrie Cantemir față de neamul și Țara sa. *Omul politic* s'a inspirat permanent din ele

În acest spirit înțelegea el — dela monarh la monarh și dela stat la stat — să ducă tratativele și să închee alianță cu Petru cel Mare.

Prima lui grijă a fost să redea Moldovei hotarele ei istorice. Iată ce spune art. 11 — versiunea rusească:

„Hotarele Moldovei după vechile ei drepturi sunt acelea formate de Nistru, Camenița, Bender, cu teritoriul Bugeacului, Dunărea, Muntenia, Ardealul și Polonia, după hotărnicia făcută“.

Cuvintele „după hotărnicia făcută“ ne arată că la textul tratatului Cantemir a anexat și o hartă cu hotarele istorice ale statului moldovean.

Pentru a împiedica o infiltrațiune rusă, Cantemir a introdus în tratat un articol special care interzicea categoric Rușilor să ocupe demnități în Moldova, cumpărările de moșii și căsătoriile cu moldovence. Un spirit robust domină gândirea acestui tratat, menit a opune la Nistru nouilor năvălitori, nu numai un hotar fizic și politic, dar și unul etnic de netrecut. Și nu este fără de folos să amintim aci că din anexa hotarnică a tratatului, câțiva ani mai târziu, învățatul Voevod a făcut o hartă a Moldovei, cu delimitarea precisă a tuturor hotarelor ei — hartă pe care și-a însușit-o știința europeană inclusiv cea rusească. Harta aceasta este un document neprețuit; ea va rămâne ca o mărturie nemuritoare în favoarea vechilor noastre hotare spre Est.

În ceea ce privește titlul de domnie, Cantemir a pretins și a obținut pe acela de Samoderjețu — adică pe românește : *singur stăpânitor*.

În sfârșit — conștient de rolul pe care l-au avut dinastiile în dezvoltarea monarhiilor — el a ținut să i se garanteze *pentru totdeauna* dreptul dinastic al familiei Cantemir la tronul Moldovei.

Dar Cantemir mai avea încă o temere. Va duce oare Petru cel Mare războiul cu toată hotărîrea. Nu va face oare acțiune separată de pace, așa cum a făcut la Carlowitz când, pe neașteptate și-a părăsit aliații?

Iată de ce, în partea finală a tratatului — Cantemir a impus un ultim articol prin care Petru cel Mare se obligă ca, odată războiul început, să-l ducă cu hotărîre până la deplina realizare a revendicărilor lor comune.

Dar în câmpia dela Stănilești se prăbușiră visurile de neatâr-nare ale lui Cantemir și ale unei întregi generații.

Oricât de slăbită de lungul șir de războaie, armata turcească era totuș una dintre cele mai glorioase din lume. Un sentiment de inferioritate domină dela primele ciocniri pe luptătorii ruși, o atmosferă de defetism care cuprinde repede și pe marii comandanți.

Petru cel Mare însuși face o figură deplorabilă. Când se produce atacul ienicerilor el suferă o puternică lovitură nervoasă ; este dus fără cunoștință la cortul său. Neculce — care lupta și el în fruntea cavaleriei moldovene, — este uimit de emotivitatea Țarului (știa doar că tăiasc capul propriului său fiu); el adaugă nedumerit și, desigur, nu fără ironie: „poate de multă vărsare de sânge ce vedea atunci, au amețit de milă și l-au dus la cort și l-au stropit împără-teasa cu niște apă până s'au trezit“. Cu toată opoziția moldovenilor și a lui Cantemir, Petru cel Mare a încheiat cunoscuta pace. Acea-

stă pace — de care dela început s'a temut Cantemir — a însemnat exodul a mii de oșteni și a unei părți din clasa noastră conducătoare. Voevodul a fost cerut de Turci dar Petru cel Mare a refuzat cu îndârjire să-l predea.

Viața lui Cantemir și a moldovenilor emigrați în Rusia are ceva trist din cale afară, asemenea unei lungi și dureroase agonii.

Intre imaginea pe care și-o făcuseră despre Rusia pravoslavnică și cele ce vedeau era o disproporție zdrobitoare. Sunt uimiți de atmosfera semi barbară a medului nesc. Lipsa libertăților elementare îi exasperează. Mulți vor să se întoarcă, dar rușii nu-i mai lasă. Cu mare greutate a obținut hatmanul Ion Neculce dreptul să plece. A refuzat moșii, a refuzat sate și robi, preferând să moară în Moldova, chiar de l-ar trage turcii în țeapă *căci nu puteam trăi — spune el — într'acel norod greu, și foarte necredincios — unde oamenii nu sunt slobozi nici să meargă unde le este voia fără ucuz dela împărăție.*

Cantemir însă, n'avea unde să plece; el a trebuit să rămână în Rusia și să primească darul Țarului — câteva moșii cari nu i-au acoperit niciodată cheltuelile necesare casei și instrucției celor cinci copii ai săi. Se pare că a trecut prin grele suferințe morale. Ani de-a rândul nu s'a domolit în sufletul lui durerea pentru marile visuri politice prăbușite și pentru țara părăsită. De aceea, s'a simțit până la sfârșitul zilelor lui, străin de toată viața Rusiei, de toate prefacerile din jurul său.

Omul pe care îl devora pasiunea cercetărilor, și care a arătat până la ultimele clipe ale vieții o curiozitate științifică neobișnuită, n'a întreprins nici un studiu privind Rusia și popoarele ei. Omul care își însușise cu ușurință uimitoare 14 limbi vii și moarte — n'a învățat în 12 ani corect rusește. A rămas un geniu exotic, care se refuză orgolios asimilării. (St. Ciobanu).

A fundat cu moldovenii săi, la moșia ce avea în guvernământul Orel, un oraș căruia i-a zis pe numele patronului său — Dumitrovca — și a ridicat — după planuri întocmite de el însuși — trei biserici și o foarte frumoasă mănăstire, toate în stilul discret și delicat al Moldovei.

Numai demnitatea de senator al imperiului și de consilier al Țarului — obținută către sfârșitul vieții — l-a obligat să frecventeze din când în când societatea. S'a mărginit însă mai mult la raporturi cu membrii corpului diplomatic. Il vedem uneori la concertele ambasadorului prusian sau la balurile nunțului austriac.

Dar odată aceste obligațiuni împlinite, el se întorcea la lumea

sa moldovenească și mai ales în familia sa, consacrandu-se aproape tot timpul scrierilor cu privire la orientul otoman și la trecutul neamului românesc.

În curând faima lui devine europeană. Academia din Berlin îl alege membru și îi comandă o serie de lucrări privind Răsăritul. Ajunge astfel cel mai de seamă informator al Occidentului despre Orient. (Se cunoaște marele succes pe care l-a avut la Londra „Istoria Imperiului Otoman“. Prima ediție s'a epuizat, s'a imprimat a doua. Apoi, după ediția engleză s'a făcut o traducere franceză la Paris și alta germană la Hamburg).

O singură dată a intervenit Dimitrie Cantemir în treburile lăuntrice ale Rusiei. A făcut-o în momentul în care și-a dat seama că haosul care domnea în viața spirituală și religioasă a poporului rus amenință întreaga ortodoxie.

Este vorba de polemica lui cu Teofan Procopovici — unul dintre cele mai influente personaje din curtea intelectuală a lui Petru cel Mare.

Știința rusă recunoaște că intervenția învățatului român a fost o strălucită contribuție la disciplinarea vieții spirituale a Rusiei Moderne.

Iată ce ne spune în această privință istoricul Izviekov:

„În acea vreme când în Rusia generația tânără era supusă unor valori intelectuale schimbătoare, când cea mai mare parte a Rușilor zăcea într'o ignoranță completă și era gata să primească înrăurire mișcării protestante, avertismentul atât de erudit și imparțial al lui Cantemir despre greșelile lui Theofan și despre inovațiile lui a adus un folos nemăsurat spiritului rusesc de atunci și l-a trezit dintr'un somn letargic. Critica lui Cantemir a fost cu atât mai prețuită, cu cât autorul, pe lângă că era foarte erudit și avea o situație înaltă și neatârnată, nu era interesat personal în reforma religioasă cu Theofan“. (P. P. Panaitescu, Recenzie la lucrarea lui St. Ciobanu).

Speranța într'o reîntoarcere victorioasă în Moldova n'a pierdut-o niciodată; a încercat de multe ori să determine pe Țar să reia campania. A scris memorii frumoase care desvăluie odată mai mult un sens cu totul modern în simțămintele lui patriotice. *El se arată preocupat acum în mod egal și de Moldova și de Muntenia*. Cu câtă mândrie comunică el Țarului că boerii munteni au răspuns cu bărbăție — să-i audă lumea întreagă — că ei nu vor suporta niciodată provincializarea țării de către Habzburgi și că își vor apăra domnia independentă — așa cum a fost și sub stăpânirea turcească.

Dar gândurile Țarului zburau departe acum spre Persia și Ara-

bia — spre Indii. În vara anului 1721 armatele rusești pătrund în Caucaz și merg asupra Derbentului. Cantemir — deși nu se simțea pe deplin sănătos — a trebuit să însoțească pe Țar.

Și fiindcă nu se despărțea aproape niciodată de copiii săi, el a plecat la război cu întreaga familie.

Un secretar credincios al domnului pribeag a luat scurte însemnări zilnice din timpul acestei triste călătorii din care Prințul moldovean avea să se întoarcă muribund.

Reintrat în ținuturi cu populații turcești — Cantemir își recapătă un moment vechea lui bună dispoziție. Străbate tinerește prin munți, ia note geografice, cercetează urme de orașe străvechi, copiază inscripții. Dar iată că prin Octombrie semnele boalei devin tot mai evidente; Cantemir cade la pat. La 26 Octombrie își înfrânge suferința pentru a primi cu toată demnitatea vizita Țarului.

În zilele următoare însă, boala se agravează. La 6 Noembrie secretarul său devotat notează: „Astăzi dimineață, Principelui nostru i s'a făcut rău și chemându-l pe episcop s'a spovedit“. Iar la 7 adaugă: „Astăzi Principele nostru s'a împărtășit“. În cercul acelor puțini cari veghiază la patul său distingem figura Contelui Tolstoi prietenul anilor tineri și fericiți petrecuți în palatul de pe colina Sangiakdar, deasupra Bosforului.

În fața morții Cantemir păstrează aceeași ținută demnă, impunătoare.

El caută și află cuvinte elocvente de întărire pentru toți ai săi, dându-le neconținut sfaturi să trăiască în armonie.

Dar iată, ca prin farmec, se simte ceva mai bine și cere să fie dus la Dumitrovca între Moldovenii săi. Acolo s'a luptat pribeagul cu moartea luni de zile — uitat de Țar, uitat de curte și cu totul ruinat. Într'o scrisoare adresată unui vechi prieten, el spune: „Nu se va găsi nici cu ce să mă înmormânteze“.

La 21 August 1723, secretarul cel credincios, scrie — pentru ultima oară — în stilul său laconic: „Principele nostru a trecut în cele vecinice astăzi la orele 7.20 după amiază“*).

Victor Papacostea

*) Dintr'o conferință rostită la radio.

POPAS IN ALBAC

de V. COPILU-CHEATRĂ

Vouă munților ce fumeгаți ca un potir
Cu sângele și trupul lui Hristos,
De-atâtea ori m'am nizuit ca să v'aduc prinos,
Și v'am cules poveștile sub cerul coviltir.

Dar azi când mă întorc aicia la Albac
In padinile voastre să adast o clipă,
De svonul cetinei mi-e frică
De parcă n'ași fi os din osul vostru dac.

Mă văd la glesnele bisericii lui Horia,
O umbră ce încearcă să vă fure ca un hoș,
Prisaca de legende și numele de moș,
Ce-a 'mpodobit cu dărnicie România și Istoria.

Plâng la jingia-Arieșului ; Și-arare
Din spuma râului bătrân un svon,
In mine se resfrânge ca dintr'un amvon,
In semn de aprigă mustrare.

Am îngropat aicia — atâtea amintiri ;
Și-apoi în câte rânduri Doamne, an de an,
I-am schingiuit din nou pe Horia, Cloșca și Crișan,
In versurile mele, deșarte nizuiri.

Aicia unde ea în munți, zace Sabinuța ;
Vezi Doamne cât sunt de mic și mă 'ngrozesc,
Că prigorile din piept se sbat și-i înroșesc
Cu ultimile picături de sânge, năfrămuța.

Dincolo de munți, cu lacrimi de bruji,
Plâng de-atâta vreme Cosânzenele,
Că's îndoliate iar poienele
Și streinii beau și cântă 'n Cluj.

Deacea uneori, când mă uit ca prostu
Peste caznele lui Iancu și-a lui Horia,
Aș vrea să spintec în topiu istoria
Și să strig, că n'ai fost niciodată Tatăl nostru.

Copilu-Cheatră

M A R U I A

de VLADIMIR CORBASCA

Viața Maruiei n'a fost senzațională. S'a urzit în scântee de păcat, s'a împlinit în nopți cu visuri, să-și poată astfel rupe firul, fulgerător și simplu.

Maruia s'a născut din hârjoana unei „domnișoare“ de meserie lenjăreasă, de pe „Răspântiilor“, cu feciorul negustorului de vinuri dela „29“. Și, pentru că femeia cu dragostea ucisă în rușine, avea întotdeauna sânii plini cu lapte, fructul „din flori“ a împlinit un an de viață, grăsuliu și cu trandafiri aprinși în obraji.

Dar, negustorul de vinuri dela „29“ își amenința mereu feciorul cu desmoștenirea, pricină pentru care mămica și tăticu micuței copile nu-și mai târâiau păcatele dragostei trupești în casa babei Culina din „Ghiocailor“.

Din asta, „căzătura“ de pe Răspântii a început să arate galbenă, să ajungă slabă ca o scripcă, și chiar să tușască des.

Când Maruia împlinea trei ani, „mămica“ ei scuipa un fel de petale roșii.

A vărsat, însfârșit, un lighian de sânge și-a murit, în vreme ce Maruia se juca veselă cu păpușa neagră pe care-o avea dela baba Culina.

Vremea a trecut repede.

Bunica orfanei depe „Răspântiilor“ — coana Doca, văduvă din tinerețe și fără alți copii — trăia greu. De mâncat mai găsia pe ici, pe acolo: o fasolă, o farfurie cu rămășițe de pe la câte un restaurant... Chiria nu-i ieșia la socoteală, cu toate că își înghesuise boarfele ce i-au mai scăpat nevândute, într'o singură cămăruță. O supăra mereu și-o înădușeală veche... Dacă nu i-ar fi rămas „plodu“ pe cap, alta ar fi fost...

În așa situație, coana Doca a încercat de toate. Întâi a crezut de cuviință să trimită la „29“ vorbă crășmarului că „fata“ îi leită

el. Din asta n'a ieșit, însă, nimic. A început, atunci, să caute locuri la spălat; că ce bruma a mai avut de când i-a murit fata, numai din rufe a scos. Și, pentrucă „lucra“ curat, și-a mai „făcut“ baba încă opt case. Acuma îi venea, însă, greu cu „plodu“; trebuia să plece toată ziua și n'avea ce face cu „el“. Așa mare grijă nu ar fi avut; că ce putea să-și frângă până într'atâta gâtul, pentru o scârbă „din flori“. Dar se temea să nu deie foc la casă, ori...

Se tocmi, în cele din urmă, cu baba Culina, și-o ducea la dânsa în vremea „lucrului“. Pentrucă baba Culina — cunoștință de pe vremea fetei — se îndeletnicea cu de toate; bani să fi scos. A „cipuit“ de pe urma întâlnirilor la ea, dela moartă; pentruce nu ar fi tras folos și de pe urma „plodului“ moartei? Fata creștea frumos și dânsa avea nevoie de un mițfichi. Intr'o casă unde vin fel de fel de oameni, nu-i nevoie de-o „javră“ bătrână. Să ducă un prosop și-un lighian la canal, îi tocmai trebuia unui „boț“.

Și cu adevărat a socotit bine „madam“ Culina, pentrucă „fata“ s'a arătat repede vrednică de treabă. Astfel că o luă cu totul la dânsa, îngăduind-o pe coana Doca să între în azil.

Și vremea a prins-o pe Maruia în „casa“ din Ghiociei, la trei-sprezecce ani împliniți. Laudă babei Culina, că până la etatea asta nu-i ceruse fetei ca plată pentru întreținere, decât să-i curețe camerele și să îngrijească frumos de prosoape, de apă caldă și de lighiene. Dar merita baba toată pedeapsa boalelor cu ologire, pentru felul cum o „iubia“. Pentrucă așa pretindea: că o iubea; nu-i spunea în fața „clienților“ nici o vorbă urâtă sau cu ton ridicat; și nici între ele când erau, n'o bătea rău. O trăgea de păr, numai, și-o pișca de mâini. Ar fi putut-o călca în picioare când o prindeau nevricalele; dar nu făcea asta. Vina de care putea fi însă blăstămată baba, era aceia că îi dădea fetei să mănânce cam numai ceai cu pesmeți, că o ținea goluță și că o făcea, după fiecare „pereche de clienți“, de toată batjocura pentrucă nu-i aducea bacșișuri mari.

Din atâta purtare, Maruia plângea înăbușit, și se întreba: „Asta să fie soarta copilului din flori? Să nu aibă drept nici la împlinirea dorințelor de puțin mai bine?“

Răspunsul îi trăia în ființă. Dorințele spre o viață mai bună decât aceia pentru care se naște cineva „din flori“, nu au drept să urziască, atunci când oaspeții florilor închinată amorului blestemat, sunt câini, sau își topecă păcatul în moarte. Așa sunt oamenii deprinși să creadă. Așa înțelege Societatea omenească de până la noi, să admită.

Dar în vremea împlinirii celor treisprezec toamne pe care le

număra Maruia, se înădi în „casa“ din Ghiocci un client regulat; un cucon frumos, care nu putea să aibă nici douăzeci și cinci de ani. Ochiul lui de culoare albastrului și liniile figurii pe care jucau, parcă, umbre misterioase, au turburat-o puțin pe fată. I se părea că ar vrea să fie aproape de el; dar și că ar trebui să fugă de privirea lui. Era înalt cuconul, fruntea îi era brăzdată adânc de șanțuri, și-avea părul în luciul aurului. Se arăta bogat. Și venea acolo cu o grăsună oxigenată, care mai degrabă „de meserie“ părea, decât din cele „rușinoase“.

La început cuconul nu-i purta „slujnicei“ nici un interes. Mai pe urmă a început să-i se uite în ochi și-odată, pe când „oxigenata“ întârzia, a prins-o de gușă, a tras-o lângă el și i-a fâgăduit încet bani :

— Iți dau trei sutare...

Maruia nu s'a mâniat; dar i-a răspuns cu ochii în jos :

— Eu sunt cinstită...

A venit, apoi, „oxigenata“. Maruia le-a servit de toate și la urmă a fost dăruiată cu trei poli, — spre bucuria „patroanei“ și-a ei.

Atunci au luat masa împreună și Maruia a mâncat ciorbă de burtă, friptură la cuptor și a băut un păhărel de vin, din care s'a și amețit. Adică a făcut un chef mare.

Mai departe... fie că acel cucon era un simplu corupător de minore de meserie, fie că nu, treburile s'au pus la cale în așa fel, că Maruia primi poruncă să înceapă „a vorbi“ și ea cu mușterii „casei“.

— Tu nu vezi c'a început, acuma treaba ?

— ...

— Să am, acolo, și eu, o fată pentru orice întâmplare...

— ...

— Imi vine unu cu bani, și-mi cere ceva crud...

— ...

— Eu să ridic din umeri ?

— ...

— Incepe cu blondu...

— ...

— Ți-i timpu...

Maruia își înfipse privirea în ochii babei și nu primi :

— Nu încep...

— ...

— Mă arunc înaintea lui „14“, și nu încep...

La aceste proteste, baba izbucni:

— Nu ai să faci în viață nici o brânză...

— ...

— Și-am să te-arunc pe stradă...

— ...

— Că nici trotuaru nu meriți să te pun să-l ții...

— ...

— Nu ai fi în stare să-mi aduci costu hainelor ; decum să mai câștig de pe urma ta...

— ...

— C'am înebunit să-ți las testament...

— ...

— Uneia din Cruce am să-i las casa...

— ...

— Am s'o aduc în locu tău și-am să i-o las ei...

Și n'a putut face „bestia“ din Maruia, ce-a vrut.

Atunci a început să-i bată capu cuconu cu ochii albaștri și cu părul auriu. Venea singur și spunea pe față că o iubește pe Maruia; că o iubește până într'atâta, încât i-ar cumpăra o... casă, dacă ea s'ar purta altfel. „Madam“ Culina arăta că nu vorbise nimic în ascuns cu el; că „domnul Juli“ -- acesta îi era singurul nume cunoscut -- îi doar, cel mai prietenos client din câți i-a avut în viață. Mergeau toate ca atât de adevărate, încât Maruia rămânea în întuneric și nu se întreba : de ce „domnul Juli“, care se arăta vrednic să-i cumpere o casă, nu era în stare să-i aducă o rochiță ?

Și, cum au mers lucrurile, cum s'au prefăcut stările sufletelor, că Maruia a primit să facă într'o zi de cuptor, o primblare cu „domnul Juli“, încolo, „afară“, spre Fundeni.

Cum era firesc, a făcut la început mofturi „madam“ Culina. Dar tot cum era firesc, mofturile au ținut puțin, și „tinerii“ au plecat. S'au urcat într'o mașină, pentrucă Maruia nu putea ieși pe stradă în papuci și în strae de servitoare, când „domnul Juli“ avea cămașă de mătase, pălărie de panama, pantofi cu piele albă, de căprioară.

Pe drum cuconul i-a vorbit cum „ar vrea“ s'o îmbrace în haine „de princesă“. A vorbit-o puțin de rău pe „madam“ Culina și au ajuns în câmpul Fundenilor, de unde pe jos au scoborit la marginea lacului, într'un stufăriș des și ferit.

Aici... au vorbit despre iubire. S'au sărutat și s'au apropiat. El era seducător și impertinent, ea temută și stăpănită puternic de tremur.

Ca semn de nețărmită iubire, „domnul Juli“ a scos dintr'un buzunar o tinichea galbenă, care într'o parte avea o cruce, iar în cealaltă pe Maria din Nazaret cu pruncul în brațe.

— E de aur ? a întrebat ea.

— Are 18 carate...

Maruia s'a înseninat ca bolnavul scăpat dela moarte, când vede soarele.

Apoi au făcut bae; el într'o parte, ea în altă parte. Erau ascunși de stof și Maruia nu mai tremura; credea în fericire.

Comunicau prin strigăte ușoare de „huhu“ și se îngânau fluerând melodii.

Mai departe... „domnul Juli“ a venit prin surprindere în partea ei. Maruia a țipat, iar el și-a pus mâna la ochi de-a liniștit-o. Au început, însfârșit, o mică hârjoană prin apă, convenind să ție amândoi ochii închiși.

Și astfel jocul a ținut multișor. Pentru cuconul cu părul de aur, a fost ceva repetat. Pentru Maruia a fost, însă, un joc însângerat.

Octombrie. Mai bine de trei luni decând Maruia a fost însângerată pe așternut de stof. Adică, trei luni de plâns, pentrucă „domnul Juli“ nu s'a mai arătat.

„Madam“ Culina îi făcea viața iad. Ii cerea deschis și în gura mare, să-și servească trupu clienților, în care scop „își dădea cuvântul de onoare“ că o va îmbrăca frumos.

— Iți cumpăr chiloți și două cămăși...

— ...

— Iți fac și-o rochiță...

Dar fata susținea morțiș că „domnul Juli“ a fost cuminte; nu și-a bătut joc de ea. La care baba îi astupa gura scurt :

— Să prostesti pe mutu...

— Ți-a spus el ceva ?

— Că am eu nevoie, de spusu lui...

Și poate, Maruia ar fi suferit mai puțin de pe urma scandalurilor. O chinuia, însă, vărsăturile. Avea grețuri și pierdea puterile.

Noembrie. Zi cu ploaie rece. Maruia freca una din camerele de jos, când deodată simți că mișcă ceva în ea. Se îngrozi. Ii era teamă să nu fi inghițit, cumva cu apa, un ou de șarpe; că mai auzise Maruia despre o întâmplare ca asta.

Se duse înspăimântată la „mămaia“, și-i destăinui teama că are un șarpe în pânțece.

Baba sări, însă, din pat, ca o capră :

— Iacea ce ți-o făcut Julică al tău...

— ...

— Vede-te-aș cu năsălia la cap !

— ...

— Acuma spui, cătea de uliță; acuma spui ?

— ...

— Dracu te mai avortează la patru, cinci luni, cât ai ; dracu!

Maruia pricepu, înfârșit, situația în care se afla și rămase mută.

Decembrie. Maruia își servea clienții tot numai cu prosop, cu apă caldă și cu lighian curat. Dealtfel, dorința babei nu s'ar mai fi putut împlini, din pricină că roaba îi era acum în șase luni.

Cu dragostea înșelată, cu trupul stors, Maruia și-a deschis, totuși, o zare. A hotărât să nască la maternitatea săracilor și să plece, apoi dela „casa de întâlnire“. Să-și lese, la ieșirea din spital, copilul într'un coș la poarta comunii“... Să se încurce cu vre-un cucon cinstit, pe urmă, să ajungă „artistă“ undeva... Iar la nevoe, servitoare. O servitoare liberă, însă...

În nădejdea asta, Maruia își puse și reazăm sufletului. Ținea în mână medalionul „de aur“ care-i străjuise păcatul și-l săruta în ascuns, prin toate colțurile casei blestемate. Pentru cine făcea asta ? Iată o întrebare la care nu se gândea Maruia. Dar fără îndoială că o făcea pentru sufletul ei.

Medalionul acela însemna pentru Maruia, misticismul de care se leagă fiecare om în fața dernădejdei.

Ajunul Crăciunului, pe seară.

Un pahar de „rom scump“ o transformă pe stăpâna „casei de întâlnire“ din Ghiocci, în bestie furioasă. Conștientă că „burtoasa“ nu mai era bună de nimic multă vreme, hotărî s'o alunge. S'o umfle repede, și s'o svârle afară în viscol.

Ii făcu o bocceluță cu cele câteva boarfe pe cari s'a îndurat să i le „facă pomană“, o chemă din bucătărie în „odae“, o luă de mână și-o scoase pe ușă.

— Afară!

— ...

— Că nu m'am cununat cu tătă-to, să te țiu și cu burta la gură...

— ...

— Cu una din Cruce m'oi înțelege mai omenește...

Maruia și-a înțeles nenorocirea, abia după ce s'a văzut biciuită în plin de viforniță. A stat, întâi, năucă ; după o clipă de reculegere, începu să plângă și să ceară îndurare:

— Fie-ți milă, mămaio ; mi-i frig și n'am unde să mă duc...

— ...

— Inghiet în stradă, mămaio...

— La vagabonzi, prăpădit-o ; la vagabonzi...

Vântul șuera dinspre răsărit sunete ascuțite, iar zăpada mărunță o înădușia. Nu erau străzile înfundate. Incepuse ninsoarea numai cu o zi înainte. Așa că Maruia a putut să ajungă repede până la cel mai apropiat sergent de stradă. Pe cap își pusese o rufă din bucceluță, pe trup avea leanca de iarnă dăruită ferfeniță de-o „cliență“ boeroaică; pe dedesubt nu avea, însă, decât rochița de covertură; cămașă nu avea, altceva nu mai avea. Iar în picioare se întâmplase cu ciorapi de ață și papuci de pâslă. Noroc mare pe ea, că tot ce s'a brodit să aibă la vremea asta pe dânsa, era cârpit în dimineața aceia, ca deosebită găteală de sărbători.

Pe sergent l-a întrebat de „casa vagabonzilor“. Și pentrucă nu se lămurea cu numele străzii pe care omul înghețat îl sufla în fluerul crivățului, se rugă să i-l însemne pe-o hârtie.

— Că trebuie să mă duc la vagabonzi, domnule, să nu îngheț...

Impinsă de ger, Maruia întreba, cu adresa în mână, din om în om, până ajunse într'o stradă cu lume înghesuită. Acolo tresări : „Medalionul !“ Dar se liniști, pentrucă medalionul îi era în podul palmei stângi, în locul unde îl ținea și când dormia. Și din tresărirea asta, îi veni Maruiei în gând să aprindă „la vagabonzi“ o lumânare în marginea medalionului. Să-l ție în mână, să-i înfigă lumânarea în margină și astfel să ardă pentru ea, pentru prunc, și pentru oamenii buni.

Se gândi, atunci, să intre într'o prăvălie. Dintr'atâta lume cât mișuna în prăvălii, cine s'o vadă ? Și a mers, a mers, până a dat peste una cu așa mărfuri. A stat puțin în fața ei și s'a amestecat cu ochi de hoată în lumea dinlăuntru. S'a învărtit în dreapta, în stânga și s'a oprit înaintea unui mănunchiu de lumânări de spermanțetă. La icoane se aprind, însă, lumânări de ceară. Și a trecut, din pricina asta, la un mănunchiu cu lumânări galbene. A rotit ochii împrejur, a luat una în siguranță și-a vărît-o repede în buzunarul dinlăuntru al lencii, hotărînd să mai ia una, s'o ardă în ziua de Bobotează. Dar... „hoțoaica“ a fost prinsă.

Alarmă, țipete, palme.

I-au luat „corpu delict“ din mână; și cum două doamne s'au oferit să declare „precum“ că au văzut-o „furând“, Maruia ajunse în beciul Poliției.

Unsprezece din noapte. Maruia stătea singură, ghem, într'un colț, înspăimântată că nu avea unde să arunce lumânarea din leancă. Nici sobă nu avea beciul. Se gândi, atunci, s'o inghită în bucați mici,

sau s'o arunce dincolo, printre gratii, în cealaltă încăpere a beciului. Dar cu ce s'o taie ? Intreagă nici vorbă să o fi putut înghiți. Și'n partea cealaltă nu era nimeni; ar fi bănuit oricine că dânsa a svârșit-o acolo.

Din încurcătura asta, Maruia adormi, căutând și în somn un loc să ascundă lumânarea.

Se făcuse unu din noapte. Era vremea revizuirii beciului. Comisarul de serviciu plecase „la una“. Subcomisarul își făcea somnul. Așa că revizia căzu pe sergentul de noapte, „afumat“ decuseară ca orice om care cinstește o zi mare ca Nașterea Domnului.

Cum și beciurilor li se dăruie la zile mari un fel de odihnă, pașii omului care mătăhăia în uniformă, se îndreaptă numai în partea unde se adăpostia Maruia de ger. Fuma dintr'o țigară groasă, făcută pe mărimea țigărilor de foi, aproape. Ajuns la ușa pe care știa că fusese aruncată „hoața“, i se păru prea multă liniște. Vârî, dar cheia, și intră înăuntru. Omul era beat. Și omului beat i se năzare. Așa i s'a năzărit acuma și lui, că pungășoaica a „ivădat“. Avu, prinurmăre motiv să tresară și să înceapă să înjure de Cristos și de nașterea lui. Lanterna din mână, i-o arătă, însă, în colțul în care dormia cu fața în sus, goală, cum o lăsase rochița răsucită sub ea. Înjurăturile se îndreptară, atunci, înspre „hoată“, pentru că îl făcuse pe om să-i sară inima.

Se apropie de ea și-o văzu spurcată. Un nod de scârbă i se înțepeni în gât și, scui-pându-și țigara mai bine de jumătate nearsă, o izbi cu vârful piciorului în pânțelele plin.

— Ce dormi, așa, fă, ca o iață !

Maruia tresări, svâcnii în picioare și începu să bolborosiască un val de cuvinte amestecate, în șirul cărora cuvântul lumânare se repeta mereu.

Omul „afumat“ nu-i cunoștea „faptul“ pentru care fusese adusă acolo ; și nici nu-l interesa. De aceia se întoarce înspre ieșire, schimbându-și, numai, înjurăturile, pe gama tuturor lumânărilor din lume.

În urmă... pe Maruia o prinse o durere grozavă în pânțele.

Se răsuci pe-o coastă, icni înfundat și se lăsă grămadă jos, cu gând să-și astâmpere mișcărilor din ea. Dar nu și le putea astâmpăra și noaptea i se părea grea ca un nor de plumb. Deodată simți că i se năclăiește rochia de clei cald. Vârî mâna sub ea și se lămurii : Trebuia să ceară ajutor.

— Domnule !

— ...

— Dommule !

Și ciudat i se opriră ochii pe o mică stea care îi lumina slab noaptea în isprăvire. Tăcu. Pe cine să cheme ? Avea pe cineva în lume ? Intinse mâna înspre steluță și văzu că era numai la un pas. Băjbâi ușor împrejurul ei să n'o stingă în atingere și se lămuri din nou : Era un muc de țigară în agonie. Cu dorința să-și asemue sufletul din clipa aceia, cu ceva, îl ridică și suflă într'însul. Lumina i se trezi și îngălbeni o clipă întunericul. Ii veni, atunci, în minte, să aprindă lumânarea pentru care i-a fost dat să pătimiască rușinea de hoață. S'o aprindă înfiptă în marginea medalionului dela „domnul Juli“.

„Medalionul ! Unde-i medalionul ? Da... îi aici medalionul; îi în palmă...“.

Nu putea fi decât acolo, unde îl păstra de-atâta vreme prin puterea instinctului.

Să aprindă lumânarea ? Iși pierduse aproape toate puterile și ea trebuia scoasă din leancă. Și durerile se întetiau. Dar lumânarea trebuia să ardă...

Se îndoi ușor, icni tremurând din cap și reuși să-și vadă lucrul furat în mână. Din asta, i-au venit puterile, parcă. Infipse medalionul în ceara cu miros aromat, și astfel împlinită munca încă se mai întări să lipească lumânarea pe scândură lângă ea, s'o vadă gata de ars.

Acum s'o aprindă. Cum ? Ii veni în minte să împreune festila cu mucul de țigară și să prindă a sufla. A încercat și n'a putut. Abia mișca. Și durerile o încovoiau, iar cleiul clad de sub ea se îngroșa mereu. Iși aminti, înșfârșit, că are într'un buzunar, petecul de hârtie cu adresa „vagabonzilor“. Făcu multe, grozav de multe efortări, și hântia, apoi lumânarea, s'au aprins.

Mai departe... pe Maruia a prins-o un vis frumos. Se făcea, întâi, în stufărișul Fundenilor, unde se hârjonea cu „domnul Juli“. Pe urmă se făcea la un bal... unde venise îmbrăcată ca o princesă — tot cu „domnul Juli“. Și'n bal, i s'a făcut de-odată somn, pe când luminile se stingeau una câte una...

Maruia adormia somnul cel mare, cu lumânarea aprinsă în fața iconiței păcatului ei, pe care oamenii au încrustat din moarte, o altă mamă și un alt prunc.

Vladimir Orbasca

VEACUL DE GRAȚIE

de EUGEN JEBELEANU

N'am cunoscut decât vârtejul frunzelor
Pe-o Europă cuprinsă de flăcări...
Ascuns după gratii de lacrimi,
Simțeam, la călcâi legănată,
Ghiuleaua tăcută a lunii.

Ocnaș în cămașa, tărcată
De umbrele-albastre-ale naiului, —
Când lumea lucia înzăoată
Priveam prin ferestrele umede,
Visând escadroane de stele...

Năuc sub prăvala trompetelor,
In toamnele reci și cețoase
Plecăm cu amica mea Inima
La balul paltoanelor roase,
Ca să dansez totdeauna
După o orgă de plânsete...

Mereu răsunau de afară
Un ropot de tobe, o grindină'n vânt,
Orașe culcând la pământ, —
De liră împiedecându-mă'n rând,
Pe-o pâine băteam toba mare...

Oh, dar mai mult ca de toate,
La fiece pas mă loveam
De mormintele voastre, prieteni lunateci,
De absențele voastre, zei tineri sălbateci,
Sburați depe ram în spre noapte.

Vă risipeați luminoși ca florile, roată,
 Și erați florile cele mai stranii.
 Căutați printre lacrimi, neregăsiți niciodată,
 Creșteți în jos ca năzdrăvanii...

Arar, mai revenea câte unul din voi,
 Dar jocul de foc cumplit îl vrăjise.
 Plecase, visând la basmul lui Ulysse,
 Cu ochii lucind ca stelele plop —
 Și se întorcea tăcut și ciclop.

Și cel ce la codrul cu fauni visase
 Și la licornul pierdut printre aștri, —
 Scăpat din vârtejul de frunze'nroșite,
 Mă ajungea — azi el însuș un faun —
 Trăgându-și piciorul răpit dintr'un scaun.

Doar ne priveam, și pășeam înainte
 Imprăștiți ca făina orbilor,
 Pe sub un cer de foc și nisipuri,
 Călăuziți de planetele corbilor —
 Și ne'nflorea o rouă pe chipuri
 Pe toți îi pierdeam, pe toți i-am pierdut...

Și-acum.

Un fluviu de lacrimi de-aș fi, n'aș putea
 Să mai întorc pe nimeni din drum,
 De după codrul de scrum la lumină,
 Decât vârtejul cu frunze de fum —
 Doar adierea zădărniceii...

Ghiuleaua lunii mi-atârnă pătată,
 Durerea înalță pustie o stâncă
 Și ochii mi se'mpăienjenesc de-odată.

Prefă-te, liră mohorită, 'n lopată
 Și sapă-mi o groapă tăcută și-adâncă...

Eugen Jebeleanu

S C R I S O A R E

de GEORGE TODORAN

Iar mă 'ntrebi frate din zări străine
Cum o duc cu pribegiile de-amaruri grele ?
De mai plâng și azi visând la stele ?
Și de oameni-s pe-aicea buni cu mine ?

Mă rogi frumos să-ți scriu cuminte,
Cum e vremea ? Și de-or fi bucate ?
De-avem rășboi,
Cum s'a svonit la voi ?
De Măriuța și de Toma lui Ipate ?
Să bag seama însă bine la cuvinte...

O, de-ai fi știut ce greu mi-e să-ți răspund
Nu m'ai fi 'ntrebat de ce mă doare :
De oamenii de-aici
Cu suflete mici,
De sămănăturile de grâne fără soare,
Și de alte multe ce 'n tăcere se ascund...

Cât privește zdrențuitu-mi cânt de danie,
S'a cuibărit cu tristețea într'o mahala
Să uite de foamea ce poate răbda,
Visând o stea cu chip de Transilvanie.

George Todoran

IARNA BUCUREȘTEANĂ

de ION MINULESCU

Nu cred să existe pe lume ceva mai banal decât anume constatări, pe cari — deși vechi — le repetăm totuș cu gravitatea cine știe cărui ilustru descoperitor de noi continente.

Pentru a mă pune însă, la adăpost contra ironiei primului meu cetitor al acestor rânduri, mă grăbesc să-i declar cu o clipă mai înainte, că tot atât de banală este și constatarea mea.

Dar banalitatea, nu merită și ea, o oarecare atenție?

Eu cred, că... da!...

De altfel, această atenție i-o acordăm zilnic. I-o acordăm chiar fără să ne dăm seama — aproape înconștienți — fiindcă farmecul banalității este așa de puternic, că ne cucerește cu aceiași șiretenie cu care femeile frumoase, reușesc să schimbe dezastrela în triumfuri...

Nimic mai banal deci, de cât să constatăm că o zi de iarnă, cu soare, este admirabilă, delicioasă, splendidă... etc...

Totuș, o simplă întrebare nu strică... Știți cum sosesc primii fulgi de zăpadă?... Nu?... Eh, bine!.. Dați-mi voie să vă povestesc eu.

* * *

Noaptea, pe furiș, când felinarele Bucureștilor abia încep să-și verse violetele lor pete, pe trotuarele ude încă de ploaia de peste zi, primii fulgi de zăpadă sosesc grăbiți și pe neașteptate, ca și cum cineva — de aici sau din altă parte — i-ar fi chemat în taină, cu vocea mascată a celui care se ferește să fie auzit de toți...

Și primii fulgi de zăpadă, iată-i sosiți și la București.

Ați surprins însă vreodată, căzând de sus, din cenușul greoi, compact și uniform, aceste ridicole pete albe de pensulă?

Când cad pentru prima oară, fulgii de zăpadă au ceva din puoarea acelor femei, cari — înfrățite cu trotuarele — es tot pentru prima oară la pândă și ele, așteptând din umbră, ivirea precupeților de senzații

Căderea primilor fulgi de zăpadă, este o adevărată poezie, pe care numai aceste înfrățite ale trotuarului, o savurează cum se cuvine. Noi, n'o putem respira cu toată amploarea unor plămâni iubi-

tori de semne de întrebare. Ele însă merg mai departe, așa cum noi nu ne permitem nici odată plăcerea de a putea admira cum cad primii fulgi de zăpadă. Cafenelele sunt așa de joase în tavane, că din multicolorele lor încondeeri picturale, nu pot cădea de cât cel mult, fulgii nevăzuți ai prafului autohton.

Primii fulgi de zăpadă, nu-i descoperim de cât pe paltoanele întârziatilor clienți ai cafenelelor, aceste mauzolee moderne, în care se fumează, se bea cafea, se pune la cale politica și arta și — ertați-mi expresia — se face curte garderobierelor.

Și totuș... primii fulgi de zăpadă au fost salutați și în anul acesta, cu aceleași aplauze mute, în discreția cărora s'a suspectat parcă existența zilelor de mâine. Nu știm de ce, dar în timp de iarnă, teama zilelor de mâine se prezintă mult mai majestoasă de cât în celelalte anotimpuri. Poate din cauza bogatei sale blăni de hermină, pe care zăpada i-o împrumută gratuit câte trei luni, în fie care an.

O altă banalitate a iernei însă, este că în așteptarea zilelor de mâine, strigăm totdeauna: Trăiască ziua de azi!...

Dacă s'a pus pe ninsoare, atât mai bine. Mâine, zăpada va fi mai mare, iar frigul mai înțepător. Și frigul ne va înfrumuseța, rumenindu-ne obrazurile — dar, bine înțeles, nu la fel... Pe cei palizi, pe cei bolnavi, pe cei cari n'au cunoscut încă roșeața obrazurilor sănătoși, frigul îi va înfrumuseța numai până în primele zile ale primăverii.

Dar chiar și numai până atunci,... Trăiască frumosul !...

Iată pentru ce în cinstea frigului de mâine, urăm primilor fulgi de zăpadă de azi: Bine ați venit!...

* * *

Intru cât însă, frumoasele zile cu soare din iarna acestui an, se deosibesc de cele din anii trecuți, ca să fim obligați să ne entusiasmăm și noi, la fel cu morții de eri?

Acelaș convalescent soare de iarnă, se grăbește să răsară cât mai curând, preocupat parcă să apună cât mai târziu. Aceiași copaci goi, se rușinează parcă de lipsa frunzelor smulse de o toamnă târzie, pentru a popula cu ele trotuarele... Aceiași temperatură schimbătoare, soră bună cu capriciile femeilor de pe trotuare... Și aproape, aceleași versuri de circumstanță, ca în fie care an... Ah! Versurile adorabililor amanți ai femeilor schimbătoare ca și anotimpurile anului... Aceiași și aceleași!...

Și pe drumul jalonat de eternul „acelaș“ înaintăm fără nici un spor, asemenea unor ingineri hotarnici, cari, pierzându-și contactul

cu cifrele, sunt nevoiți să reînceapă măsurătoarea de la primul jalon...

Dar știți pentru ce?

Pentru că fie care din noi ne bucurăm de aceleași drepturi, dintre cari, dreptul de a putea fi banali, ne încurajează la anume excese, tolerate chiar de primul articol din Constituția noastră sufletească.

* * *

Ei bine!... În virtutea acestui articol, bucureștenii în frumoasele zile cu soare din timpul iernei — Duminicile mai ales — au dreptul să populeze Calea Victoriei, așa ca între orele 10 și 13, circulația vehiculelor să devină imposibilă.

Trotuarul de la Capșa și până în piața Palatului, mai ales, se schimbă într'o adevărată expoziție ambulată de tot ce vreți... Toaletele doamnelor, în primul rând. Vin apoi fularele și ghetetele americane cu talpă dublă ale diferiților „gură cască“. Iar pe ici, pe colo... chiar coatele roase și tocurile scâlciate ale cetățeanului de la periferia capitalei, care nu s'a putut abține de a nu gusta și dânsul, din farmecul unei frumoase zile cu soare de iarnă, pe calea Victoriei.

Am fi nedrepti însă dacă n'am recunoaște că anume bucureșteni — cei care au oroare de banal — nu urmează exemplul mulțimei și în loc să se plimbe pe calea Victoriei, se postează la colțul hotelului Continental, de unde se mulțumesc să desbrace doar cu privirea, pe toți trecătorii sau mai bine zis, pe toate trecătoarele.

Inventatorul acestei distracții însă, deși dispărut de mult ca un simplu anonim, fără tradiționala binemeritată aureolă, a creat totuș, atâți imitatori, încât astăzi, a privi din colțul hotelului Continental, mulțimea trecătorilor, a devenit un fapt tot așa de banal, ca și cum te-ai fâțâi pe trotuar de la Capșa până în piața Palatului regal.

Și cu toate acestea, ce plăcută mulțumire sufletească te stăpânește când stai nemișcat ca un manechin într'o vitrină, fără nici o altă preocupare mai inteligentă, de cât să privești senin și angelic, pe cei cari ți se perindă prin fața ochilor!... Cunoscuți sau necunoscuți, în aceeași atitudine statică te complaci. Excepție faci, numai cu femeile frumoase. Ele singure îți mai pun în mișcare dinamul sufletesc. Cei cari trec însă, de și nu sunt mai nici odată grăbiți, au totuș, mai totdeauna, aerul că se grăbesc și n'au timp să-ți mai întindă mâna, probabil pentru a nu crea o nouă excepție la banalitatea plimbărilor duminicale pe Calea Victoriei.

Iată-te deci scăpat și de teama convenționalului supărător schimb de cuvinte, care te-ar fi putut distra de la observațiile ce-ți propusesesi să faci în scurtul timp de la ora 10 până la ora 13.

Streinul care ar lua contact pentru prima oară cu obișnuinții chiriași ai colțului de la hotel Continental, și-ar face probabil o idee excelentă, atât de mândra prestață a bucureștenilor noștri întâlniți pe Calea Victoriei, cât și de profunzimea acestor cercetări cu privire la psihologia mulțimii. Văzuți pentru prima oară, antreprenorii trotoarului din fața Teatrului Național, îți fac impresia unor observatori pasionați — profesori titrați, tineri sau bătrâni — cari se întrec unul pe altul în temeinicia rezultatelor obținute după trei ore de benevolă plantare pe loc.

Coordonate și etichetate după toate regulile în vigoare, observațiile lor, vor vedea de sigur, lumina zilei, tipărite negru pe alb. În schimb, cei cari n'au avut nici timpul, nici pregătirea necesară să studieze mulțimea, se vor mulțumi să învețe numai pe dinafară, din aceste file proaspăt tipărite, misterul inexplicabil în virtutea căreia gravitează nesfârșita perindare de oameni fără rost și mai ales, fără puțința de a-și găsi măcar un oare care alt rost în viață.

Bucureștenii de pe calea Victoriei însă, sunt oamenii practici. Ei nu obișnuiesc să mai ia și note. Note iau numai stenografii. Dar stenografii nu sunt oare și ei, tot așa de banali ca și neștiutorii de carte? Notele — probabil — i-ar distra de la observațiile lor. Fără note însă, observațiile se risipesc, mai ales când duci lipsă și de o leacă de imaginație.

Dar și într'un fel și într'altul, trebuie să recunoaștem că în fie care Duminică, aceiași obișnuși ai trotuarului bucureștean, dintre Capșa și Palatul Regal, repetă aceiași scenă cu cea mai tehnică precizie de cinematograf.

Să nu le facem însă, nici o vină, fiindcă cea mai autentică banalitate la ondinea zilei este constatarea unanimă că cinematograful amenință să omoare teatrul..

Ion Minulescu

L A Ţ A R M

d e I O N O J O G

*Te-am intrupat Femeie
Din nentinat azur
Din Visuri și din Soare
Cu ochiul cald și pur...*

*Purces din fantazia
Și gându-mi aripat,
Hrănit, o, Mit ! din lutu-mi
Cu Cer te-am luminat.*

*...Vreau azi, doar Veșnicia ?
La țărnm — : a fumegat
Din Soarele și Mare 'n
Azur lichefiat...*

*Oh, cine-abate lanuri
De crini grei către port,
Și a întins pe ape
Văzduhul ca pe-un cort ?*

*Poteci de Soare, 'n mine
Se-aprind și se desfac — :
Tot liliacu 'n zare-i
Iar zarea 'n liliac...*

*Amiaza-i veche, — albastră
Și curge pe-un pripor :
Ca 'ntr'o catapeteazmă
Cu Inger și Sobor...*

*Stei sînt și singur Doamne
In boală fără leac,...
Și-s trist, ca inima-mi trist, —
In hăul ăstui Veac...*

Ion Ojog

NEVASTA MEA ARE TALENT

COMEDIE IN 3 ACTE

de AL. CAZABAN

ACTUL III

Acasă la Marin Tanasachi

— Hall-ul din actul I —

Marin și Gurărau

(fumează amândoi, stând de vorbă)

MARIN — Tot nu vrei să-mi spui, omule, de ce n'ai mai dat pe la noi?... Sunt aproape două luni de când nu te-am văzut! Te-a indispus cine-va?

GURĂRAU — Am fost foarte ocupat!... Două procese la Curtea de apel.. Nu mă laud, dar am avut un succes strălucit!...

MARIN — Bravo băiete!... De veneai cu vestea asta, ne-ai fi bucurat... Mai ales Marcela!... Ea te apreciază mult.

GURĂRAU — Ii mulțumesc... Dar n'am talent literar!...

MARIN — Ei, asta! Ea apreciază orice fel de talent... Fie pictori, muzicanți, actori și chiar avocați! Tu, Costache, ai talent juridic!...

GURĂRAU — Totuși, nu mă prea lua în seamă... Mai ales în timpul din urmă...

MARIN — Ți s'a părut!... Marcela te stimează...

GURĂRAU — Dece m'ar stima?... Sunt un biet avocat obscur! Numele meu nu-i pronunțat cu admirație, cum e, de exemplu, numele maestrului Belferescu!...

MARIN — Exagerezi și tu!... Uite Marcela, de pildă, nu-i pronunță numele cu admirație... Și fii sigur că te apreciază mai mult pe tine!

GURĂRAU — Știu că e generoasă! Nu-i mândră deloc. Ii place să glumească!...

MARIN — E veselă.. Așa e firea ei!... Dar știe să-și păstreze demnitatea!

GURĂRAU — În privința asta, am admirat-o !

MARIN (*suspînând*). — Și totuși s'au găsit unii s'o bârfească!

GURĂRAU (*afectând indignarea*). — Ce infamie!... Nici nu-mi vine să cred !

MARIN — Inchipește-ți, dragă, o acuză că e o femeie ușoară... Că ar cocheta cu toți bărbații... Ba, chiar, că e infidelă !

GURĂRAU — Doamna Tanasachi și infidelă !... Ce calomnie murdară... Și cine's ticăloșii cari o bârlesc așa ?

MARIN — De unde vrei să-i știi... Primesc scrisori anonime..., Mai ales cea din urmă, e o grozăvie ! Mă numește „maimuțoi încornorat!”... Auzi, eu și încornorat !...

GURĂRAU (*consolator*). — Nu-ți mai face sânge rău... Nu bănuiești cine ar fi autorul acestor calomnii ?

MARIN — Eu nu !... Marcela... Ea crede că trebuie să fie tot vre-un prieten de al casei...

GURĂRAU (*îngrijorat*). — Așa crede doamna ? și cam pe cine ar bănuii ?

MARIN — Mai întâi, vrea să se convingă !... Nu-i ușor să acuzi pe un prieten de o astfel de infamie !... E greu de aflat... Scrisorile sunt bătute la mașină.

GURĂRAU. — ...Știi... știu pentru-că toate anonimele sunt bătute la mașină !

MARIN — Altfel s'ar cunoaște scrisul calomniatorului — (*se scoală*).
Mă duc să-ți aduc scrisoarea... Să vezi și imbecialitatea...

GURĂRAU — A cui ?

MARIN. — A nemușinatului care a scris-o!... (*iese*).

GURĂRAU (*se uită desprețuitor în urma lui*). — Dublu încornorat !
În zadar, toate anonimele !... Să vadă cu ochii lui și tot n'ar crede !

MARIN (*se întoarce îndată*). — Iată scrisoarea !... Citește-o te rog!...
Doar ești avocat...

GURĂRAU (*ia scrisoarea*). — Nu !... N'o citesc... Nu vreau să știu ce spun calomniatorii... Calomniile mă scârbesc!... Cinstea doamnei Tanasachi nu poate fi de nimeni bănuită ! (*rupe scrisoarea*).
Mă mir că nu arunci în foc, astfel de scrisori !

MARIN — Bine ai făcut c'ai rupt-o ! Putea să cadă în mâna Marcelei !

GURĂRAU — N'a cetit-o ?

MARIN — Pe asta din urmă, nu ! Prea multe murdării la adresa mea și a ei !... Dacă o citea, avea desigur o criză de nervi... Ce au cu ea ? nu înțeleg !

- GURĂRĂU. — Li-e necaz pentru că are talent... Calomniatorul trebuie să fie vre-o cucoană din anturajul lui Belferescu... (*schimbând vorba*). Cred că a terminat drama sa d-na Tanasachi...
- MARIN (*oftează*). — Incă nu! Abia dacă a început actul al doilea!...
 Iși bate joc de talentul ei!... Zice că se plictisește scriind...
- GURĂRĂU. — Așa sunt artiștii..
- MARIN. — N'ai ideie cât e de frumos actul întâi!... Ai cetit ce scrie revista „Decorul” despre acest act?
- GURĂRĂU. — Nu citesc revistele de teatru!
- MARIN. — (*ia, depe masă, revista*). — Vezi te rog, cum e lăudat actul întâi!
- GURĂRĂU. — O laudă înainte de a-i se fi reprezentat piesa?
- MARIN. — Vezi dacă nu ești om de teatru!... Intotdeauna, se face reclamă unei piese înainte de premieră. Lichiardescu a scris acest articol elogios!
- GURĂRĂU. — Da, ăsta cine o mai fi?
- MARIN (*mîrat*). — N'ai auzit de Lichiardescu?!... Dar bine, omule, pe ce lume trăești?... Lichiardescu e un vestit cronicar monden!
- GURĂRĂU (*batjocoritor*). — Adică scrie la reviste de mode pentru cucoane?
- MARIN. — Lasă ironiile!... Lichiardescu scrie la cele mai mari reviste literare și teatrale... Marcela spune că e foarte cult, inteligent și simpatic... E chiar băiat frumos!
- GURĂRĂU. — Il cunoști personal?
- MARIN. — N'am avut cîntea să-mi fie recomandat. I-am văzut fotografia...
- GURĂRĂU. — În ziare?
- MARIN. — Am văzut-o la Marcela... O ținea pe masa ei de lucru. I-a dat-o chiar el, cu o dedicație pompoasă! (*ți dă revista*): Vezi ce scrie despre Marcela... Să știi și tu cine-i nevasta mea!
- GURĂRĂU. — Eu să nu știu cine-i doamna Tanasachi! (*deschide revista și-o răsfoiește plictisit*). Văd că-i consacră un articol întreg!
- MARIN. — Citește-l tare...
- GURĂRĂU. — Cred că-l știi pe dinafară! (*citește cu buzele strânse și, din când în când exclamă*): Bine, foarte frumos!... (*După ce a cetit, pune revista pe masă*): unde-i doamna Tanasachi s'o felicite pentru succes!
- MARIN. — E plecată în oraș...
- GURĂRĂU. — Se duce regulat la salonul literar?
- MARIN. — Nu se mai duce acolo!

GURĂRAU (*interesat*). — De când nu se mai duce ?

MARIN. — De aproape o lună nu i-a mai călcat pragul !... Pentru-că, vezi, Belferescu ăsta e un om ciudat ! Las' că n'a scris nimic despre talentul Marcelei, dar și-a permis să-i facă observații... E foarte pretențios ! Numai el se crede capabil să aprecieze o lucrare... S'a supărat pe Marcela...

GURĂRAU (*satisfăcut*). — Se poate ? Și de ce ?

MARIN. — Pentrucă a găsit-o pe Marcela, cetindu-i lui Lichiardescu, câte-va scene din piesa ei !...

GURĂRAU. — Unde a găsit-o ?

MARIN. — La Lichiardescu acasă... Și el ține un mic salonaș literar... Auzi, s'o țină de rău !... Par'că n'ar fi stăpână pe piesa ei !... Să vezi ce scrisoare obraznică i-a trimis...

GURĂRAU. — Cine ?... Cui ?

MARIN. — Marcelei...

GURĂRAU. — Ți-a arătat scrisoarea ?...

MARIN (*cu îngâmfare*). — Față de mine n'are nici-un secret...

GURĂRAU. — Așa face o femeie cinstită... Și Belferescu, ăsta, și-a permis s'o insulte ?

MARIN. — E obraznic... Un mitocan ! (*se scoală*). Stăi să văd dacă scrisoarea e în biuroul Marcelei... (*intră în camera ei*).

GURĂRAU. — Triplu încornorat !... (*furios*) Imi vine să-i spun în față că-i un dobitoc !... E orb de dă în gropi. (*I-a revista și o răsfoiește din nou*). Va să zică și cu domnul... Lichiardescu !

MARIN (*intră*) : Am căutat... Scrisoarea e la Marcela.

GURARAU (*cu un rânjet*) : O păstrează probabil ca pe un autograf de preț... (*curios*) : Ce îndrăznește să-i scrie ?

MARIN. — Aproape c'o insultă !... Spune că nu-i serioasă... Că n'are talent literar... Că singurul ei talent e să sucească mintea tuturor bărbaților !

GURARAU. — E insultă curată !... În locul tău, l-ași provoca la duel !

MARIN. — Nu face !... Eu fug de scandal... Și apoi, nu m'ar lăsa Marcela.

GURARAU. — Se teme să nu-l omori ?

MARIN. — Se teme să nu mă omoare el pe mine !

GURARAU. — Dece, oare, necazul lui Belferescu ?... Ce-i pasă lui dacă d-na Tanasachi a cerut părerea altuia despre piesa d-sale ?

MARIN. — Nu înțelegi că dacă drama Marcelei va avea un succes răsunător, Belferescu s'ar lăuda că el a fost, cel d'întâi, care a descoperit talentul nevestei mele !... Așa mi-a spus Marcela.

GURARAU. — Cu alte cuvinte, un fel de gelozie... dramatică.

MARIN. — Așa și este.

SCENA II

Marin, Gurărau, poetul Lucila

SERVITOAREA. — A venit un domn...

MARIN. — A mai fost la noi?

SERVITOAREA. — Nu l-am mai văzut...

MARIN. — Cum arată?

SERVITOAREA. — E un tânăr costeliv și cam spân...

MARIN. — Pofteste-l aici!

SERVITOAREA. — Indată... (iese)

MARIN. — Imi închipui cam cine trebuie să fie...

GURARAU. — Cam tot un zăpăcit din lumea artelor...

MARIN. — Poate că-l aduce vre-o nevoie...

LUCILA (*intră sfios și se adresează lui Gurărau*): Cu domnul Tanasachi, am onoarea?

MARIN (*sare*): Eu sunt domnul Tanasachi... Dumnealui e domnul avocat Gurărau!!

LUCILA (*face o plecăciune adâncă*): Mă recomand poetul Lucius Lucila!

MARIN. — Aveți un nume foarte frumos! (*către Gurărau*): Ai ghicit.

LUCILA. — Ași dori să vorbesc doamnei Tanasachi... Mi-a spus să vin astăzi...

GURARAU (*aparte*): Un alt amator care umblă după piesa doamnei Tanasachi...

MARIN. — Soția mea e plecată în oraș... E ceva urgent?

LUCILA. — A promis să-mi dea un mic... interviu.

MARIN. — Relativ la piesă... Nu-i așa?...

LUCILA. — Exact!... Vreau să scriu un articol...

MARIN (*se uită la ceas*): Dacă aveți timp să așteptați puțin, trebuie să vie... (*curios*) De unde o cunoașteți pe soția mea?

LUCILA. — Dela salonul maestrului Belferescu!

MARIN. — Ați fost față când s'a cetit actul întâi din piesa nevastei mele?

LUCILA. — În ziua ceia, am lipsit... Dar am aflat că a plăcut... Mi-a spus Lichiardescu. El o apreciază mult pe doamna Tanasachi...

MARIN (*către Gurărau*): Tot Lichiardescu!... În el pun toată speranța că piesa se va juca.

- LUCILA. — Și eu sunt sigur că piesa va avea succes!...
- GURARAU. — Dar piesa încă nu-i terminată!
- MARIN. — Și eu sunt îngrijorat... Marcela nu lucrează mai deloc...
- GURARAU. — Poate că-i... surmenată!...
- LUCILA (*sentențios*): Arta nu surmenează... Te remontează!
- GURARAU. — Dumneata ce ai publicat?
- LUCILA. — Un volum de versuri... Critica l-a elogiât... Mai am material pentru un volum!... Din nenorocire nu-l pot tipări.
- GURARAU. — O nenorocire?... Pentru cine?
- LUCILA. — Pentru mine...
- GURARAU. — Credeam că pentru cetitori...
- MARIN. — Pentru cetitori ar fi fost o fericire!
- GURARAU (*râzând cu răutate*): Că nu va apare volumul?
- MARIN. — Din contra! Am vrut să spun că.. dacă apare...
- LUCILA. — Personal, mă costă... Sunt tare necăjit!
- MARIN. — Dece, mă rog?
- LUCILA. — Nu găsesc editori!... Ca să-l tipăresc pe cont propriu, mi-e imposibil! N'am bani. Ca toți poeții sunt sărac.
- MARIN. — Dar bogat sufletește...
- LUCILA. — M'am adresat la câteva persoane cu stare, dar am fost refuzat... La noi, talentul nu-i încurajat!...
- MARIN. — De aceeași părere e și Marcela!
- LUCILA (*prinzând curaj*): Doamna Tanasachi mă apreciază... Chiar mi-a făcut impresia că vrea să mă ajute... Cred că de asta m'a chemat...
- MARIN. — Te va ajuta... Sunt convins...
- GURARAU. — Cum e ea generoasă, cred că a mai ajutat și pe alții...
- MARIN. — Adevărat... Chiar, mai zilele trecute, a trimis, nu știu ce sumă unui domn Morcoveanu...
- LUCILA. — Romancierul...
- MARIN. — Vrea și el să tipărească o carte... Nici el, ca și dumneata, n'are mijloace...
- LUCILA (*interesat*): Prin cine, vă rog, i-a trimis ajutorul?
- MARIN. — Prin domnul Lefteride...
- LUCILA. — Ciudat... Morcoveanu mi-a spus că n'a primit nici-un răspuns din partea doamnei Tanasachi... Chiar mai adineauri, m'am întâlnit cu el...
- MARIN. — Poate că nu l-a văzut pe domnul Lefteride...
- GURARAU. — Sau, poate că domnul Lefteride a uitat banii în buzunar!

MARIN (*protestează*): Nu-l cunoști pe Lefteride! Are o situație frumoasă... Marcela are mare încredere în el...

SERVITOAREA (*intră grăbită*): A sunat la telefon!... (iese)

MARIN. — Mereu sunt săcâit! Scuzați! (iese)

GURARAU (*către Lucila*): Domnul ăsta... Lefteride ce meserie are?

LUCILA. — Ca să spun drept, n'are nici-o meserie... Făcea, pe timpuri, cronici teatrale. Azi, nu mai scrie.

GURARAU. — Trăește, probabil, din expediente!

LUCILA. — Mister!... Colegii spun că știe să se învâртеască... Cunoaște multă lume... Are prieteni pe cari îi tapează!... Totdeauna, bine îmbrăcat... Mănâncă la restaurante de clasa întâia!... E acuzat, de unii, că trăește pe socoteala femeilor trecute!... Eu nu cred... De altfel, bun camarad...

GURARAU. — Dovadă că nu l-a întâlnit pe Morcoveanu!

MARIN (*intră contrariat*): Mi-a telefonat Marcela... Mă anunță să n'o mai aștept la masă... Mănâncă în oraș... (*oftând*) Încă o zi pierdută!... Par'că n'ar avea de scris... Ieri, a lipsit toată ziua!

GURARAU (*ironic*): O scriitoare trebuie să se bucure de toată libertatea!... N'ai dreptul s'o constrângi! Trebuie să cunoască lumea! Să facă studii psihologice!

LUCILA. — Domnul avocat are dreptate!... O artistă n'are timp să se ocupe de menaj!

MARIN. — Da, cine-o pune!... Niciodată, nu i-am cerut să se ocupe de gospodărie... Pentru treaba asta, am două servitoare... Chestia este: Dacă nu stă acasă, când o să-și termine piesa?...

GURARAU. — Ar putea să lucreze în timpul nopții!...

MARIN. — Să-și sdruncine sănătatea? N'ași lăsa-o eu.

LUCILA (*descurajat*): Eu plec. Vin alt'dată... Regret că n'am putut să iau doamnei, un mic interviu.

GURARAU. — Și un mic ajutor!

MARIN. — O găsești mâine dimineață, înainte de ora zece...

LUCILA. — Voi încerca... Salut respectuos... (iese)

GURARAU. — Bietul poet!... Pleacă plouat...

MARIN. — Marcela mi-a spus că-i un poet de mare viitor!... Ce va să-zică sărăcia! Un poet, cu așa talent, să nu-și poată publica volumul!... Nu-i păcat?

GURARAU. — Nu-i păcat!... Dacă-i sărac să muncească! Să-și caute o slujbă... Vrea cu banii altora să-și tipărească elucubrațiile?... Doamna Tanasachi e prea generoasă... Eu, în locul dumisale, i-ași trimite la plimbare!

MARIN. — Ești răutăcios!

- GURARAU. — Cu banii dați acestor șgârie hârtie, mai bine ați cumpăra școlărilor săraci, cărți de școală... Cărți folositoare... Sau, mai bine, ați arunca banii pe gârlă!
- MARIN. — Nu sunt bani aruncați... Ca scriitoare, Marcela are nevoie să-și facă prieteni printre publiciști... După reprezentație, toți aceștia o vor lauda... Ii vor face reclamă.
- GURARAU. — De unde ești așa de sigur că piesa se va juca? Câte piese, chiar bune, nu rămân în cartoane?
- MARIN. — Să nu te audă Marcela vorbind așa!... S'ar descuraja și ar lăsa lucrarea baltă... Ea speră că-i se va juca piesa...
- GURARAU. — Din partea mea, îi doresc succes... Numai de s'ar reprezenta!
- MARIN. — Se va reprezenta!... Și Lichiardescu și Morcoveanu și Lefteride ne-au asigurat că piesa se va juca.
- GURARAU. — Te-ai întrebat, vre-o dată, dacă reprezentația dramei depinde numai de acești trei... crai dela răsărit?
- MARIN. — Au mare trecere pe lângă directorii de teatru.
- GURARAU. — Cred că se laudă...
- MARIN. — Par băeți buni! Marcela are mare încredere în ei...
- GURARAU (*plictisit*): Vom vedea mai târziu. (*se scoală*) La revelere Marinică!... Complimente doamnei Tanasachi.
- MARIN. — Nu stai cu mine la masă?... Tot sunt singur!
- GURARAU. — Dă, nu's eu vinovat că ai rămas cuc!... Ți-ași ține de urât, dar am treabă... Poftă bună! (*pleacă*)
- MARIN (*rămâne îngândurat*): Te pomenești că Gurărau are dreptate... Dacă acești domni nu se vor ține de cuvânt?!... Nu cred. Ar fi prea ingrați. Și Marcela care mereu îmi cere bani! N'ar fi nimic, dacă treburile ar merge bine... De la moșie, tot știri... Rapița inundată... Grâu deloc și moara n'are ce măcina!
- SERVITOAREA. — A venit domnul mare! Unde să-l poftesc?
- MARIN (*înbucurat*): Fratele Matei?... Poftește-l aci! (*frecându-și mâinele*) O să am cu cine sta la masă.
- SERVITOAREA. — Boierul pare supărat. (iese)

SCENA III

Marin și Matei

- MATEI (*serios*): Îmi pare bine că te găsesc acasă.
- MARIN. — Fii bine venit (*cei doi frați se îmbrățișează*). Când ai sosit în capitală?
- MATEI. — De trei zile sunt în București.
- MARIN (*cu reproș*): Și abia azi ai venit să ne vezi?...

MATEI. — Am avut de alergat... Atâtea belele pe capul meu!

MARIN. — Păcat că Marcela nu-i acasă... S'ar fi bucurat să te vadă.

MATEI (*încruntat*): Cred că nu va zăbovi mult...

MARIN. — Azi, nu vine la masă... Ia dejunul în oraș.

MATEI. — La mama ei, desigur.

MARIN. — Nu se prea duce la soacra mea.

MATEI. — Atunci, unde mănâncă?

MARIN. — La restaurant.

MATEI. — Cum, singură? Cu cine?

MARIN. — Cred că a invitat-o Lichiardescu... Sau, poate, ea l-a invitat!... Nu știu...

MATEI (*răstit*): Cine-i acest Lichiardescu?

MARIN. — Un om de seamă... E cronicar monden.

MATEI (*grav*): Ascultă Marinică!... Am venit să-ți vorbesc serios: Ai orbit sau faci pe orbitul?

MARIN (*jâgnit*): N'am orbit, nici nu-l fac...

MATEI. — Atunci, cum îi permiți nevestei tale să se afișeze, în public, cu tot soiul de indivizi?

MARIN. — Crezi că de dragul lor, Marcela le face pe plac?... Avem interes...

MATEI (*scandalizat*): Ce interes? Unde ati ajuns?

MARIN. — Ascultă și nu te mai enerva! Marcela are nevoie de concursul lor...

MATEI. — Care concurs?... Care lor?

MARIN. — De concursul cronicarilor teatrali. Fără intervenția lor, drama Marcellei, ar rămâne în sertar!

MATEI. — Aiurezi! Care dramă?... Ce tot îndruși acolo?

MARIN. — Stăi! Nu te aprinde!... Am uitat să-ți spun că Marcela scrie o dramă...

MATEI. — Despre mine, poate să scrie și o tragedie!... O privește... Dar asta nu justifică evadările ei din domiciliul conjugal!

MARIN. — Fiindcă a luat masa cu un critic teatral, înseamnă părăsire de domiciliu?

MATEI. — Și găsești că-i de demnitatea unei femei măritate?... Marinică! Marinică!... Imi pare rău de tine că te lași purtat de nas...

MARIN (*înciudat*): De care nas?... De cine?

MATEI. — De soția ta... Ține-o din scurt!

MARIN. — Știu cum trebuie să mă port cu Marcela! N'am nevoie de sfatul nimănui!

MATEI. — Nu ți-e teamă că se compromite... Sau îți este egal?

MARIN. — Cât de puțin o cunoști pe Marcela! Ea atât de mândră și de cinstită să se compromită?... Cu zece bărbați să stea la masă, și nu se compromite!... Să știi!...

MATEI. — Da, știu că te-a înbrobodit!

MARIN. — Ce vrei să spui?... (*amenințător*) Te rog să nu te atingi de cinstea Marcellei!... Nu-ți permit!

MATEI. — Să-ți fie rușine!... Tu să-mi vorbești pe un astfel de ton!... De asta te-am crescut și te-am procopsit?... Ca frate mai bătrân, m'am crezut dator să-ți deschid ochii!

MARIN. — Vezi-ți de gospodăria dumitale, de nevasta dumitale!

MATEI. — Nevasta mea stă la țară și își vede de gospodărie! Nu scrie piese de teatru și n'are nevoie de reclama cronicarilor teatrali!

MARIN. — Vrei să spui că Marcela mă înșeală?... Ești un calomniator ordinar!

MATEI. — Inconștientule! Eu calomniator!... Am vrut să te menajez, dar nu meriți! (*îl apucă de piept și-l scutură ca pe o cârpă*): Uită-te în ochii mei și vezi dacă te mint!... Știi unde a fost, Marcela, eri?... Eri, pela orele patru...

MARIN. — O privește...

MATEI: — O privește? Ei bine, înbroboditule, află că a fost la hotel, chiar la hotelul unde am tras eu!... Am văzut-o eu, cu ochii mei, eșind dintr'o cameră, însoțită de un bărbat... De un tip interlop, de o pușlama cunoscută...

MARIN. — De unde știi că e o pușlama?

MATEI. — Caraghiosule!... M'a informat portarul hotelului... El își cunoaște bine mușterii...

MARIN. — Cum arăta la față?...

MATEI. — Vrei să-l identifici?...

MARIN. — Da. Vreau să știu până unde mergi cu batjocura!

MATEI. — Era un tip blond... Purta monoclu... secătura!

MARIN. — Imi cam dau seama cine era!...

SERVITOAREA. — A sunat doamna la telefon... Spune s'o așteptați că vine la masă. (*iese*).

MARIN. — Poftim!... Mai spune că se afișează în public cu tot felul de indivizi!... Vezi, i-a părut rău. N'a vrut să mă lase singur la masă!

MATEI (*batjocoritor*): E o soție exemplară!... Să-ți trăiască!... Rămâi sănătos!... Poftă bună la amândoi! (*iese trântind ușa*).

MARIN (*se lasă greoi pe un scaun*): Marcela într'o cameră de hotel?... Ce a căutat ea acolo? Chestia asta trebuie lămurită. Cum e ea

sinceră, o să-mi spună tot adevărul... (*gânditor*). Un tip blond cu monoclu! Știu că Lefteride e blond... dar nu poartă monoclu (*hotărât*). Ia, să nu-mi mai bat capul cu astfel de nimicuri! (*se ridică*). Mai bine, să văd ce spune gazeta de azi. (*Ia un ziar și-l răsfoiește*). Iar a scăzut prețul la vagonul de mazăre...

SCENA IV

Marin, Marcela

MARCELA (*intră vijelios... E furioasă*): Are să mi-o plătească! (*Iși scoate pălăria și o aruncă pe canapea*). Canaliala!...

MARIN (*îngrijorat*): — De cine vorbești?... Cine-i canalie?

MARCELA (*fără să se uite la el*): Dracul!

MARIN. — Ești cam iritată! Cine te-a supărat?

MARCELA (*răstit*): Scutește-mă de întrebările tale!

MARIN. — Cum văd, nu ți's boii acasă...

MARCELA (*cu răutate*): Văd că ești acasă!... Nu mă plictisi!...

MARIN. — Marcela! Ascultă... Dece te-ai răzgândit și n'ai rămas, în oraș, la masă? Ce s'a întâmplat cu tine?

MARCELA (*calmându-se puțin*): N'avea grijă... Nu s'a întâmplat nimic... N'am mai vrut să stau la masă cu măgarul cela de Lichiardescu... Atâta tot!

MARIN. — Cu el trebuia să dejezezi?

MARCELA. — Cu cine credeai?... Cu papa dela Roma? Crezi că de hatârul lui i-am primit invitația?... M'a mințit că la masă are să-mi recomande un personaj însemnat din lumea teatrelor... Nici n'a venit la întâlnire... Mi-a telefonat, canaliala, că e foarte ocupat.

MARIN. — Unde ți-a telefonat?...

MARCELA. — La... Da, la cofetărie, mi-a telefonat... Acolo, trebuia să ne întâlnim înainte de masă.

MARIN (*conciliant*): Ce-ți faci sânge rău?... Poate că era ocupat...

MARCELA (*izbucind*): Mințea... Am aflat: Licheaua are o amantă!

MARIN (*răstit*): Ce te privește!

MARCELA. — Mi-e absolut egal... Despre mine poate să aibe și zece amante... Ce-mi pasă!... E un stricat... O bestie!... N'are altă treabă decât să sucească mințea femeilor!... Un pește... Am aflat că-l întreține o babă! *Il privește!*...

MARIN. — Atunci, dece te iriți atâta?

- MARCELA. — Pentrucă-i un ticălos... O javră!... Am auzit că mă vorbește de rău... Pe unde umblă, licheaua spune că sun o găscă bună de jumulit. Râde de mine că scriu o piesă...
- MARIN (*uimit*): Iși bate joc de piesa ta, după ce a lăudat-o? Nu se poate... Cine ți-a mai spus minciuna asta?
- MARCELA (*se gândește puțin*): Lefteride, da, el mi-a spus.
- MARIN. — De când ai aflat că te bârfește, ticălosul?
- MARCELA. — De câte-va zile...
- MARIN. — Ai știut și totuș i-ai dat întâlnire!... Cum se face asta?
- MARCELA. — Nu eram sigură... Am vrut să-l demasc!
- MARIN. — În plin public? (*tremurând de mânie*). Unde stă măgarul tău?
- MARCELA (*ironică*): Vrei să-l provoci la duel?
- MARIN. — Vreau să știu dacă stă la hotel sau în altă parte?
- MARCELA (*tresărind*): La hotel?... Ce ideie!
- MARIN. — Atunci cu cine ai fost ieri, la hotel?
- MARCELA (*râde forțat*): Cine ți-a mai vârat în cap, invenția asta? Nu cumva Costică?
- MARIN. — Care Costică?
- MARCELA. — Gurărau, amicul dumitale!
- MARIN. — Dece tocmai Gurărau?
- MARCELA. — Servitoarea mi-a spus că a fost azi la noi...
- MARIN. — Asta ar mai lipsi! Să afle și Gurărau...
- MARCELA. — Atunci, cine-i intrigantul...
- MARIN. — Nu-i intrigant!... Fratele Matei te-a văzut cu ochii lui. E tras la hotelul în care te-a surprins! Mai zi că n'ai fost!...
- MARCELA. — Când ai vorbit cu cumnatul Matei?
- MARIN. — Nu-i nici un sfert de ceas de când a plecat. A venit expre să-mi aducă această veste plăcută.
- MARCELA. — Așa, va să zică, dumnealui ți-a spus!
- MARIN. — Și Matei nu minte!... Crezi că ușor mi-a fost când mi-a spus că te-a întâlnit în hotel în compania unui bărbat necunoscut? (*suspînând*) Marcela. Marcela!... Nu știu ce să mai cred!
- MARCELA. — Ei, chiar dacă m'a întâlnit acolo!... Ce-i cu asta? Ce rău am făcut?... Știi de ce m'am dus la hotel? Am fost să vizitez o prietenă... Nu crezi?... Da... o fostă colegă de pension... A venit din provincie... Acolo stă...
- MARIN. — Și individul care te însoțea tot colegă de pension... Să-mi spui numai-de-cât cine era!
- MARCELA. — Cine era?... Da, curios mai ești! Nu-ți închipui? Era,

dacă vrei să știi, bărbatul prietenei mele. La plecare, m'a petrecut până în stradă...

MARIN. — Juri?... Pe ce juri că nu mă minți?...

MARCELA. — Jur pe tot ce vrei!

MARIN. — Cum o cheamă pe prietena ta?...

MARCELA. — Vrei să știi cum o chema ca domnișoară? O chema Clara Ștefănescu!

MARIN (*răstit*): Cum o cheamă acum? Cu cine e măritată?...

MARCELA. — Te interesează?... Poate, vrei să-i faci curte!...

MARIN (*amenințător*): Nu râde Marcela.... Nu râde! Dacă nu-mi spui, mă duc la hotel. Acolo voi afla cum o cheamă pe doamna din provincie...

MARCELA. — N'ai decât să te interesezi!... Nu-mi pasă!

MARIN. — M'auzi? Cum îl cheamă pe bărbatul prietenei tale?

MARCELA. — Nu știu... Am uitat cum s'a recomandat... Dacă ții numai-decât să știi cum îl cheamă, mă duc s'o întreb... Numai să nu fi plecat... Așa îmi spunea Clara că pleacă...

MARIN. — Cel puțin spune-mi cum era la față!...

MARCELA. — O figură comună!... Uscat și negru ca un țigan... Cred că e ars de soare...

MARIN (*triumfător*): Te-am prins cu minciuna!... Matei mi-a spus că erai cu unul blond... Purta monoclu... După cum mi l-a descris, cred că era Lefteride!

MARCELA. — Chiar să fi fost el! Ce rău am făcut? L-am întâlnit când coboram scara. M'a petrecut până la esire...

MARIN (*se uită implorator în plafon*): Doamne sfinte și îndurate!... Luminează-mă! Spune ce pot să cred din toate acestea! Marcelo! Spune drept, de ce ai mințit că bărbatul prietenei tale te-a petrecut?... De ce nu mi-ai spus adevărul?

MARCELA. — Dacă ți-ași fi spus că am fost cu Lefteride, cine știe ce ți-ai fi închipuit! Nu zău, cum crezi că m'ași putea uita la un caraghios ca Lefteride! O sărăcie și un escroc! Da, escroc!

MARIN. — Nu-l acuza pe nedrept...

MARCELA. — M'a escrocat de o mie de lei!

MARIN. — Cum așa?

MARCELA. — M'a înșelat că admiratorii lui Belferescu, vor să-i facă un cadou de ziua lui de naștere. Și eu, ca o proastă, am scos mie de lei!

MARIN. — Poate că i-au dat cadoul?

MARCELA. — De unde?... Mi-a spus Virgil că n'a primit nimic !

MARIN. — Care Virgil ?

MARCELA. — Belferescu !... Așa-i zic toți cei din cenaclu ! De atunci, mi-e scârbă să-l mai văd...

MARIN. — Pe cine ?

MARCELA. — Pe Lefteride, al dumitale !

MARIN. — Zici că ți-e scârbă și te plimbi cu el prin hoteluri !... Trebuia să-l eviți !...

MARCELA. — Știi tare bine că de hatârul tău și al dramei, sufăr prezența lui !... Nu numai a lui, ci și a celorlalte lichele în cap cu Lichiardescu ! Nu mai vreau s'aud de ei !... Apropos, dacă mă caută un tânăr spân, cu o mutră de idiot, trimete-l la plimbare ! Un pomanagiu și un miorlăit !

MARIN. — Vorbești de poetul Lucila?... A și fost... Venise să-ți ceară un interviu...

MARCELA. — A venit să-mi ceară bani !... Nu mai dau nimic !... Toți m'au ciupit !... Poșeta mea a fost la dispoziția lor !...

MARIN (*oftând*), — De ar fi fost numai poșeta ! Frumoasă societate !... N'am ce zice !

MARCELA. — Tu m'ai trimis la ei !... Tu ești vinovat de tot ce s'a întâmplat ! M'ai silit să mă port gentilă cu toți... Te-am ascultat !... Și acum vii să-mi ceri socoteală !...

MARIN. — Marcela ! Nu mă chinui !... Mă omori cu zile ! (*iși dă cu pumnii în cap*). Eu singur mi-am stricat liniștea casei !... Sunt un bou !... Numai coarneaue îmi lipsesc !

MARCELA. — Nu-ți lipsește nimic !... (*conciliantă*): Fii bărbat ! De înșelat, nu te-am înșelat nici-odată !

MARIN. — Nu știu ce să mai cred !... Indoiala asta o să mă omoare !... De acum, s'a dus fericirea mea ! N'o să mai pot dormi, nici poftă de mâncare n'o să mai am !... Imi vine să mă dau cu capul de pereți !... Ce bine ar fi fost dacă erai o femeie ca toate femeile !

MARCELA. — Cum adică ?

MARIN. — Să nu fi avut talent la scris !... Talentul tău m'a nenorocit !... Câtă dreptate avea Gurărau !... Da, mi-am prefăcut casa în balamuc... Eu sunt primul nebun ! Gurărau ! Numai el mi-e prieten cu adevărat... Doamne ! dece nu l-am ascultat ?

MARCELA (*pervers*). — Trebuia să-l ascuți... Ți-ar fi rămas recunoscător !

MARIN. — Cine putea să-și închipuie !... (*iși duce mâna la guler*): Mă sufoc !... Mă ia dracu !

MARCELA (*aparte*). — Numai de nu l-ar lovi damblaua ! (*aleargă să-l susție*) : Fii rezonabil !... Ce, Dumnezeu, par'că cine știe ce nenorocire te-a lovit !... Ți-am fost credincioasă !... Am cochetat, e drept... (*îl mângâie pe obraz și îi trece degetele prin păr*) : Hai, fii cuminte !... Doar știi că numai pe tine te iubesc cu adevărat !...

MARIN (*mai liniștindu-se*). — Ce bine ar fi !... (*îi prinde mâna și o duce în dreptul inimei*) : Vezi cât de tare bate !... Dece mă faci să sufăr ?

MARCELA. — N'am să te mai fac... De acum, stau acasă... Nu mai vreau să știu nici de critici, nici de piesă... Dau în foc tot ce-am scris... Mă apuc iarăși de pictură... Dacă adun mai multe pânze, deschid o expoziție !

MARIN (*alarmat*). — Nu... Nu ! Ferească Dumnezeu !... O să ai iarăși de-aface cu un alt soi de critici !

MARCELA. — Am de gând să-ți fac portretul !... Ai un cap interesant !

MARIN. — Vai de capul meu !

MARCELA. — Crezi că n'o să reușesc ?... Te îndoști de talentul meu la pictură ?

MARIN (*oftează*). — Nu-mi mai vorbi de talent !

SERVITOAREA (*intră grăbită*). — A venit un domn jidan !

MARIN. — Pofteste-l în biurou (*către Marcela*) : E Lazarovici... L-am chemat pentru vânzarea lemnelor din pădure... Dacă fac o afacere bună, îți cumpăr ce ți-am făgăduit...

MARCELA. — Blana ? (*îl sărută*) : Numai pe tine te iubesc cu adevărat.

MARIN. — Să nu-l fac să aștepte (*iese*).

MARCELA (*cu milă*). — Bietul de el !... Pe cât e de bun, pe atât e de prost... Imi pare rău, dar ce să-i fac ? (*cu necaz*) : N'are demnitate de bărbat !... Altul, în locul lui, m'ar fi bătut sau m'ar fi alungat... El se sufocă !... Iși merită coarnele !... (*după o mică pauză*) : Cumnatul Matei m'a denunțat. Il bănuiam pe Gurărau... Trebuie să-l împac... O idee !... Dece nu i-ași scri îndată ! (*se așează în fața mesei și începe să scrie, dictându-și cu glas ridicat*) : Scumpul meu Costică, regret că nu ți-am răspuns la nici-una din înflăcăratele tale scrisori... Eram prea ocupată cu... reclama piesei mele. Vreau să fiu iarăși a ta, numai a ta !... M'am convins că numai pe tine te iubesc cu adevărat... Abia aștept momentul revederii (*zâmbeste*) : Nota bene : De hatârul tău, am aruncat drama în foc... Amenința să devină... tragedie ! Vin

să ne vezi. Te asigur că Marinică n'o să te mai plictisească, lăudându-se cu talentul... meu! — Marcela ta, pour toujours! (pune scrisoarea în plic și o ascunde în poșetă. Rămâne îngândurată, cu ochii în tavan): „E finită la comedia... dramatica!

MARIN (intră vesel). — Am făcut o afacere minunată! Măine mergem să-ți cumpăr blana!

MARCELA (îl sărută). — Numai pe tine te iubesc cu adevărat.

CORTINA

af. Cayaban

PRESIMȚIRI

de VASILE AL-GEORGE

...Și n'am putut s'adorm... Mi-se părea,
Că 'n noapte, se 'ncheaga de-asupra mea,
Nedefinit și fără de conture, —
Dar, viu — un craniu cu reflexe sure...

Un suflu rece s'a pornit prin casă...
Sta prins în pânza nopții, ca 'ntr'o plasă,
Fosforescent, cu dinții roși de vreme,
Și par'că vrea pe cineva să cheme...

Am vrut să strig, dar gura-mi sta 'nclăștată...
Dormea adânc soția-mi, nemișcată,
Și doi copii, în micile lor pături,
Dormeau cu învelișul dat în laturi...

Un munte par'că m'apăsa pe piept,
Și nu puteam pe nimeni să deștept...
...In suflul rece deslușeam chemarea,
Prin văl de neguri îmi vedeam cărarea,
Iar arătarea 'n noapte s'a pierdut...

Pe urma ei, simțeam cum calc, tăcut....

* * *

O, poate că 'ntr'o zi — ce nu-i departe —
Voiu fi plecat și eu... Odăi deșarte,
In care cerul toamnei va străbate
Prin geamurile strâmte și burate,
Vor suspina în urma mea... Tăcuți,

Cu fețe palide, cu ochi pierduți,
 Se vor mira copiii de tăcere,
 De noaptea ce se țese prin unghere,
 De ochii 'nlăcrimați ai buneii mame,
 Și nu mă vor găsi, decât... prin rame...

* * *

Prin miriști sterpe, prin câmpii de ceară,
 Vă văd porniți, copiii mei... E seară,
 Și drumul v-a sleit... Un adăpost,
 — Nu cuibul cald, ce-atât de mult a fost! —
 Cât de îngust, v'ar trebui acum, —
 Dar nu-i! și cată să 'nnoptați pe drum...

Iar cerul, se întunecă într'una...
 Vieața 'n largu-i și-a destins furtuna :
 Acelaș vânt, ce m-a bătut pe mine,
 Agată nori de culmile senine,

Aceleași ploi în matcă umflă apa,
 Aceleași patimi sapă 'n cale groapa,
 Aceleași desiluzii vă așteaptă,
 De stați s'alegeți calea cea mai dreaptă...

Vă văd pe culmea, după care-apune
 A Vieții caldă, roșie minune,
 Impurpurați în aurul ce piere,
 Cu fețele brăzdate de durere,
 Văzând că 'n urmă, prin furtuni și ploi,
 Mai bat și alții drumul după voi...

Vasile Al-George

I M P R E S I I

de ION SAMARINEANU

Acum când nori greoi se 'ngrămădesc pe cer,
Iar o lumină cenușie-mi luminează fața ;
Când strălucirea caldă a amiezii e umbrită,
Tristețe fără înțeles, gândire ne'mplinită,
Imi stâmpără iubirea, îmi vrăjește viața.

Surâsul melancolic de pe colțul gurii moare.
Un fior îmi umple inima de 'nduioșare
Și cuget : Cât de nepotrivite-mi par
Și râsul răsfățat și zâmbetul amar
Și jalea 'n zarea ochilor trudiți !

Cu gândul obosit, cu sufletul neîmpăcat,
Ca 'ntr'un amurg, văd umbrele fugare
A vișorosului prezent, prin vis, trecând avare,
Pierzându-se 'n trecutul depărtat...

Apoi, prin ce mister, din adâncimi, în clar-obscur,
Se 'nchiagă linii, forme, 'n jocuri luminoase,
Se lămuiesc contururi noi armonioase
Și se orânduiesc cu lucrurile dimprejur.

Prea mult azur, răsfrânt printre vitralii,
Prea mult polei nu le transfigurează acum.
A vremii umblet iarăși s'a oprit în drum.
Despovărate de-amintiri și forme vane —
Azi gândurile-mi par mult mai umane.

Pornind din volburarea ne'nțeleasă a tinereții.
Se furișează nesimțită 'n toate taina vieții.
Ritmează, mistic, pași în neștiută cale,
Bătaia cea de tot uitată a inimii
Văpaia sângelui, purtată până în stihii.

I. Samarineanu

EDGAR POE, ILUMINATUL

— CATEGORIILE FANTASTICULUI —

de DAN PETRAȘINCU

Fantasticul lui Poe, fiind de natura experiențelor ultime, duce neconținut o luptă de integrare în realitatea comună. Deseori, autorul, voind să ne ducă în regiunea experiențelor sale „particulare”, pregătește terenul cu o prefață sau cu o introducere tipică menajând susceptibilitatea realistă a sensului comun.

„*Memoriile scrise într'o subterană*“ — cari sunt ale lui Dostoievski însuși și nu ale altcuiva — încep printr'o avertizare de acest fel: „*Bineînțeles, autorul Memoriilor și Memoriile, ele însele, sunt imaginare*“. Urmează o întregă explicație prin care Dostoievski caută să dea un înțeles social experiențelor sale particulare, fiind un spirit religios, la Dostoievski pregătirea are mai ales un rol moral. El e chinuit de Bine și de Rău și experiențele lui vor avea întotdeauna acea tinctură creștină, în perspectiva păcatului originar. Poe, însă, e un spirit științific, la el experiențele sunt strict intelectuale, cu referințe la structură. Analiza la el, tinde să devie mai ales una de gen matematic, și nu una de ordin moral, cum e la Dostoievski. Poe se închină Intelectului. Ceea ce la Dostoievski are o concluzie morală, la Poe rămâne o experiență nudă, un schelet de norme în perspectivă metafizică. Poe e un Ivan Karamazof obsedat de finalitatea lucrurilor într'un sens științific. De aceea totul devine — la unul ca și la celălalt — halucinație, neant, vertigiu, nebunie...

Această pregătire, acest preambul în care intră pe rând sfială și dispreț, farsă și chin sincer, se repetă la Poe cu o insistență care ne arată că, înainte de a-și canaliza experiențele într'o nuvelă, într'o piesă literară, el trăia conștient drama spiritului, până la autodistrugere ¹⁾

1) Astfel însuși alcoolismul — viciul în genere — la Poe, nu era decât efectul acestei arderi prea întense a naturii lui de om. „Căderea“, „degradarea“, fiind în majoritatea cazurilor o slăbiciune naturală o neputință de

Iată cum începe, de exemplu, povestirea *Aventurile lui Arthur Gordon Pym*. Cartea are o prefaţă. La o privire superficială această prefaţă pare să aibe un caracter romantic, al aceluşi romantism obişnuit în literatura de aventuri, a timpului, cu care Poe s'a hrănit în tinereţe. E drept că trei sferturi din povestire este simplă relatare „documentară“ în acest gen. Aventura, în mijlocul vieţii obişnuite, se bucură de acest privilegiu: de a fi un document al întâmplărilor excepţionale. Dar vom vedea îndată că natura lui Poe pune accentul nu pe excepţia de ordin exterior, ci pe cea de ordin interior.

Mai întâi, ce este o prefaţă? Ea este aidoma acelor „lămuriri“ obişnuite astăzi la începutul unui film inspirat din vreun caz cunoscut, care de fapt atrag atenţia asupra conţinutului lor „real“, întâmplat „autentic“. Burghezul indignat care pentru prima oară a tras la răspundere un regizor sau un romancier, n'a făcut un bun serviciu oamenilor din categoria sa. Fiindcă de atunci lucrurile se petrec simplu: scriitorul sau regizorul se serveşte de lămurire tocmai pentru a atrage atenţia că e vorba de ceva „adevărat“, „documentar“. „Nici personagiile, nici faptele din acest film (din această carte) nu vizează pe nimeni...“ iată formula plină de candoare. ajunsă clasică.

Tot astfel sunt şi prefeţele. Ele desmint pentru a atrage atenţia. Ele desvăluie tocmai ceea ce au aerul că vor să acopere. Dostoevski spune: „*Autorul şi memoriile sunt fictive...*“ Poe începe prin a atribui altei persoane, experienţele sale. Arthur Gordon Pym, e-roul povestirii, care s'a întors dintr'o călătorie din mările Sudului, e rugat de domnul Edgar Poe, fostul editor dela *Southern Literary Messenger* (Richmond-Virginia, unde acesta e redactor, în 1837), să-şi scrie impresiile. Dar d. Arthur Gordon Pym nu e un literat. El ezită să împărtăşească publicului extraordinarele sale aventuri, deoarece n'are darul scrisului. Şi atunci binevoitorul domn Edgar Poe propune să redacteze el impresiile, aşa cum i-au fost povestite, şi să le publice „sub masca ficţiunii“.

Nu e vorba aici de artificiala cochetărie a autorilor mediocri, ci de o anumită prudenţă în faţa conştiinţii comune, căreia — de voe, de nevoie — Poe i se adresează

a opune desnădejdei umane o realitate tot atât de puternică. Neantul trăit ca un sentiment permanent, duce la o denaturare a omului din tine; iată clipa când orice viciu ți se pare un bun paleativ în faţa haosului. O teorie simplistă a geniului nebun, a geniului nevropat, care i se aplică prea darnic lui Poe nu ține seama de această dublă experiență a spiritului superior. Ea mărturisește perspectiva strămtă a sensului comun, neputincios să cuprindă sfera de vicii și virtuți, adică de tărie și de slăbiciuni a geniului.

Dece își întitulează Poe prima sa nuvelă „Manuscris găsit într'o sticlă“? Intr'adevăr prudența e necesară: cine ar putea crede că tot ce simte și experimentează eroul din această nuvelă ar putea fi adevărat, real, „documentar“? Cum să-și exprime Poe haosul infernal ce-i clocotește în suflet, fără a fi luat drept nebun sau „fantezist“? Și de ce nu par -- totuși — astfel de pagini, din punct de vedere realist, neverosimile, fanteziste? Dece ne turbură și ne conving, în ciuda fantasticului lor moral și psihologic? Fiindcă ele sunt adevărate experiențe interne; le simțim nu numai veridicitatea, ci și autenticul omenesc, care ne înfrățește cu rezonanța lor de dincolo de normal.

Există, evident și o mică doză de farsă, de ironie, în prefața lui Poe. Dar principalul e că ironia se bizue pe un sentiment de reală superioritate. Și când Arthur Gordon Pym, aventurierul, ezită să-și scrie singur impresiile, ezitarea are și un alt substrat: lui i-e teamă că nu va găsi cuvinte pentru a da chip cumplitelor sale întâmplări. Pentru asta e nevoie de un scriitor, de un talent poetic care știe să redea adevărul sub masca ficțiunii. Iată în treacăt o raportare și la creația artistică în genere, care e figurația a imponderabilelor în vestmânt logic. Taina artistului, a creatorului, constă în posibilitatea de a îmbina într'un tot aceste două elemente contradictorii; astfel ficțiunea devine realitate și realitatea ficțiune²⁾.

Arthur Gordon Pym își explică ezitarea: „*Aveam, totuși, mai multe motive pentru a refuza să fac astfel (adică să-și împărtășească, direct, impresiile, nota noastră): unele de o natură cu totul personală și care nu mă privesc decât pe mine; celelalte, intradevăr deosebite. Unul din motivele care m'au împiedecat s'o fac, a fost faptul că din moment ce n'am însemnat nimic în cea mai mare parte a absenței mele, că nu voi putea să redactez numai din memorie o dare de seamă destul de minuțioasă, destul de legată, pentru ca ea să oglindească adevărul — a cărui expresie reală să fie — neaducând cu ea decât exagerarea firească, inevitabilă, la care suntem înclinați când relatăm întâmplări a căror influență a fost puternică și activă asupra facultăților imaginației. Un alt motiv este că întâmplările de povestit sunt de o natură atât de miraculoasă încât afirmațiile mele, nesprîjinindu-se decât pe ele însele — (nu vorbesc de mărturia unui singur ins, și acela pe jumătate indian), nu pot spera să fie crezut decât de familia mea și de către acei prieteni cari au avut ocazia, în decursul anilor, să-mi cunoască sinceritatea; dar, după toate proba-*

2) Balzac dă această replică, la reproșul că eroii săi „nu există în realitate: — „Nu există? Cu atât mai rău pentru realitate!“

bilităţile, marele public va privi afirmaţiile mele ca o imprudentă şi ingenioasă minciună“

Cari sunt motivele „de o natură cu totul personală“ ale omului ce e sigur că nu va fi crezut, deoarece a trăit incidente „de o natură atât de miraculoasă“? şi de ce afirmaţiile lui nu se pot sprijini decât tot pe ele însele? Nu este vorba, aici, de unele stări ce nu pot fi definite decât prin comparaţii negative, pentru a creia — cel mult — în conştiinţa comună, o convenţie intuitiv obiectivă?

Poe suferă mereu de această teamă că nu va fi crezut sau că va fi considerat un idealist fantast, când e gata să descrie experienţele „de o natură cu totul particulară“, a căror afirmaţie nu se poate baza decât „pe ele însele“. Tema lămuririi e o obsesie. Nuvela *Manuscris găsit într'o sticlă*, începe așa:

„Despre ţara mea şi despre familia mea, nu am prea multe de spus. Purtări rele şi trecerea anilor m'au înstrăinat de una şi de alta. Prin avere, am beneficiat de o educaţie puţin comună şi o aplecare a spiritului meu spre contemplaţie m'a făcut apt să clasez metodic întregul material al învăţăturii, repede adunat prin studii precoce. Mai ales lucrările filozofilor germani, mi-au prilejuit mari delicii; ele nu se datorau unei admiraţii nesocotite pentru elocvenţa lor nebunie, ci din plăcerea pe care o aveam, mulţumită obiceiurilor de riguroasă analiză, de a le surprinde greşelile. Mi s'a reproşat deseori ariditatea geniului meu; o lipsă de imaginaţie mi-a fost imputată ca o crimă şi pyronismul părerilor mele a făcut din mine, cu orice ocazie, un om grozav. În realitate, mi-e teamă că o puternică înclinaţie pentru filosofia fizică a impregnat spiritul meu cu unul din defectele cele mai obişnuite ale acestui secol — vorbesc de obiceiul de a raporta la principiile acestei ştiinţe circumstanţele chiar cele mai puţin susceptibile dintr'un asemenea raport. Mai presus de toate, nimeni nu e mai puţin expus ca mine să se lase antrenat dincolo de severa jurisdicţiune a adevărului de către licuricii superstiţiei. Mi-am zis că e nimerit să fac această introducere din teama ca povestirea de necrezut pe care o am de relatat, să nu fie considerată mai curând ca frenezia unei imaginaţii confuze decât ca *experienţa pozitivă a unui spirit* (sublinierea e a noastră) pentru care reveriile imaginaţiei au fost literă moartă şi neavenite.“

Poe, conştient de înclinaţiile „fiziologice“ ale secolului său, recunoaşte că el însuşi are o vădită aplecare să raporteze toate lucrurile la principiile acestei ştiinţe; — dar în acelaş timp se desparte de ea, deoarece „pozitivă“ va fi numai „experienţa spiritului“, care are

nevoie de pozitivism sau fiziologie doar în măsura raportării la credibilitatea comună.

Nuvela *Pisica Neagră* începe așa: „Cu privire la extrem de strania și totuș foarte obișnuita poveste pe care vreau s'o aștern pe hârtie nu aștept și nici măcar nu cer crezământ. Cu drept cuvânt, aș fi nebun dacă m'aș aștepta la crezământ, într'un caz când însuși simțurile mele, ele însele, resping propria lor mărturie. Cu toate acestea nu sunt nebun și, cu certitudine, nu visez“.

Chiar în mijlocul acțiunii, când Poe are nevoie să treacă pe tărâmul „experiențelor particulare“, după o solidă pregătire realistă a faptelor, lămurirea intervine, ca în nuvela *Amintirile d-lui Auguste Bedloe*: „Acum, fără îndoială, ați spune că visez; dar de loc Ceea ce vedeam — ceea ce auzeam — ceea ce simțeam — ceea ce gândeam, nu avea nimic din idiosincrasia deformatoare a visului. Totul era logic și legat.“

Sau în nuvela *Adevărul asupra cazului d-lui Valdemar*: „Simt acum că am ajuns la un punct al povestirii mele unde cititorul, revoltat, îmi va refuza orice crezământ. Totuș, datoria mea e să conținui“.

* * *

Majoritatea nuvelor lui Poe sunt, prin necesitate, scrise la persoana întâia, ele fiind documente sau fișe intime ale unor astfel de experiențe „extra-naturale“³⁾. „Cine n'are decât o clipă de trăit nu mai are nimic de ascuns...“ astfel sună motto-ul nuvelei *Manuscris găsit într'o sticlă*. În acest tempo rapid al clipei din urmă, se petrec mai toate nuvelele sale. Poe nu „creiază“, el mărturisește. El face mărturisirea spiritului său sub masca ficțiunii. Iar această mărturisire se petrece într'o stare de tensiune a unor revelații succesive, pe nivelul cel mai înalt al inteligenței. Dar la o astfel de tensiune subiectivitatea și obiectivitatea se confundă, după cum visul cu realul nu se mai deosebesc. De fapt, obiectiv și subiectiv — nu sunt aceștia termeni ai hotarelor noastre spirituale? Cei doi William Wilson nu figurează poate, chiar insuficiența noastră depe planul dualității? Nu sunt ei o invitație la altceva? Există un *al treilea sens*, dincolo de vis și realitate, dincolo de subiectiv și obiectiv, pe care spiritul nostru, din insuficiență, nu-l poate închipui decât despărțit în două. Fantastică va fi astfel orice încercare de a reda unitatea acestei rea-

3) Vorbind de boala lui Roderik Usher (Prăbușirea casei Usher) Poe precizează: „ea se manifesta printr'o mulțime de senzații extranaturale“.

lități. Limbajul oricărui spirit care atinge această dramă se va rezuma, în mod necesar, la noțiuni contradictorii: realitate-vis; subiectiv-obiectiv, etc. Și creatorul nici nu are la îndemână alți termeni și altă posibilitate pentru a sugera acest „al treilea sens“. Metoda e simplă și categorică: pentru a defini realitatea unui vis el va spune întâi că această realitate *i s'a părut* un vis. În fond, se află aici o momeală a sensului comun care, îndată ce i-ai spus că te îndoiești de realitatea unui vis, îți acordă încredere deplină, în cadrul realității.

Chiar când descrie ceva concret, o casă, o apă, un interior, Poe e nevoit să recurgă la acest mijloc de persuasiune — de fapt de păcălire a sensului comun — în contra timp. *Casa Usher*, această fantastică pictură în estompă, născută dintr'o concentrare a interiorului sentiment de melancolie, de tristețe agonică, nu poate fi de fapt decât o închipuire — proiecția în afară a unei stări de halucinație. Dar pentru a ne convinge de realitatea ei „obiectivă“ Poe recurge la trucul obișnuit și necesar. El elimină toate îndoelile noastre tocmai pentru că le pomenește, le înfruntă, le resimte odată cu noi. Vizitatorul „nu e sigur de simțurile sale“, crede că visează, e turburat în mod rafinat ca orice om normal care ar veni în contact cu o realitate neverosimilă — și deodată, întoarce cârma și ne împinge în regiunea realului fantastic: „Scuturai din spiritul meu ceeace nu putea fi decât vis și examinează cu mai multă atenție aspectul real (sublimierea e a noastră) al clădirii“.

Până la acest punct, Poe a mers mână în mână cu conștiința noastră comună, având aerul că nu ne va părăsi. Dar deodată vedem că tocmai ceeace ne-a spus în stil realist e un trucaj, și ceeace urmează, cu descrieri amănunțite și savante, cu referințe arhitectonice și de interior, e pură halucinație. Însă pentru conștiința noastră comună e prea târziu. Ea a fost domolită la timp și acum urmează docil referințele „obiective“ ale lui Poe. Această lentă trecere de pe un nivel pe altul e marea artă a lui Poe — atât în sens estetic cât mai ales în sens spiritual. Tehnica lui subtilă ne momește depe nivelul real, pe nivelul supra-real, ca într'o simfonie, care, pornind depe pământ, urcă pe nesimțite în spațiile siderale ale sunetelor celor mai pure, în melodia sferelor.

Din acest punct de vedere, cele patru piese din ciclul „dedectiv“ (*Dublul asasinat din strada Morgei*, *Scrisoarea furată*, *Misterul Mariei Roget*, și *Cărăbușul de aur*) sunt inferioare. Inferioare în sens reprezentativ deoarece din punct de vedere literar ele au reușit să atragă cel mai mult atenția publicului. Să facem o deosebire între

ceea ce se înțelege unanim prin „calități literare“ și ceea ce voim să numim „calități de structură“. Într'adevăr, nuvelele pomenite sunt cele mai bine „închegate“, mărturisind „ascuțimea spiritului analitic“ la Poe. Analizând însăși facultatea analizei, Poe se joacă aici cu posibilitățile sale de talent și de imbeligență, oferindu-ne câteva piese de dexteritate comună. Dar nu în acest joc vom găsi geniul lui Poe. Poe nu este reprezentat decât parțial și inferior prin „raisonneurul“ Auguste Dupin eclecticul și cam pedantul Sherlok-Holmes — ci de eroul din *Manuscris găsit într'o sticlă*, din *O descindere pe Maelstrom*, din *Puțul și Pendula*, din *Morella* sau *Ligeia* sau *Prăbușirea casei Usher* etc., etc.

Inferioritatea ciclului dedectiv constă tocmai din logica lui perfectă. Se află aici aplicația unei mari inteligențe, analitice și constructive, la un material care nu depășește creațiile unui Stevenson sau, mai târziu, Jules Verne. Ba chiar Poe va fi depășit pe acest teren, fiindcă nu aventura pe plan realist face tăria geniului său. Aceste nuvele, în afară de ingeniozitate și de câteva descrieri în stil poesc, nu sunt decât interesante construcții simetrice, menite să uimească sensul nostru comun. Nu în ele Poe este „prințul terorii“; teroarea nici nu există, ea fiind înlocuită numai de un mister pitoresc, pe care — cu o minte analitic matematică — raisonneurul îl demonstrează, ca pe o teoremă. Prea ne dăm seama, cu anticipație, cum va fi sfârșitul. Un mister nu e revelant decât în măsura în care nu ni se luminează, adică în măsura în care își păstrează caracterul de mister. Aceste nuvele sunt un fel de *farse raționale*; rațiunea se joacă cu sine înăuntrul limitelor sale prestabilite, învărtindu-se din silogism în silogism ca un câine în jurul coadei sale. Ceea ce, de exemplu, pe plan creator, în „*Filozofia compoziției*“ este o anticipație de natură superior intuitivă, la limita dintre conștient și inconștient, în explicația nuvelei *Dublul asasinat din strada Morgei* e simplă anticipație rebusistă a unui mister la nivelul inteligențelor normale „Povestea care urmează va fi pentru cetitori un luminos comentariu de propuneri pe care eu le-am pus cu anticipație“, — spune Poe, și numai atât.

Așadar, ni se arată chiar prin lipsa acestui element „extranatural“ caracterul specific extranatural al fantasticului Poesc și implicit al structurii lui. Când nu există această ardere, în proecția experiențelor ultime, Poe nu mai e Poe, ci un simplu povestitor de întâmplări polițiste, păstrându-și conciziunea stilului și arabescurile imaginației. Astfel de piese n'au nevoie de introduceri, de avertismente pentru sensul comun, deoarece ele se petrec, comod, în realitatea noastră cotidiană.

În comparație cu acest ciclu rațional — și pentru a elimina tot materialul simplu din fantasticul lui Poe — să vedem ce se întâmplă cu una din cele mai „stranii“ piese din opera lui în proză, și a-nume: *Metzengerstein*.

Găsim aici ceea ce vom numi „fantasticul pur“, în genul cultivat mai târziu de un Hanns Heinz Ewers sau chiar Guillaume Apollinaire. *Metzengerstein* este o poveste „ciudată“ în adevăratul înțeles al cuvântului, un tablou în culori violente, sumbre, cu desen fantezist, pe tema metempsichozei. Ideea transmutației sufletului — care în *Ligeia* sau *Morella* adâncește o adevărată realitate platoniciană — nu dă loc, aici, decât la o combinație de câteva fantezii arbitrare, și prin aceasta inferioare, puternică, rămânând doar incertitudinea pe care ți-o lasă în spirit.

Fantastic pur, adică fantastic comun, fără o finalitate spirituală. Este o treaptă mai sus peste povestea în stil polițist; după jocul unor facultăți mentale superioare, iată jocul unor bizarenii superioare, care însă tot joc rămân. Marele pictor transcendent din *Manuscris găsit într'o sticlă*, desenează la întâmplare și rezultatul are farmecul lucrului „original“, trezind — cel mult — o stare de turburare, care nu pătrunde până în adâncul naturii noastre. Toată nuvela e o pictură stranie — sugestia fantasticului chiar, se produce din contemplarea unui tablou — în care calul cu suflet transmutabil, strămoșul contelui Metzengerstein (*el însuși* sau calul acestuia), domină ca o umbră uriașă, în roș-închis, culminând într'un incendiu purificator și predestinat. Sfârșitul are o amploare imperial în tiv de purpură: „Furia furtunii se potoli deodată și o liniște absolută îi luă locul. O flăcără albă învăluia mereu clădirea ca un giulgiu și, lărgindu-se de parte, în atmosfera liniștită iradie o lumină de o strălucire supranaturală, în timp ce un nor de fum cădea greoi pe ziduri, în forma distinctă a unui gigantic cal“.

Un fantastic pur este inferior fantasticului de natura esențelor, după cum o poezie „pură“ este inferioară Poeziei, în sensul ei cuprinzător, tocmai pentru că nu constituie o autonomie deplină în realitatea spiritului. Poezia, fără a fi de niciun fel, este o realitate și corespunde unei realități; autonomia ei se încadrează în ierarhia realității integrale, a spiritului omenesc. Din moment ce devine „pură“ muzicală sau oricum altfel, ea culege din spirit numai *tehnica* de participare, fără a fi și *expresia* realității. Și în loc să devie „expresie“ a unei realități, ea devine expresionism — adică un mod, o parțialitate. Tot astfel se întâmplă cu fantasticul pur. Nimic, în realitatea noastră, nu are o valoare reală dacă nu e proiectat la un ce ime-

diat superior, în ierarhia ideală a realității ultime. Nici fantezia nu poate fi un joc arbitrar; nici jocul nu poate rămâne o inutilitate absolută. Totul, ori are un sens, ori nu are. Să nu aibe sens, aceasta nu poate fi gândit. Și dacă totul are un sens, totul participă la ceva imediat superior, adică la o realitate.

Poezia pură, cași fantezia pură, rămâne minoră fără un sens intern, care s'o depășească și să-i dea o autonomie, simultan. Ce este, din acest punct de vedere, *straniul, ciudatul*? Poe repetă deseori formula din *Pisica neagră*: extrem de strania și totuși obișnuita (poveste sau întâmplare). Intotdeauna „straniul“ de natură superioară se va produce în virtutea acestui contrapunct: *straniu și totuși obișnuit!* Straniu, fiindcă e o excepție în natură; obișnuit, fiindcă totuși caracterizează această natură. După cum accidentul nu face decât să reveleze legea normală; dupăcum geniul — această excepție — nu face decât să exprime năzuințe comune... formula „straniu și totodată obișnuit“ nu face decât să sintetizeze aparenta contradicție dintre excepție și regulă, între experiențe comune și experiențe „particulare“. Fantasticul e mai mult decât straniu și ciudat. El se produce din clipa în care realitatea obișnuită și realitatea stranie s'au contopit, proiectându-se înspre realitatea celui de al treilea sens, unde începe arderea absolutului... Fantasticul care nu revelă o realitate este o excepție gratuită, deci minoră, care „nu confirmă regula“. Tot astfel în știință, legile naturii sunt surprinse numai în clipa excepției lor; când se întâmplă accidentul. Acesta e sensul erorii: natura greșește și noi smulgem adevărul din eroarea ei.

Intr'o altă categorie se află nuvelele de genul *Excrocheria în balon* și *Aventurile fără seamăn ale unui oarecare Hans Pfaall*. „Marea problemă a fost însfârșit rezolvată!“ — cu acest strigăt începe nuvela de satiră și totuși de pasionată cultivare a spiritului științific: *Excrocheria în balon*.

„Văsduehul cași pământul și oceanul, a fost cucerit de către știință și va deveni pentru omenire un mare drum obișnuit și comod. Atlanticul a fost traversat în balon! și asta fără prea mari dificultăți — fără prea mare risc aparent — cu un aparat... etc“

Astfel de fraze oglindesc tot romantismul științific al veacului XIX, veac de mari invențiuni pe care nu se poate spune că însuși Poe nu-l iubește, cu toată ironia lui. Stilul senzational, voit gazetăresc, este o șarjă a acestui entuziasm. Ne aflăm în epoca generoasă a avânturilor științifice, când „rațiunea a învins în sfârșit natura!“! Marea, pământul și chiar aerul vor fi de acum încolo supuse voinței omului, rațiunea domină totul...

Increderea în ştiinţă — mai ales în Noul Continent, — e fără margini. Ea va crea promisul paradis terestru. Marea şi eterna problemă va fi înfăşurată rezolvată. Océanele şi spaţiile imense de deasupra lor vor fi străbătute în câteva zile, pământul nu va mai opune nici obstacole, nici taine, spiritului omenesc. E un triumf generalizat, o necesitate de comuniune aproape bolnavă. Un singur om, şi tocmai în mijlocul acelei Americi organice democratice, are curajul să rădă de toate aceste explozii ale victoriei imaginare: un fantast, un halucinat, un bărbat mândru şi desnădăjduit de puterile şi slăbiciunile sale de om — puteri şi slăbiciuni pe cari le cunoaşte în natura lor permanentă şi nu în aspectul lor exterior, artificial, trecător. Poe îşi dă seama că toate aceste invenţii sunt jucării, din punctul de vedere al spiritului. El prevede ceea ce se va întâmpla cu jucăriile omului; cari, nu numai că-l vor desamăgi în curând, dar vor ajunge să-l şi înspăimânte prin forţa lor de stăpânire. Fiindcă într-asta constă blestemul omului şi al raţiunii sale: ca tot ceea ce inventă să ajungă să-l stăpânească, să-l tiranizeze. Omul inventează comodităţi noi pe pământ, pentru a ajunge robul lor. Secolul XIX ne arată victoria omului asupra maşinei; secolul XX ne arată victoria maşinei asupra omului. Şi apoi, ce este însăşi ştiinţa? Schimbă ea cu ceva natura morală a omului? Ce poate crea ea pe pământ, decât astfel de comodităţi din ce în ce mai rafinate, până ce îndepărtează pe om chiar de natura lui, artificializându-l? Devine omul, prin ştiinţă, mai bun, mai drept, mai spiritual? Secolul XIX credea că da. Noi astăzi ne dăm seama că nici nu se poate şi nici nu trebuie să se întâmple aşa ceva. Chiar un om de ştiinţă cum e Poincaré recunoaşte că „A nu suferi este un ideal negativ şi care va fi mai cu siguranţă atins prin nimicirea lumii“⁴). Dece? Fiindcă destinul omului nu e ştiinţific, ci spiritual. Ştiinţa nu reprezintă decât o realitate subordonată spiritului, după cum raţiunea e subordonată limetelor. Drama ştiinţei e drama lui Peer Gynt: după ce rătăceşte pe cărări străine, ea e sortită întotdeauna să se întoarcă acasă, pe meleagurile de unde a pornit, unde s'a născut. Ştiinţa va fi în veci a pământului, a oamenilor. Ea va domina planeta — dar atât. Însă omul nu se rezumă numai la existenţa lui planetară şi materială. În exterior, el visează şi face astronomie; în interior, el luptă cu realitatea, cu viaţa concretă, pentru a o depăşi. Deşi caută o explicaţie raţională tuturor lucrurilor cari îl depăşesc, el nu e mulţumit de raţiunea sa. E un viciu de fond, un cerc vicios.

4) La Valeur de la Science (Flammarion, 1923).

Dar nu numai atât: și știința, în sâmburele ei, este amorală și antiumană. Care este originea ei? Curiozitatea, necesitatea de a ști. Și ținta? Adevărul. „Totuși uneori adevărul ne înspăimântă“⁵⁾ spune acelaș Poincaré. Pentru ce? Fiindcă „adevăratul fundament al spiritului științific este un instinct de curiozitate care poate, prin efectele sale, să folosească omenirii, dar pe care știința, ca știință, nu-l conduce de loc spre o astfel de țintă“. Și pentrucă „știința nu are deloc ca bază iubirea de om, ci dimpotrivă, o dragoste foarte inumană, foarte monstruoasă, adevărului pentru el însuși, dincolo de tot ceea ce ar putea să se raporteze la specie, dragoste asemănătoare cu cea a artistului pentru frumos și pe care un Renan de exemplu, cu certitudine ar fi practicat-o pe o planetă pustie“⁶⁾.

Iată ce perspectivă cumplită se deschide științei, care e cultivarea „adevărului pentru adevăr“, după cum frumosul e căutat prin artă pentru artă — amândouă absolut indiferente de chinurile morale ale umanității, ca umanitate. Frumos în sine și adevăr în sine pot fi cultivate și pe o planetă pustie în genul lui Renan și fiecare artist sau om de știință „pur“ se află de fapt în această situație; în mijlocul umanității care se sbate și suferă, ei stau ațintiți cu ochii spre o altă realitate, cea a tipurilor sau cea a legilor, ca niște posedăți, indiferenți la toată „plângerea și scrâșnirea dinților“ ce se petrece în jurul lor. Iată imunitatea unui Leonardo-da-Vinci — care e un posedat organizat, la limita dintre real și ireal⁷⁾. Iată de ce un Poe — în altă parte — ajunge prin „instinct științific“ la atrocitate, la disprețul acelei pojghițe de conveniențe umane care formează mica noastră fericire pământească. Leonardo Da Vinci, Edgar Poe,

5) Idem...

6) Julien Banda într'un răspuns dat în „Les Nouvelle Litteraire“ unor oameni de știință ca Leon. Brunschvilo, Paul. Longevin, etc.

7) Cităm din „Leonardo Da Vinci“ al lui Mereșcovski, acest frumos și semnificativ pasaj: „Incapabil să-mi înfrânez dorința de a vedea imagini de ale oamenilor necunoscuți, plăsmuite prin artă din natură; mi-am urmat calea multă vreme printre stâncile cărunte și întunecate. Am ajuns, însfârșit, la o peșteră și m'am oprit nehotărît în prag. Apoi, decis.. intrai și făcui câțiva pași. Cu sprâncenele încruntate ochii pe jumătate închiși, vederea trează, îmi schimbam des calea rătăcind pe vășbăite prin besnă, încercând să văd ceva. Dar întunericul era prea adânc. Iar după ce stătui câțva timp în mijlocul lui, două sentimente se deșteptară în mine și începură să lupte între ele: frica și curiozitatea; temerea de a pătrunde și mai mult în peșterea neagră și curiozitatea de a afla dacă nu ascunde vreo taină minunată“.

Iată lupta dintre natura de om, ca sentiment uman (frica de a pătrunde în peșteră) și instinctul științific pur (curiozitatea care învinge până la urmă).

Dostoievski, tocmai de aceea sunt „talente crude“: fiindcă, împinși de demonul curiozității absolute, de necesitatea adevărului cel mai pur, scormonesc omul cu nepăsare până în măruntaiele naturii sale, îl rănesc, îl sfârtacă cu un fel de furie, cu un fel de ură pentru tot ce e fericire medie — îl sgâlție și-l arde cu fierul roșu al analizei, până ce el rămâne o momâe nefolositoare, la o parte, stoarsă de sensuri. Pot fi împiedecate astfel de inteligențe acute, furibunde, de biata pojghiță a moralității, în elanul lor neuman de cunoaștere? Aici, însă, morala cere ajutorul religiei și el devine eficace acolo unde știința își atinge hotarele. Dostoievski ajunge la adevărul religiei numai după un astfel de drum, conștient parcurs, prin toate obstacolele „adevărului și al frumosului pur“. El face un astfel de raționament: omul poate fi bun prin știință sau prin frumos? Răspunsul e relativ. Omul poate fi moral fără Dumnezeu? Cu certitudine, nu — pentru Dostoievski. Și astfel, prin necesitatea morală — adică prin dragostea de oameni — și pentru a depăși exasperantele limite ale științei, pentru a nu se simți „singur, într’o planetă pustie“ — Dostoievski ajunge la religie. Nu adevărul și frumosul, ca tipuri de perfecție singulară, fac sensul vieții, ci mântuirea. Poe însă, ca și Leonardo-Da-Vinci, ca și Spinoza, se închină Intelectului. În locul unui Dumnezeu, generator de morală pentru umanitatea suferindă, intelectul figurează un Absolut, generator de știință, dar veșnic de neatins, ca și divinitatea. Morala e limitată în perspectiva divină, după cum știința e limitată în perspectiva absolutului. Poe e un om de știință care stă deasupra științei; îi cunoaște marginele dar nu în virtutea unei divinități ci în aceea a absolutului, la care participi cu gândirea și nu cu credința. De aici, ironia în fața științei al cărei copil este totuși.

Dar în nuvele ca *Excrocheria în balon* sau *Aventuri fără seamăn ale unui oarecare Hans Pfaall* mai este ironizat și altceva; și anume, aplecarea sensului comun spre senzaționalul artificial, spre gasconada științifică. Hans Pfaall este un șarlatan sau nu? A făcut el călătoria descrisă cu atâta amănunțime, sau nu? Dar, ne răspunde Poe subînțeles, cu ironia omului ce privește din Sirius, ironie de natura paradoxului profund, — ce interesează dacă „aventura fără seamăn“ a fost făcută sau nu? Iată ironia ironiei. „Unii — spirite prea înțelepte — împinseră ridicolul până la a descredita afacerea și a o prezenta ca o excrocherie. Dar eu cred că cuvântul excrocherie este, pentru această specie de indivizi, un termen general pe care îl aplică la toate lucrurile cari le depășește inteligența“.

Da, poate că pentru sensul comun „farsă“ și „excrocherie“ sunt

toate ideile, lumea însăși a gândirii, efortul spiritului spre altceva... Cu o condiție: dacă n'ar exista în fondul fiecărui om comun acest elan obscur, nediferențiat, spre „ideal“, care-l salvează dela desti-nul pur biologic, amorf, și care-l înfrățește cu spiritul superior — a căruia rațiune de a fi e numai lumea acestei excocherii..

După cum am găsit în nuvelele lui Poe exemplul unui fantastic pur, putem găsi și exemplul unui „psihologic pur“. E vorba de nuvela: *Inimă trădătoare*.

„E adevărat! Eram nervos, îngrozitor de nervos în vremea aceea și mai sunt și acum; dar de ce aș fi nebun? Boala îmi ascuțise simțurile dar nu mi le nimicise — nici nu mi le tocise. Mai ales auzul, mi se făcuse extraordinar de excitabil și fin. Auzeam tot ce se petrece în cer și pe pământ; uneori chiar și lucruri care se petreceau în iad. Cum aș putea să fiu, așa dar, nebun? Ascultați numai cât de cuminte și de liniștit voiu ști să vă povestesc întreg cursul întâmplării“.

În afară de tulburătorul pasagiu „Auzeam tot ce se petrece în cer și pe pământ; uneori chiar și lucruri care se petreceau în iad“ — pasagiul rătăcit în această nuvelă de alte înțeleșuri și care e de natură dantescă, ilustrând răsvrătirea spiritului superior care nu poate crede că e „anormal“ dacă are o supra-înțelegere; — în afară de acest pasagiu, nuvela *Inimă trădătoare* are o dezvoltare și o încheiere pur psihologică.

Psihologicul pur va fi inferior analizei sufletului în perspectiva metafizică, tot pentru că e prea logic și prin asta, mecanic. Sufletul care în volbura lui tinde spre un final prestabilit, e inferior sufletului cu parantezele deschise în necunoscut, în incertitudine. Tot astfel psihologia pentru psihologie, devine psihologism adică un mod, o parțialitate. Nuvela lui Poe se salvează dela psihologism prin tensiune. Ea ne amintește oarecum, nuvela *Gândirea*, a lui Leonida Andreew. Acolo ca și în *Inimă trădătoare*, psihologicul tinde spre un desnodământ „fatal“. Poe descoperă înainte de Dostoievski logica obsesiei, ineluctabilul patologic născut dintr'o prea mare luciditate a faptelor. Prințul Muișkin, în *Idiotul*, în vizită la Epancini, sparge vasul chinezesc pe care *simțea*, cu mult înainte, că-l va trânti la pământ. Doctorul Kerjentef, eroul *Gândirii*, crede că simulează nebunia și în realitate e nebun. Eroul lui Poe se crede un supra-lucid dar sfârșește prin a fi învins de logica nebuniei. Dialectica încordată a lucidității are un punct terminus în fiziologie; Poe se lasă învins, aici, de „aplecarea spre fiziologie“ a secolului său. Pentru că a eluda clinic o idee superioară — care este cea a libertății și a determinis-

mului uman — înseamnă a face numai psihologie, cu finalitate în patologie, în morbid, adică în perspectiva oamenilor de felul lui Emil Lauvriere — care a scris două solide tomuri pe tema, astăzi învechită, a „geniului-morbid“⁸⁾. Iar în muvelele de genul *Manuscris găsit într'o sticlă*, etc., toate „nebuniile“ spiritului uman sunt proiectate într'o realitate superioară, dincolo de mecanismul logicei. Acolo libertatea există, pentrucă fiziologicul a fost eliminat și împreună cu el, psihologicul, morbidul, obsesia — cu un cuvânt: determinismul.

Dan Petrașincu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

8) *Le genie morbide d'Edgar Poe și L'étrange vie et les étranger amours d'Edgar Poe.*

M I N I A T U R I

de DANIELA MIGA

CEAȚĂ

De-acî, de lângă copac,
de-abea întrezăresc pădurea.
În piept mă 'mpunge neștiința ca un ac
și mă despică 'n creștet ca securea.

Să plec sau să rămân în loc?
În depărtarea fără margini
nu strălucește niciun foc
și 'n urmă am lăsat paragini.

Vreodată răsuna-va oare o chemare
de undeva sau poate din adânc,
să mă ajute ca o pildă mare
ființa rătăcită să mi-o strâng?

LINIȘTE ÎN LUMINIȘ

Ca într'un ghem, e înfășurat copacul în tăcere
și parcă așteaptă să pice din senin o întâmplare;
din cerul fără nori și din cărare
nu curmă liniștea nimic, nu-i nici-o adiere.

AVÂNT TĂIAT...

În loc de măduvă în oase
îmi umblă fumul de tămâie
și ceața străvezie de mătase
se prinde lungă pe călcăie.

arome putrede de mucegai
se răspândesc prin palida grădină
și-aduc crâmpei răsleț din rai
amestecat cu praf, cu soare și cu tină.

Gândul întins fâlfâie alb
nădăjduind să se înalțe până la cer ;
dar tremură înfricoșat și slab
acoperit de brumă și de ger.

PARALEL

În scutec de zăpadă e înfășat pământul,
ca să păstreze caldă sămânța grânelor.
În fire de paianjen s'a învăluit cuvântul,
să toarcă truda lumii pe fusul vorbelor.

PEISAJ ALB

Ca o fecioară în giulgiu înveșmântată
stă răstignit pământul peste ape,
pe coama munților, de soare desmierdată,
aleargă vântul ca pe clape.

Capul rotund s'a așternut în plaiuri
și 'n ochiul lacului se apleacă albastru cerul ;
viforul suflă în trestii ca în naiuri
și prin copaci își țese pânza gerul.

Daniela Miga

Ș I P O A T E E L . . .

de ION MINCU LEHLIU

„Zadarnic îmi amăgesc mulțumirea cu nimicuri de gând vagabond, când aici, în liniștea aceasta de căutată izolare, mă simt pătrunsă de dojana unui sentiment ce mă silește să străbat viața prinsă în amintirea unui nume : „Lici”...

Și poate, tocmai teama de a regăsi vreo urmă care să unească iarăși, — fie chiar și pentru o clipă, — viața mea cu a lui, m'a făcut să caut această singurătate...

Incolo, de ce?...

Fug de amintirea lui și de ce-ar putea fi o întâlnire nevrută cu „povestea noastră”, ca de muștrarea unei fapte, pentru că numai așa voi simți trăirea unei vieți simple, liniștită și odihnitoare, fără a mai dăru-i cuiva măcar o clipă.

Și totuși...

Totuși. în așezarea aceasta calmă de mistuită aprindere a oricăror amintiri, s'a găsit o umbră de regăsire cu trecutul, încât Lici, pe care l-am vrut îndepărtat de mine, a devenit prezent în mintea și în inima mea, tocmai aici la B., prin capriciul unei frânturi de romanță îngânată la fereastră.

Ce ghinion!...

Așa dar, toată liniștea mea cerută de socotelile unei însdrăveniri a gândurilor, a fost înlăturată de năvala amintirilor, încât Lici, ocrotit de grija unei chemări, îmi dojenește, — parcă — izolarea ce am căutat și unde am vrut să-mi amăgesc mulțumirea la nimicuri de gând vagabond în care el să nu se găsească...

Dar — la drept vorbind — nu-mi este mai pe deplin mângaiată mulțumirea, decât că iar este cu mine... Cel puțin în gândurile mele... Pentru că, de ce n'aș înțelege, că pe deasupra oricăror aprinse răfueii cu tine, tot întâmplarea împlinește vruta nădejde ascunsă!...

Conacul acesta vesel, cu vrăbionți guralivi sub strașină și cu întârziate trâmbe de raze gălbui ale asfințitului, așternute pe muchile acoperișului, mi-ar fi dăruit binefăcătoarea odihnă cerută de oboseala unei avare mulțumiri, dacă Lici — cutezător până și în gânduri — nu mi-ar fi răscolit îndemnul aducerii aminte...

Aici s'a născut odată o viață, ca să trăiască acum fărâmițată de gânduri...

Era la zidirea ei temelia unei credinți de temeinică mulțumire, prin privilegiul unui trai îndestulător, chibzuit cu părintească grijă de bietul tata.

Asta a făcut să cunosc toate manifestările unei firi capricioase, mai puțin bătaia de cap al vreunui început de timpuriu romantism..

— Știi, tu, Lygia, care este „fapta“ curagioasă în viață?... m'a iscodit, bietul tata, într'o vacanță de vară, după ce mi-am luat bacalaureatul.

— Nu, tată...

— Hei, fetița mea, cea mai curagioasă faptă este de-a... iubi..

Poate că tata văzându-mă trăind în proptă cu tot ce'ndeamnă la sentimentalism, până și la vârsta bacalaureatului, a devenit îngrijorat de rostul pământesc al mijlociei sale fiice, încât — bietul de el!... — grijuliu de a ști în ce ape mă scald, îmi punea această întrebare.

Numai așa se explică de ce pe „curajul unei fapte“ punea mișul iubirii!...

Pentru mine scurgerea anilor a însemnat o calmă trecere prin viață, fără socoteli și speranțe, cu izgonite ispite a tot ce-ar fi însemnat turburare sufletească, stăpânind un temperament ce făcea concesii doar slabelor nădejdi sportive, socotite a împlini cândva un titlu de... campioană a rachetei.

Neîngăduind „firi romantice“ în apropierea mea, făceam prietenie mai mult cu cei cutezători, ca din orice faptă întreprinsă deci să aleg partea mea de îndeplinire și, deci, de mândrie.

Așa am socotit să duc viața de studentă și tot așa — și pe mai departe, până într'o zi...

În ziua aceea, seara a căzut pe trăsăturile energice ale unui bărbat... Și odată cu căderea aceluia amurg de domoală împrimăvărare, s'a născut în mine îngăduința unei iluzii...

Era pentru prima oară când îmi nesocoteam firea.

De dragul voinicii lui înfățișări, privit ca sportivă? Sau de

dragul surâsului acela cald, așternut provocător în colțul buzelor lui voluptoase, privit ca femeie!?

N'aș tăgădui socotința că zăpăceala mi-a fost provocată și de una și de alta. Sigur e că în amurgul acela sângeriu, mi-am dăruit speranța unei noi vieți și am arvunit — supusă — câteva gânduri frumoase acelui „necunoscut“.

Muta noastră întâlnire a fost reținută numai de clipa îndrăznețelor priviri, cari — atât cât a îngăduit — a făcut să-i fur farmecul surâsului cald, ca pe urmă depărtându-mă, să duc iluzia unei reintâlniri care n'a întârziat.

Până atunci, cumpănind rostul căilor ce eventual ne-ar pune iar față în față, hoinăream ca niciodată pe străzile Capitalei, fără a prevedea că din firescul unei întâmplări, el ar putea să apară...

— Finica, mi-am descoperit gânduri noi...

A fost întâia și nereținuta mărturisire făcută sorii mele mai mari, la prima noastră întâlnire.

— Intr'un buletin sportiv ?

— Aș!... In ochii unui bărbat...

— Ales de tine ? Sau de vreo prietenă a ta...

— Sunt fericită, că alegerea am făcut-o singură și neajutată de îndemnul nimănui.

— Perfect!... Cum a fost?... Fiindcă la rândul meu, de-abia aștept să-ți spun de apropiata mea logodnă.

— Finica, m'apropii acum cu nebănuită înțelegere de romanticismul pe care altădată îl ignoram și de care azi mă văd atrasă.

— Nu te muștră orgoliul sportiv?...

— Simt o ciudată schimbare.

— Bine... bine... dar spune-mi cum a fost?...

— Schimbarea mea n'are cuvinte să fie spuse și nici infățișări de arătoasă stare. E mută și neînțeleasă, aproape și de mine...

— Cel puțin spune-mi cum îl cheamă?...

„Cum îi cheamă!“... Uite o întrebare care m'a pus în starea de a gândi că pentru unele ființe omenești numele are un rost!... Victor... Costel... Barbu... Gavril... Nicu... sunt nume cuprinzătoare de emoții, de așteptări sau de speranțe!... Nume cu stăruitoare ecouri în sufletele atâtor femei... Așa după cum numele de: Cătușa, Marga, Catrinel... sau mai știu eu care, sunt nume cari produc răsturnări de situații, grăbiri de sinucideri, sau renunțări la familii iubite...

Necunoscutul meu „domn“ din seara aceea, — cu domoală învăluire de întuneric — ce nume o fi având ?

Stăruind în gândul meu, face să înțeleg taina unei dorinți... Și așa a căpătat numele ca și chemarea: „Dorință“...

Mă trezesc cuvintele Finichii:

— Văd că ești absentă și ocolești să-i spui numele. Te'nțeleg... Pe logodnicul meu îl chiamă Luca Bursan, iar eu îi spun „Lici“...

Am simțit o nefirească tresărire auzind aceste vorbe ale Finichii.

Și în acelaș timp soneria a dat — parcă — semnalul unei apropiate istoviri de speranțe, cărora doar amintirea unei scurte existențe le mai surâdea...

Sora mea a făcut prezentările:

— Logodnicul meu... sora mea...

Cine a spus că femeea își ascunde amărăciunea în trufie?... Eu mi-am ascuns-o în resemnare, ajutată — poate — de credința sinceră că „necunoscutul bărbat“ nu mă uitase, fiindcă fericirea arătată pe fața lui, când m'a văzut, m'a îndrituit să înțeleg cu prisosință aceasta.

Așa dar, după zile fără nume și număr, și după nopți uniforme ca perdelele ochilor, „necunoscutul bărbat“ s'a arătat între mine și sora mea mai mare, Finica...

Din această întâmplare, cât de mult am ascuns eu și cât de puțin fericită s'a arătat Finica !...

De-acum îi știam numele: Lici... Dulceag, dar potrivit firei lui. Socoteam, privindu-i îndrăzneala ochilor: orice femeie trebuie să fie prevăzătoare. Altfel riscă o înșelare brutală.

Această judecată pripită a făcut să-mi măsoz avântul, și poate, și renunțarea de a interveni în ceea ce vedeam sortit sorii mele.

M'am văzut agățându-mă de morală, numai ca să pot izgoni fapta cugetului ca un păcat, deși îmi dădeam seama că nu fac altceva decât să-mi amăgesc liniștea și să-mi mint sufletul...

Și din toate astea, dacă nu a fost o renunțare definitivă, a fost însă o renunțare aparentă, mai dureroasă și mai chinuitoare ca orice dorință interzisă și ascunsă...

— Care este numele mic al sorei tale ? a întrebat, curios, pe Finica.

— De ce nu mă'ntrebi pe mine ? I-am răspuns cu promptă precizare, numai ca discuția să fie purtată doar de noi doi.

— În adevăr ! Iartă-mă...

— Lygia... sau Ligi... Pe care vrei să-l alegi ?...

— Amândouă sunt de ales. Cel dintâi pentru chemare, iar al doilea pentru... mângâiere... După cum vezi, și unul și altul oferă câte un farmec... Pe-al meu îi știi?

Întrebarea a fost ca o curmare potrivită a atâtor ce-ar fi trebuit să urmeze, iar răspunsul l-ași fi vrut înțeles din privirile mele: „dorință“. El însă s'a arătat mai mult atras de genunchiul inoportun ivit din scurtimea foilor, numai ca să evite — în fața Finichii — o vizibilă abatere dela legătura lor.

Am înțeles și nu i-am răspuns...

Pe urmă, vorbele amestecate cu o vagă prezență a ceea ce interesa, au rătăcit ducerea unui gând la izbândă...

Și poate totul ar fi rămas închis aici, într'un circuit confuz de nădejdi, dacă la plecare, Finica nu i-ar fi spus lui Lici să mă conducă acasă.

Fără să vreau, s'a născut atunci întrebarea: unde este prevederea femeiască de care s'a vorbit atât?...

În însăși înțeleapta lor resemnare, răspund acum...

Pe stradă, Lici, eliberat — parcă — de prezența Finichii și știindu-se la adăpostul siguranței că suntem singuri, fără ochi iscoditori sau urechi ciulite, s'a lăsat prins de entuziasmul nereținut al unor mărturisiri, izbutind să-mi procure emoții necunoscute, până într'atâta, încât, m'am lăsat ademenită de șireata dar voluptoasa apropiere a buzelor lui...

De-ași fi strigat atunci, răscolind tăcerea acelei nopți de tăciune a lui Aprilie, cu mângâitor vânt de primăvară caldă, aș fi păcătuit cu destăinuirea nebună a unei fericiri dată numai mie... Dar așa, am ferit-o și am ascuns-o cu teama unui avar, dăruind-o tăcerii și amintirilor...

După asta, zilele au trecut într'o desfătătoare primăvară însoțită, în contrast cu viața mea care simțea sbuciumul unei deșertăciuni timpurii.

Evadările dictate de voința unei eliberări din permanenta preocupare a proiectului de căsătorie: Finica—Lici, au dus la o și mai luminată verificare a sentimentelor mele, încât m'am văzut înfrântă de iluzia unei vindecări.

La unele femei, sentimentul dragostei se naște bolnav, ca să trăiască în agonie... La altele, se dibuiește ca să se descopere existența lui... La mine s'a născut puternic ca să trăiască ascuns... Ce ironie !..

La începutul lui Iunie, m'am pomenit cu Lici. Avea hotărîrea

arătată și pe față. A început dârz, luându-mi mâna dreaptă și ținându-mi-o strâns în a lui :

— Te'ntrăb pentru ultima dată: Vrei să fii nevasta mea?... Te iubesc mult, Ligi... O știi foarte bine... Aproape că știe și Finica. Răspunde-mi cinstit, acum, în momentul acesta, înainte de a mă hotărî să respect — fără a însemna obligație — cuvântul dat sorei tale...

La răscrucea aceasta de destine răspunsul meu a fost pe cât de calm pe atât de categoric, aproape părând pustii de sentimente : nu...

N'am știut ce rezultat poate da un accent ca acesta. Dar am cunoscut atunci cum din tonul acelu „nu“ s'a născut o suferință mută în cuprinsul unei vieți, trezită târziu la zâmbetul înșelător al unei dragoste...

Și totuși dacă ar fi venit Finica și înțelegătoare mi-ar fi spus câtă prețuire pune pe sentimentele lui Lici față de mine, când pentru ea sunt de o convențională existență, atunci mi-ar fi arătat măsura justă a unei sincere renunțări, ce își avea în sufletul meu, prețul unei nemărginite recunoștințe. Așa, însă, prezența dârză a lui Lici, a netezit calea unei hotărîri, care îmi trimite și azi tristețea unei vieți de singurătate...

Trăind cu ignoranță pentru tot ce însemnează „conveniență socială“ mi-am silit judecata să accepte excepția unei singure și ultime împotriviri: participarea la nunta sorei mele cu Lici...

Și acolo, la biserică, am văzut pe Lici privindu-mă cu aceiași ochi pătrunzători, dar cu un surâs amar în colțul buzelor lui voluptoase... Și atunci uitându-mă în privirile lui tata, cari cucerind întâia promovare de socru, devenise și mai calde, am desăvârșit înțelesul vorbelor lui iscoditoare, de atunci, când mi-am luat baccalaureatul: „Hei, fetița mea, cea mai curagioasă faptă în viață este de a... iubi...“.

Așa este dragă tată !... Și cu lacrimi în sufletul meu ghemuit de apăsarea voinței de a ascunde totul, m'am lipit de brațul lui ocrotitor, ca nedumerit să-mi mângâie părul, adăogând — apoi — cu o simțită mândrie:

— Ce frumos bărbat și-a ales Finica !...

Și, tata, nici până azi nu știe de ce am plecat din biserică...

La două săptămâni după plecarea „lor“ în Italia, primesc a treia scrisoare dela Lici. Scrisă pe furiș, la un pupitru de poștă sau la un colț de masă dintr'un hall de hotel sau de bancă, lăsa

urma unei dorinți „de a se ști prezent în sufletul meu“ prin rândurile grăbite pe cari mi le trimitea.

Mi-a scris dela Veneția și furat — poate — de romantismul nopților cu lună „și-a îngăduit îndrăsneala unei asigurări de veșnică iubire“.

În rândurile scrisorii se vedea pecetea unei stări de frământare, care nu se lăsa tămăduită nici chiar de depărtări...

Iar eu mânată de nestăpânita pasiune de a tălmăci fiecare cuvânt sau frază a lui, din dorința de a cumpăni starea lui cu a mea, citeam și reciteam scrisorile, ascunsă într'un colț liniștit al casei.

În capul meu se urzeau planuri îndrăsnețe. — Și din aceste cutezătoare planuri ce aveau să iasă mai târziu?... Nimic!...

Acest „nimic“ care rupe crud și afundă nădejdi într'un gol imens, ce nu este altceva decât cimitirul iluziilor noastre...

Câtă amăgire!...

Plecam de acasă zorită de impresia că „ei“ trebuie să se înapoeze din voiaj. Și această fugă era îndemnul voinței de a nu-l primi pe Lici față de toți ceilalți. Voiam să-l revăd, întâlnindu-l așa cum l-am întâlnit prima dată, ca să-mi dăruiască liber și nestingherit, numai mie, zâmbetul acela cald.

Și ziua aceea a venit... A venit cu o ciudată împlinire până și'n întâlnirea dela locul primei noastre vederi.

Câtă potrivire pune — uneori — puterea dorințelor comune, în realizarea lor!...

Lici a apărut așa cum am vrut: vesel și curajos. Numai că eu l-am întâmpinat cu reținută bucurie, încât în cutezătoria lui încercare de a-mi cuprinde talia, i-am simțit stingherirea avântului cu care apăruse.

Și în clipa aceea de destindere sufletească, mai aveam timp să mă întreb: Oare în această svâcnire de deplină mulțumire, care peste dreptul de a o manifesta liber, o ascund cu scrupul de păcat, să se simtă fericirea unei clipe de dragoste?...

Cert este că noțiunea de măreț își prinde temei — poate — tocmai din tănuirea acestei fericiri nemărturisite, născută din rostul unei întâmplări ciudate ce nu se ascunde ca să fie căutată ci se caută ca să fie ascunsă...

I-am înțeles tâlcul și pricina neprelungitei ei existențe... fiindcă cu cât dispăre mai curând cu atât mărește plăcerea așteptărilor...

Și atâta pricepere pune în dosirea ei că nimeni n'ar bănui-o existență în sufletul cuiva.

— Ligi, mergi azi cu mine unde ne mână dorințele ?

În mărturia grăbită a acestei nechibzuite fraze, să se fi ascuns pofta unei aventuri?... Sau era numai exaltarea firească a plăcerii ce-o simțea că mă vede după atâta îndelungată absență !...

Din drămuirea acestei manifestări n'am reținut decât orgoliul unei mărginașe socotinți și m'am mâhnit constatând prezența unui discernământ rece, nejustificat într'o stare ca aceasta...

Și în ciuda stingherei rezonanțe etice, am primit forma oricărei invitații a lui Lici, străin de migăloasa judecată ce o puneam în cuvintele lui.

Întâi ne-am plimbat printr'un parc, ca doi amatori de a contempla natura, când în noi trăia ostentativ plăcerea unei izolări sălbatece. Dar în oraș asemenea cerinți le-am rezolvat mediocru în colțul umbros al unei terase de restaurant. Și-acolo, a fost prima destăinuire a dragostei lui Lici față de mine.

Orchestra a însoțit — potrivit — căldura vorbelor lui, cu acordurile unei romanțe vechi, fredonate mai târziu, cu ondulări juste, de Lici.

Este frântura de cântec îngânată acum de mine la fereastră și care l-a adus pe Lici pe toboganul de gânduri...

Pe urmă, ca bărbat vanitos, căruia îi trebuia siguranța unei mărturisiri ca să-și asigure izbânda. m-a întrebat cu o eclipsată logică o momentului:

— Ligi, acum în noua noastră situație, mă mai iubești ?...

L-am privit cu decepția unei scormoniri a zădărniceii, încât a trebuit să forțez revenirea la o aparență mai convenabilă, ca să nu-mi demasc amărăciunea.

Cum de a fost posibilă această întrebare la Lici ?

Il credeam om care pătrunde și înțelege dedesupturile oricăror ascunzături sufletești, trăgând concluzia cuvenită. Ar fi putut constata din propria-mi înfățișare, ca și din însăși acceptarea de-a fi cu el, câtă trăinicie au sentimentele mele. Și apoi noua lui situație de... rudă... de cumnat... cu mine, cu ce-ar fi putut să întunece sau să înlătore mereu crescânda dorință de Lici !... Fiindcă această dragoste supusă regulilor sociale și canoanelor, este condamnată ca o netrebnicie omenească, dar așa cum o simt, cum o ascund și o feresc, nu este o teamă și nici egoism, ci o mândrie sufletească prin dureroasa abținere de a nu mi-o face cunoscută...

În gândul acesta sever a fost scadența fericirii mele...

Poate că n'am știut ce vreau ; și prin vaga existență a grijii de a nu mai turbura căsnicia sorei mele, ca și prin orgoliul unei firi curioase, m'am lăsat târâtă de o judecată pretențioasă și i-am răspuns tăios:

— Nu... Nu te mai iubesc Lici...

Din seara aceea m'am trudit să-mi liberez sufletul de el cu tăria unei voinți disperate.

La o săptămână plină cu dese și repetate stăruinți din partea lui, de a-l mai întâlni, am răspuns cu plecarea la țară, aici la B. unde conacul acesta cu vrăbionți guralivi sub strașină îmi adăpostește frământarea unor gânduri...

Și poate el...

Și poate el trăește cu credința că nu l-am iubit...

Numai că eu îi răspund cu această fugă și cu resemnarea unei vieți de singurătate..."

Jon Mincu Lehliu

CRONICA RIMATA

de I. U. SORICU

Toate helea pân'la anul
Să se schimbe după plac,
Iar în loc de „Pâine neagră“
S'avem numai cozonac

H. Teodorescu

Te demască versul, ori-cât de dibaci :
Ești fecior de popă și visezi colaci.
Astfel de pretenții mi se par anoste, —
Zi și pentru „pita neagră“ bodaproste.
Rozi „țâpăul“ tare, bun de catapult,
Baba cu colacii a murit de mult.
Rânduiască-i raiul sfânta Născătoare,
Azi o fi, sireaca, oale și ulcioare.
Co-zo-nac! Nici ritmul nu-i mai pot scanda!...
Ui-te, de-ăsta n'are tetea, că ți-ar da!

Că s'a 'ntors mașina lumei ticăloase :
Nu mai strigi la câne Huo și nea la oase !
Osul este astăzi un delicat eț
Ce rivalizează cu stridia 'n preț.
S'a făcut prescură sfânta mămăligă
Vrei mașină? Pară-ți bine de cotigă !
Azi piciorul are rangul de budincă,
Cupa de șampanie? — „Deți“ de palincă..
Terciul cuște 'n vază, căci e trufanda
Cozonacul? N'are tetea, că ți-ar da...

Ori și ce deceniu cu deviza lui.
Azi deviza este : Pune-ți pofta 'n cui!
Că te bagă 'n dubă, chiar ca pentru furt,
De 'ndrăsnești piperul să-l pui în iaurt.
Turma lui moș Ursu azi mi-ar prinde bine,
C'aș produce 'n piață dumping de măslin.
In rântaș noi punem rumeguș de cari,
Depe la alegeri n'ai vre-o doi-trei pari?
Furnizor de lemne te-aș recomanda...
Cozonacul? N'are tetea, că ți-ar da...

Ca să 'nlături greul, va să fii bărbat,
Pentru cântec foamea e un aliat.
Cerni în ciur trocheii și înghiți în sec,
Dar întreci în stihuri pe rapsodul grec.
Când Ivan s'anunță noaptea 'n innălțime,
Cauți adăpostul și-l improști cu rime.
Ele prind în slavă trup de poezie
Și coboară 'n curte, „cânt de bărbăție“,
Lovitura lașe s'o putem fanda.
De-astea are tetea! Haș morè, ți-o da !..

10 Ianuarie 1942

I. U. Soricu

CRONICA DRAMATICĂ

de M. G. SAMARINEANU

E curios cum scriitorii noștri de teatru se țin departe de vobura vremurilor prin cari trecem. Am avut ani de grandoare când țara cuprindea în hotarele ei aproape întregul ținut locuit de români. Și aceasta după un sângeros războiu. În acest timp am tradus în faptă reforme radicale, pornind dela autodespuierea proprietarilor pentru a împroprietări masa fărâncască și o serie întreagă de altele... Câte conflicte?

Apoi au venit zilele grele, cu raptul rusesc și arbitrajul dela Viena cari ne-au fărâmițat țara. Ce exod de masse dislocate, câte tragedii în despărțirea acelor cari obligați erau să plece și a acelor cari obligați erau ca să rămână, cu tot dramatismul vieții pe care știau bine că-l vor duce sub ocupație străină!...

Au urmat catastrofa cutremurului de pământ cu o mare parte din așezările țării zdruncinate și sângeroasa rebeliune de acum un an, cu măcelăriri năroade între frați...

După ce s'a depănat acest tort al degringolărilor, a venit relaxarea. Avântați într'un războiu de nimicire, am început întregirea, tot de la Răsărit ca altă dată și tot de acolo de unde s'a pornit fărâmițarea. Ce pagini de glorie au știut să înscrie cu sângele lor flăcăii României pe câmpurile de bătăe delu Prut până în Crimeia? Azi vorbim de Transnistria ca de o provincie oarecare a noastră, iar la Odesa am inaugurat spectacole de operă și teatru românesc.

Să fixăm acum toate acestea pe un fondal sumbru de nimicitor războiu mondial care durează de doi ani și jumătate și care a adus schimbări uimitoare în harta Europei și a Globului și în soarta popoarelor.

Ei bine, foarte puțin din toate acestea, în literatura noastră de azi, și nimic transpus pe scenă.

Să fie oare atât de absenți tocmai cei cari înregistrează cronometric pe cea mai sensibilă peliculă, oscilațiile vieții? Ori trăim evenimentele prea în imediată apropiere și nu avem priză la ele?

În tot cazul, orice explicații s'ar încerca, e un semn de întrebare. Știm că în alte părți, la alte popoare, coardele creației vibrează continuu în prezent, iar partiturile cari se înregistrează dacă nu ating totdeauna piscuri de artă, revarsă din belșug balsam pe sufletele avidе de prospețimea actualului. Și slujesc și naționalul...

Desprinderea aceasta din actual o înregistrăm nu numai la creatorii de artă ci și la regizorii ei, directorii de teatru și editorii de cărți. Niciodată repertoriul teatrului Național nu a mirosit mai violent a naftalină ca anul

acesta, după cum niciodată vitrinele librărilor nu au fost mai încărcate de lucrări de altădată, românești sau traduceri. Mai ales acestea din urmă, la modă acum zece-douăzeci de ani în țara de origine a autorilor lor.

— Uși stagiul de câte doi-trei ani, la „comitet“, m'a întrerupt un autor dramatic căruia îi arătam nedumerirea în această privință. Era vorba de faimosul comitet de lectură al teatrului Național, organ rahitic creat de zeii picicelor pentru anchilozarea și demodarea literaturii noastre dramatice..

Nu știu dacă autorul meu dramatic are dreptate sută la sută.

În tot cazul, cele spuse mai sus rămân valabile, cu toate explicațiile cari se vor da și cu toată lamentarea acelor cari nu găsesc opere originale valoroase și împlinesc repertoriul teatrului Național cu lucrări streine, rupte dela periferia artei...

I. A STUDIO

S'a stins candela, 3 acte (6 tablouri) de C. Manolache.

Un singur ecou, la Studio, luna aceasta, din problema diferendelor agrare de acum câțiva ani, în piesa d-lui C. Manolache: „Sa stins candela“. O lucrare românească, cărnăasă, încordată ca un arc gata să sloboadă săgeata, cu iz de altădată și totuși nouă. Dar inițialul, în conflict, scapă și subiectul o pornește, mai mult sau mai puțin motivat, pe alt drum. Irimia Runcu e un bărbat bine, vânos, bogat, deștept și-și iubește femeea. În sat se bucură de toată stima, de aceea este și președintele obștii. Dece atunci miorlăitura erotică extraconjugală a Mălinei, fată săracă, ajunsă soția celui mai chipeș și mai valoros fruntaș? Își ancorează simțimintele în rada vlăstarului de boer venetic, Bébé Ianopol, numai și numai ca să provoace împlinirea scrisorii... autorului.

Evident atmosfera e fixată. E sat românesc acela în care se desfășoară drama. Dar țăranii au prea multe probleme de natură psihologică de rezolvat, și aceasta îi ridică dela realizmul preocupărilor lor. De aceea se stinge, odată cu candela și cu păcatul Mălinei, grija obștei pentru îmașul satului, rămânând în preocuparea tuturor netrebnicia în care cade Irimia Runcu și sfârșirea Mălinei, cu toate cancanurile inerente.

Reținem actul I ca foarte valoros. Mișcare, spirit, bună călăuzire a intrigii. Pitorescă, scena I din actul II în care autorul încearcă să motiveze alunecarea Mălinei, în confidența pe care o face Floricicăi. Ultimul act, cu moartea în casă și cu bocetele Floricicăi, dar cu toate socotelile de lichidare sentimentală între Bébé Ianopol și Irimie Runcu, greoiu, apăsător... În teatru ar trebui să se evite trimțerea spectatorilor din sală spre casă cu impresia că se întorc dela îngropăciune. Azi, mai ales, cu atâția morți în fiecare familie și cu atâtea case cu feciorii în războiu...

Ca joc de scenă trebuie să subliniem pe A. Pop Marțian care ne-a dat un Irimie masiv, plin de încredere atunci când nu-l rodea viermele geloziei și justificat în decădere după surprinderea Mălinei. Lili Carandino a fost o Mălină vaporosă, destul de inconștientă pe drumul pe care a pornit, dar prea scoasă din cutie... Sărghie lui Toma Dimitriu merită subliniere. Sonia Cluceru și Ana Luca au fost singurele sătence autentice.

Fascinație, 3 acte (4 tablouri) de Key Winter

A doua premieră din luna aceasta, la Studio, a fost „Fascinație“ în traducerea d-lui Dan Petrașincu. Nu știm ce a îndemnat direcțiunea să joace

această piesă și s'o joace cu un mănunchiu de actori de prima categorie. Poate tendința moralizatoare... în perindarea tuturor fraților, dornici de a fi iubii carnal de cumnata lor, picată la fermă ca o rază de soare în monotonia unei vieți spălăcite... D-l Vraca s'a străduit să evite catastrofa... și Natașa Alexandra; unul îmbrâncind spre dezastru, celalt căutând să-l înlăture. În tot cazul amândoi au jucat bine și publicul i-a aplaudat. Marieia Deculescu, actrița aceasta pe care o apreciem fiindcă știm că are disponibilități nesecate pentru scenă, de data aceasta a fost cenușie. Piesa, în construcția ei, lasă nedumeriri. Ce a vrut autorul să facă din Henric O'Linden, soțul venit parcă numai și numai ca să-și aducă soția pe care o azvârlă apoi ca un hoit pradă câinilor flămânzi sentimental, câinii cari îi sunt frați. Bietul om, ce atitudine trebuia să ia? ce finută? Probabil că se întreba și d. Gingulescu pe scenă, după cum se întreba și sala. M. Popescu ne-a dat un adolescent pe care monotonia vieții îl obligă la salturi, băiat bun însă în fond. Nu trebuie uitată nici Eliza Petrăchescu a cărei Judith a fost foarte înțelegătoare...

Scena în care se evocă soția care și-a dăruit moartea pentru a înlesni incestul, fiindcă a simțit că soțul ei este făcut ca să fie al cumnatei sale, e departe de orice verosimil. De ce o mai chină și după moarte?..

Punerea în scenă a d-lui Soare Z. Soare, pricepută. Monotonia vieții dela față a fost redată sugestiv prin monotonia unicului decor pentru toate cele 4 tablouri.

LA TEATRU NAȚIONAL

„Castiliana”, 8 tablouri, după Lope de Vega de Dem. Teodorescu

În fastuoasa sală a teatrului Național, Lope de Vega a fost copios ospitalizat de d-l I. Sahighian prin Castiliana prelucrare de Dem. Teodorescu după traducerea d-lui Al. Popescu-Telega.

Colorit, lumină, gust. În acest cadru, un ritm viu, adecuat.

Desfășurarea spectacolului cu pendularea între bălci și realizare artistică te face nu rare ori să ți-se oprească respirația. Tobe, surle, muzică, dans, bufoni și o lume întreagă de figuri sucite, cu judecată și vederi deformate, sunt artificii cari îți fură ochiul și-ți obosesc cugetul. Oameni de vată, acceptă inexplicabil perorații și situații nu paradoxale ci, pur și simplu, anapoda.

E originală această piesă? E traducere? Cu tot scandalul provocat Castiliana poartă amprenta scriitoarei verve a d-lui Dem. Teodorescu.

Piesa aceasta va face reșete, aducând la cassă venături. Mai ales că nu s'a economisit nici cu montarea, nici cu punerea în scenă. Apoi e distractivă.

Ca joc, reținem pe d. I. Horățiu în rolul lui Hermando. Multă elasticitate, siguranță și toată timerețea. D-na Marioara Zimniceanu ni se înfățișează în toată măreția talentului său. Dar nu-i-se potrivește rolul lui Inês. A făcut minuni ca să și-l racordeze. O figură bună ne-a dat Fiți Mihailovici în actul I. În rolul naivei și totuși pasionatei Pascuala. D-l Critico a fost un adevărat amoretz în Don Felix, volubil, avântat.

Teatrul Național are posibilități să realizeze spectacole frumoase.

LA TEATRU NOSTRU

Tuzia Fericirii de Paul Aumont și Marcel Gerbidon. — În subsolul Teatrului Comediei petreci o seară plăcută. Spirit fin într'o acțiune dubioasă. E pe vremea celebrelor curtizane, iar autorii în să fixeze întreaga ascensiune

INSEMNAȚI LITERARE

de MARIETA POPESCU

VIRGIL CARIANOPOL: SCARA LA CER (Versuri)

Prin volumul de versuri, „Scară la cer“, apărut în anul 1940, în editura „Universul“, poetul Virgil Carianopol își face drum nou în literatura modernă. Cântăreț al neliniștilor interioare, al frământărilor și întrebărilor de tot felul, al credinței și necredinței din noi, poetul încearcă a aduce în versurile sale ecouri din adâncuri de suflet sau poate de dincolo de viață. Zice într'o poezie la pagina 120 :

*„Eu sunt al morții, n'am nimic cu viața;
Prin tot ce e nimic sunt trecător.
E negură, fii deasă noapte
Ce, dacă-s om? Mă'ntuieacă lumina.
Eu cresc aicea și iubesc și mor
Dar tot în moarte-mi este rădăcina“.*

și mai departe, la pag. 83 :

*„De când mă știu așa-s : îndrăgostit de moarte
Și totuși o urâsc până la sânge,
In fața lumii cânt ca un zănatec
Și'n mine, înbristarea, ca în nimeni, plânge.
De când mă știu, mă cere lutul, lut
Și gândul vrea să fiu mereu doar gând,
Dar foamea după toate, după visuri,
Mă cere totdeauna mai flămând.“*

Găsim în versurile de mai sus, o înțelegere a necunoscutului de dincolo de noi, așa cum la puțini oameni se întâlnește, găsim o oarecare împăcare dar și enorm de multă răzvrătire. Așa sunt mai toate poeziile volumului de față : autostăpânire sau rugăciune, răzvrătire și umilință, liniște și neliniște toate căutându-se una pe alta, îngânându-se mereu, ca ziua cu noaptea. E atâta prigoană de gânduri în ființa sa și atâta ciocot vulcanic în suflet, încât versurile în cari și-a dăruit deșertăciunile viselor sale, par uneori a fi alcătuite din bulgări de lut, nu din cuvinte. Iată ce spune, la pag. 23, despre moartea sa :

„O, n'o să mor — sunt sigur — n'o să mor
 Când haina asta de fărână învechită,
 M'o părăsi, voi lua o altă haină
 Pe care-oi lepăda-o, iarăși obosită.
 Mereu voi trece dintr'o viață 'n alta, —
 Ca dintr'o casă goală 'n altă casă, —
 Pe răzvrățiți nu-i lasă viața ca să plece,
 Pe visători nu-i lasă visele să moară :
 Și dacă totuși o părea că mor
 Când se va naște alt răzvrătit sau alt ecou...
 Să știți c'acela-s eu, nemulțumitul
 Care-am venit să mă revolt din nou.

În cântecele sale autorul îl caută adeseori pe Dumnezeu, pe care îl găsește și nu-l găsește. Citez „Cântare“ — pag. 25 :

Nu mai am niciun rost Dumnezeu,
 Nu Te pot găsi ori unde Te caut.
 Tu ești și nu ești în mine,
 Cum este cântecul ca un șarpe în flaut.

Dacă ași rupe armonica mea ca să scot
 Din ea stolul de note ca în povești
 Unde L-ași găsi ? Dacă m'ași rupe
 Unde să știu, Doamne, picătura de sânge în care ești ?
 Și totuși, Tu ești toamna mea tristă,
 Tu ești trecerea mea prin viață ;
 Nu eu văd Doamne soarele strălucind,
 Ci Tu îl privești prin Mine, în fiece dimineată ;

Am citat poezia de mai sus în întregime, părându-mi-se de o rară frumusețe, atât ca expresie artistică, cât și prin fondul ei, comun atâtoro dintre noi, cari de atâtea ori l-am căutat pe Dumnezeu. Negația și afirmarea Dumnezeirii, problemă atât de larg comentată în analele omenirii, apare în poezia lui Virgil Carianopol simplă și clară, concludentă și definitiv rezolvată :

Și totuși, Tu ești toamna mea tristă
 Tu ești trecerea mea prin viață...

Și pe sine se caută Virgil Carianopol. Iată ce spune în „Rugăciune“ la pagina 30 :

Doamne, Doamne, ajută-mă, vreau să scap,
 Dă-mi și mie odată ceiace îți ceu...
 Ia din mine pe celălalt, lasă-mă gol,
 Vreau să văd singur cum aș fi eu !

Prețutindeni, aceleași accente grave de tristețe și scepticism, mulțate doar pe alocuri de aparența unui zâmbet. Amintindu-și de tinerețe, pe care

o simte că a trecut prea repede și pe nesimțite, dorul sufletului prinde zvon
de cântec duios. Să poposim la pagina 71 :

„Mă 'ntrebi adeseori unde-mi e tinerețea ?

Ori tinerețea este povestea celui mai mare meadevăr ?

Unde ești nălucă ? De unde să te strig ? Unde să te caut ?

Nu cumva ești tocmai cântecul care șerpue 'n flaut ?

Nu cumva, dacă te căutăm, dacă te iubim,

Ești tocmai visul pe care nu putem niciodată să-l povestim ?

Dar îndoelile din suflet, par a-i fi un lanț cu nesfârșite verigi. La fie-
care pagină auzim sunând câte una. Pe drumul nesfârșitelor întrebări, po-
posim și noi o clipă, alături de „Isus“ — pag. 17 — subiectul nu e nou ; sute
sau poate mii de imaginații creatoare. L-au disecat și alcătuit în tot atâtea mii
de fețe.

În literatura noastră cunoaștem un minunat Isus al lui Cerna. Totuși,
în poezia de față nu găsim reluată și prelucrată o temă veche, ci pur și sim-
plu o poezie nouă, de sine stătătoare atât ca formă cât și ca motiv de inspi-
rație. Această contribuție personală — dar care nu ne atrage atenția, este
calitatea de căpetenie a poeziei lui Vingil Carianopol. E prea lungă — deși
nespus de frumoasă — „Isus“ ca să o putem cita în întregime. Să spicuiim :
câteva rânduri doar :

„El însă nu a fost decât himera

Prin care visul a intrat în om”

E vis, sau adevăr, sau e minciună ?

Nu vreau să cred nimic din ce spun sfinții...

O ! suflete nu mă 'ncerca și tu :

Isus nu poate fi văzut decât cu ochii minții !”

„Și totuși Doamne uneori L-înjur

Și-L blestem cum mă blestem și pe mine

Că suferința El a născocit-o

Și necredința dela Dânsul vine“.

— Și mai departe ca încheere și ca o concluzie a atâtor frământări,
strofa finală : concentrată, definitivă, dreaptă și luminoasă :

„Mă iartă că nu cred și că nu-L văd,

Că fiecare vorbă-mi este grea...

Iertare că îl văd ca pe-o poveste...

Dar e mai mare 'n necredința mea.

Când obosit de răzvrătiri, de îndoeli sau de sine însuși, autorul se
întoarce la impersonal, îl găsim dându-și întâlnire cu haiducii, cărora în
desigur de codru și 'n aurul toamnei le cântă doine, cu figuri legendare fixate
de timp în cadrele istoriei, cu domnițe, cu ciocoi și uneori cu țărani.

Portete minunate sunt „Ion“ — pag. 41 — și „Haiducul“ — pag. 47 —
din care nu pot să nu citez ultima strofă :

„Ia uit' ia ce noapte albă viață!
 Ia uit' ia ce lună, ciocârlie!
 Ah! De mi-ar ieși 'nainte Dumnezeu
 Cum L-ași jefui de vecinicie!“

Deosebit de delicat și de gingaș mi s'a părut: „Cântec pentru Doamna Despina“ — pag. 61.

Ca să spunem atâtea cuvinte bune câte s'ar cuveni poeziilor lui Virgil Carianopol ne-ar trebui un spațiu prea cuprinzător. Amatoriil de incursiuni interioare și adevăruri estetice desigur că vor încerca singuri să cunoască cele 130 și ceva de pagini ale volumului de față, fiecare din ele cuprinzând un gând, o fărîmă de suflet, o năzuință sau un bulgăr de lut aurit de soare.

IONESCU.MOREL: MAI SUNT OAMENI BUNI

(roman în 2 volume — II-a ediție, 470 pagini, 130 lei)

D. Ionescu-Morel, autor dramatic și prozator de literatură pentru copii și oameni mari, ne prezintă ediția II-a a romanului său, „Mai sunt oameni buni“, închinat tineretului, care și acum ca și în toate timpurile, are nevoie de directive și exemple. Personajile, pline de viață și parcă rupte din realitate, sunt alese din lumea celor obidiți și nevoiași, pe cari oamenii și bună-tatea sufletului autorului îi duce pe calea binelui și a muncii constructive, spre cele mai frumoase realizări.

Eroul romanului este micul Vlad, copil al nimănui, găsit pe drumuri de muncitorul Dan Prună, care-și împarte cu el pâinea și locuința săracă, făcându-l copilul său. Dăruit de Dumnezeu cu toate calitățile unu copil bun, Vlad ajunge cu anii ce se scurg, un adevărat om de omenie, reușind prin chib-zuință, muncă și stăruință să deschidă pe cont propriu un mare atelier mecanic care asigură bunăstarea și fericirea atât binefăcătorului său, cât și căminului pe care Vlad și-l întemeiază. O bună parte a cărții o formează o sumă de date instructive asupra aviației și construcției avionului—cunoștințe tehnice popularizate și cam datorită stilului dialogat în cari sunt scrise, pot fi înțelese cu ușurință de oricine.

Lumea în care trăește Vlad și în care se desfășoară acțiunea e aceea a mahallalei, a periferiei Bucureștilor, a sărăcimii și a oamenilor simpli, unde binele și răul, domnesc nealterate, în egală măsură. Pentru că autorul dorește triumful binelui, pedepsește pe rând, pe cei vinovați, deschizând cale numai sufletelor generoase și nobile. Prin viața pe care autorul o imprimă personajilor, faptele ce se înlanțuesc în desfășurarea evenimentelor, capătă aspectul întâmplărilor reale, dând cititorului emoția evenimentelor trăite de ei însuși. Ia efectiv parte, din toată inima, la suferințele sau la bucuriile lumii din carte. Acest lucru face din romanul de față, o lectură de un interes crescând, în acelaș timp liniștită și odihnitoare.

Cartea e scrisă într'un stil simplu, cât se poate de clar într'o limbă româneacă, foarte ușor de urmărit datorită formei dialog care înlocuește în

mare parte narațiunea. Este o carte de propagandă a tehnicii aviației, o carte de bună ținută morală prin punerea în evidență a sentimentelor alese, prin triumful binelui, prin proslăvirea muncii; este o carte tonică și sănătoasă și un bun îndreptar pentru tineret.

CONSTANTIN STELIAN: MIREASA LUMII (versuri)

Constantin Stelian poetul delicat și subtil al intimității, al dragostei nemărturisite și al începuturilor de toamnă, prezintă în linii caracteristice de fine, schițe suave de amurguri, de vieți ce se sting de vis sau de uitare. Astfel, în volumul său de versuri „Mireasa Lumii” se pot asculta, parcă, șoptite, de o orgă veche, melodii cu tonalități grave, venite de departe și compuse anume pentru depărtările din noi. Să luăm câteva exemple:

„Dorință” — pag. 28 :

*Mi-e sufletul un clopot în Florii
de Paști și primăvară vestitoare,
care, zburdând pe dealuri și câmpii,
se 'mbată de copacii toți în floare.*

*Mă vreau un pom și tu să-mi fii altoi,
blândețea ta 'nvingându-mă 'n pornire,
iubirea să ne fie-o dăruire
oricărui trecător pe lângă noi.*

*În nopți, să fim un loc de întâlnire
perechilor ce se iubesc târziu —
doar numai noi să fim acei ce știu
iubirea lor, propria-ne iubire.*

Găsim în aceste versuri — fragmente din poezia de mai sus — un gen cu totul nou de exteriorizare și expresie a dragostei. Profundă și temeinică, materializând totală contopire a îndrăgostiților: — „Mă vreau un pom și tu să-mi fii altoi” — ea se spiritualizează prin impersonalul și dărnicia ei. Nu mai puțin eterezat, găsim exprimat același sentiment, în „Ignorare” — pag. 32 :

*Mi-e întregul spațiu numai mie frate
și îl străbat cu dorul hămesit —
În orice parte, chipul tău iubit,
cu primăvara e stăpân pe toate.*

*Alătura de tine-aerian,
imensul universului e mic —
cu cât mai mult în sferă mă ridic,
devine-o clipă fiecare an.*

Spuneam mai sus, că poeziile lui Const. Stelian, par uneori cântece cu rezonanțe grave, pe care le ascultăm cu oarecare smerenie. Citez : „Final fizic“ — pag. 51 :

*Halucinate, în decor
de toamnă, gândurile mor
în stins bemol,
în ton minor,
tot mai tăcut, tot mai domol.*

*Așa, mai pune-mi un bujor,
din piept, pe buze, mai aprins.
Sint brațul tău cum m'a cuprins,
hotărâtor,
de neînvinș.*

*Grav sună clopotul și rar
punctează clipe efemere ;
tot sufletu-a 'ncetat să spene
pe urma visului stelar
pe rezonanțe de tăcere.*

*Ce ton minor !
Ne cununăm ! Ce-aprins decor !
Ce stins bemol !*

*Cu straniu zâmbet, din pridvor
de tinerețe, chemi un sol,
un înger palid, gânditor.*

Deosebit de gingașe și închizând în ea o gamă întreagă de delicate simțiminte, am găsit „Moartea greenerului“ — pag. 70 — din care citez câteva versuri :

*A murit în marnă de pădure
și, acolo, l'au înmormântat
fulgii de zăpadă ce pe aripi
de heruvi, tăcut s'au scuturat.*

*La mormântu-i solitar, nu are
Cruce ; — doar iubita lui ghtară,
peste care trece-o suspinare,
ori de câte ori e primăvară.*

*Și atunci, credincioși, platanii,
cu galeșe brațe către cer,
ii imploră cântecul, din anii
deveniți ecouri prin eter.*

Ca manieră de exprimare a fondului sufletesc, atunci când simte nevoia de a traduce în imagini anumite impresii, poetul întrebuițează uneori un colorit viguros sau viziunea plastică a imaginilor în relief.

Citez „Amurg“ — pag. 48 :

Vorbește cerul cu pământu 'n zare
și, molcomit, durează infimutul ; —
în razele agonice de soare
se nasc în nori fantasticul și mitul.

Pălește-albastru' 'n purpuriu și verde,
când galbenul se schimbă 'n violet,
comori de aur orizontul pierde
și noaptea 'mbracă doliu de regret.

Sau „Lalele“ — pag. 47 :

Potirele din glastre molcom oficiază
iubirii, ce de-apururi durează 'n noi liman —
adastă cu dor aprig în fiecare rază,
penelul nemuririi al unui Luchian.

sau „Orchestra silvană“ — pag. 72 :

Cântă pădurea simfonii de Grieg
din frunze de metal — rotunde clape —
Floroane de cristal prelins pe ape
contrapunctau încremenări de frig.

Trecând acum la forma în care sunt scrise poeziile lui Constantin Stelian, mai toate au aerul de a îmbrăca stilul poeziei clasice, în tinută corectă a versului ce păstrează rima și lungimea metrică stabilită. Uneori chiar compoziția frazei pare a fi „de modă veche“. De exemplu :

dospesc precum tăcerea, din preajma unui mort.

(„Prinos“ — pag. 9) — sau

*Incet, cu-a gheții fărâmare
se rupe și un fulg, pe-un ram.*

(„Presimțire“ pag. 12) — sau

*— Privirea urzitoare a ochilor câprui
și vraja gurii tale, cu ce s'ar potrivi
decât cu slova 'naltă a tăcerii din mister ?*

Cine nu recunoaște în aceste versuri, o reîntoarcere a poeziei cu două treți decenii în urmă ? Totuși, autorul aduce în ceea ce privește forma poeziei sale un element nou : litera mare nu e pusă la capătul fiecărui vers — cum se obișnuște — ci numai după ce fraza s'a încheiat și începe una nouă. În felul acesta gândurile pot fi urmărite mai liber, mai precis, fără ca strofa să piardă nimic din muzicalitate sau estetică.

Evident, sunt în poeziile lui Const. Stelian elemente cari ar trebui înlocuite sau reduse. De exemplu: „Gelozie“ pag. 70:

...Când dansul sufletului meu
răpit mi-e altuia prin tine,
un marș funebru de ruina
mă potopește 'n locu-i, greu

Prea complicat pentru o minte obișnuită: „dansul sufletului“ și tot atât de greu de înțeles „marșul funebru al ruinelor“, cu atât mai mult, cu cât de cele mai multe ori, rima de orice natură ar fi ea, exprimă o dureroasă statornicie. Nici în versurile ce urmează parcă nu ne împăcăm tocmai-tocmai cu aparența lor compoziție chitmică:

„Când se năștea 'n amurg de iarnă
amorul nostru trismegist
lăsa durerea să se cearnă
prin site vagi de ametist“.

(„Presimțiri“ — pag. 11).

Dar poate și pretenția de a înțelege absolut fiecare vers, e nelalocul ei, atunci când e vorba de o poezie modernă. Mea culpa.

În fond, trebuie să recunoaștem că poezia lui Constantin Stelian, o frumoasă asemenea bibelourilor de artă șlefuite cu migală și dragoste, este armonioasă, melodică și profund lirică. Ca încheiere citez încă o strofă, portretul femeii iubite, schițat de un penel de maestru:

„Socot ades, iubito, că te-ai desprins din vis
ori, poate, din legendă; că ochii tăi ascund
un fel ciudat de farmec atâta de profund
ca temerarul spațiu, ce umple un abis“

(„Madrigal“ — pag. 13).

AL. CALOTESCU NEICU: ALTE VREMURI... ALTA LUME

„Alte vremuri... altă lume“ este un elegant volum de nuvele, apărute în editura „Ramuri“ la Craiova, la a cărei frumoasă prezentare a lucrat și arta fină a pictorului Mirocea Olteanu. Despre scrisul său, regretatul N. Iorga spune că e acelaș gen ca la Sadoveanu. Să lămurim în ce măsură: Al. Calotescu-Neicu este oltean descendent al unei vechi familii boerști din Gorj, la rândul său retras și el la rosturile și așezările statornicite de părinții și bunicii săi. Cele 7 povestiri — schițe sau nuvele scurte — ce fac cuprinsul volumului de față, au ca subiecte crâmpie din viața acestor nobili stăpânitori ai pământului oltean și ca eroi chipurile lor, uneori dârze, alte ori înseninate de tănuite îndușeri și smerenii.

Privite din acest punct de vedere povestirile par adeseori localizări a temelor sadoveniste, cu atât mai mult cu cât și în închegarea oelor întâmplări, se aseamănă. Sunt, cu toate acestea de sine stătătoare, făcând o frumoasă impresie oricărui îndrăgostit de literatură bună și sănătoasă.

Stilul e de o rară puritate, simplu și curgător, curvintele, deși dintre cele obișnuite, închegând o limbă românească curată și aleasă. Cartea este în întregime, o evocare a poeziei trecutului, care odihnește și înseninează.

MIHAIL DRUMEȘ: SCRISOREA DE DRAGOSTE (roman)

„Scrisoarea de dragoste“ nu prea de mult apărută, a ajuns la a treia ediție, record bătut de puține cărți, în timpurile de azi. Citind-o mi-am pus întrebarea ce a determinat această „căutare“ ce atrage la acest roman, în ce constă farmecul? Mai întâi, Dinu Gherghel, eroul principal, e prezentat ca o canalie; Vanda soția lui care deține după el rolul cel mai important, ca femeie e incalificabil de proastă — restul personajilor nu contează, ținând loc mai mult de puncte de reazem în desfășurarea evenimentelor — iar acțiunea în sine, nu dovedește nimic nou. Totuși, cartea e antrenantă și cum ai deschis-o o citești fiamând, dela prima până la ultima fiță, neîngăduindu-ți să sari măcar un rând.

Dar să facem cunoștință, în câteva cuvinte cu subiectul cărții.

Dinu Gherghel, secretarul marelui avocat și om politic Apevianu, întâlnește într'un compartiment de tren pe Vanda, o tânără fată, fascinant de frumoasă, cu care izbuteste să intre în vorbă, trecând astfel nesimțite vreo două-trei ore de drum. La Brașov Vanda scoboară, fără să-i dea nici o lămurire asupra persoanei sale sau a unei eventuale posibilități de întâlnire. Dinu își continuă călătoria spre Cluj, unde era trimis de maestrul său.

Vanda în afară de tinerețe și frumusețea-i desăvârșită, este o fată instruită, inteligentă și spirituală. Dinu, e și el un tânăr atrăgător, cu mintea plină de năzuințe de a deveni cineva, cu inima liberă în clipa când o întâlnește pe Vanda. Normal ar fi fost să se îndrăgostească de ea, cu sinceritate, cu dărnicie și avântul tinereții, cu toată risipa primosului din suflet, cu tot ce e mai bun, în fiecare om. La vârsta lui Dinu, toți tinerii se îndrăgostesc pentru prima oară în viață, de câte o Vanda, cu sinceritate și convingere, măcar o clipă, pentru că așa e hotărât de natură sau hărăzit de Dumnezeu. Dinu face o excepție dela regula generală. El o dorește numai pe Vanda, o dorește carnal, îl atrage numai trupul ei, pentru că mintea lui, care veghea asupra tuturor acțiunilor sale ca să fie puse în concordanță cu proiectele de viitor, interzisese sufletului său să-și spună el părerea. Astfel, când întâmplarea îl scoate iarăși înaintea pe Vanda, el prilejuiește situația care să i-o poată da în brațe, spre unica satisfacție a trupului. Cum nici prima, nici a doua tentativă nu reușesc, înebunit de dorințe, Dinu sfârșește prin a se însura cu Vanda, punând înaintea căsătoriei, ca un fel de principiu aprioric: să divorțeze.

Vanda e însă o soție ideală. Ea aduce în cămin pe lângă virginitatea minunatului ei trup, un suflet tot atât de curat; dragălașenie, veselie, căldură și mai presus de toate îl iubește pe Dinu cu toată pasiunea. Natural, în fața unei atari situații, ori ce om normal construit, ar sfârși prin a se îndrăgosti măcar acum, cu toată sinceritatea de soția sa. Dinu însă nu are noțiunea de cămin ca scop în sine, nu are principii de familie. El este numai un arivist. Nici chiar înălțuirea pătimase a trupurilor lor, nu lasă în ființa lui vreo impresie. Mintea lui Dinu socotește că singura lui grijă e să ajungă cineva, să

urce toate treptele sociale, să stăpânească. mijlocul care să-l ajute în această ascensiune, îl află în Cora, fiica maestrului său, pe care o face să creadă că e îndrăgostit de ea și o seduce apoi, pentru a împiedeca orice eventuală opoziție a tatălui ei. Planul reușește de minune; rămâne doar să fie perfectate ultimele formalități: căsătoria. Se ivește însă o mică piedică de care Dinu aproape uitase: Vanda! De data asta însă problema apare foarte simplă și ușor de rezolvat. Va divorța de ea în cel mai scurt timp posibil și ca să meargă la sigur, soțul pe care Vanda îl divinizează, inscenează cu ajutorul unui prieten — Rețu Apelvianu, vărul Corei — o prindere în flagrant delict, din care soția lui să iasă definitiv și iremediabil compromisă.

Totul ar fi mers perfect dacă Vanda nu ar fi o femeie profund cinstită și care nu putea concepe o altă dragoste decât a bărbatului ei. Numai în clipa când Rețu — el însuși îndrăgostit de Vanda — îi destăinuiește cele puse la cale de Dinu, ea consimte să joace comedia dragostei vinovate, poate mai mult spre a se convinge pe sine că nimic din cele auzite, n'au fost adevărate!

Momentul mai dinainte hotărât, se împlinește. Dinu își surprinde soția îmbrățișându-i prietenul. Urmează o scenă de rigoare, explicații, și deși învingătoare, Vanda părăsește casa, în care-și cuibărise tot sufletul și toate credințele ei.

În scurtă vreme, Cora și Dinu se căsătoresc. Alături de socrul său și sub sfera lui de influență, Dinu își ajunge visul de mărire. E ales deputat, devine un important personaj politic, are sorți să fie numit secretar general la un minister sau poate chiar ministru. Beției succesului îi ține sprijin și echilibrul moral o muncă încordată care nu lasă răgaz nici gândurilor și nici trecutului, să i se furișeze în suflet. La rândul ei, Cora dacă nu are frumusețea Vandeii, are în schimb, pe lângă avere și inteligență înțelegerea și superioritatea sufletelor cu adevărat mari. Numai privit prin această prizmă, Dinu ca soț, nu e încă o decepție. E însă un om oboseit, surmenat, golit de tinerețe și de căldura de care are nevoie o tânără femeie. Cu mare greutate ea reușește să-și convingă soțul să facă o călătorie în Italia și popasul ales a fost la Montefiore.

Socotind după toate regulile cărora se supune firea omenească, măcar acum ar fi cazul ca Dinu să-și adune depe drumuri năzuințele hoinare și să-și statornicească sufletul în acest nou cămin. Dar autorul romanului nu consimte cu nici un preț la astfel de lucruri obișnuite. El îl vrea pe Dinu erou subotumat, care dorește vecinic ceea ce nu are. Astfel lipsa Vandeii, face să-i crească în suflet, un gol din ce în ce mai accentuat iar chipul femeii înlăturată fără milă, chipul femeii pe care mici odată nu a iubit-o, devine prototipul frumuseții feminine, după care dorul lui aleargă însetat. Amintirile trecutului îi fură ziua și noaptea, clipe prețioase de activitate și ultimul strop de liniște; casa pe care a locuit-o cu Vanda, devine un sanctuar, singurul loc unde truditul Dinu își află odihnă.

Dar capricioasa soartă care se joacă cu viața oamenilor, își îngăduie noi glume cu eroii noștri. La Montefiore ea pune față în față pe soții Dinu și Cora Gherghel, cu soții Rețu și Vanda Apelvianu cari veniseră aci în voiajul lor de nuntă. Într'un restaurant unde iau masa, Cora reușește să împace pe Dinu cu Rețu, care dela întâmplarea fatală rupseseră orice legătură de prietenie. Totul s'ar fi părut că intră în normal dacă tête-à-tête-ul ce a urmat între Vanda și Dinu — și în care aflăm că Vanda încă îl mai iubește cu patimă —

nu s'ar fi soldat cu lacrimile Vandei, cu insulte între cei doi bărbați, cu provocare la duel și cu o dureroasă explicație pentru Cora — (noi ne mirăm că autorul a lăsat-o să trăiască atât de mult pe sub pământ).

Menajul lui Dinu-Cora e în lichidare — așa a hotărît Cora, duelul trebuie să aibă loc a doua zi iar goana haotică a năzuințelor lui Dinu trebuie și ea, într-o formă sau alta, sfârșit. Dinu are o noapte de recuperare și de confruntare cu sine însuși, la capătul căreia stă o mare hotărîre. Autorul o materializează, punându-l pe Dinu să se azvârle din trenul ce-l aducea spre țară, unde îl aștepta demnitatea de ministru.

Iată subiectul romanului de față: teză și antiteză, ficțiune și realitate, amestec de laborator a unor fărâme de viață. Poate de aceea cucerește și atrage de la prima pagină deși detestăm pe Dinu, ne revoltăm împotriva Vandei care continuă să-l iubească, ne dezgustă lipsa de morală și cinismul eroului principal și ne enervează planurile suprapuse în cari se desfășoară acțiunea. Se cuvine însă autorului omagiile noastre pentru măiestria cu care a știut să înoade atâtea elemente dispartate, dând un tot unitar, complex și plin de viață. Stilul vici și variat, desfășurat în mai toate formele cunoscute constituie încă un punct de atracție în lectura cărții.

Dr. EUG. DOBROTA: SOARELE DIN «PIATRA-ALBA» (Roman din Carpați)

„Soarele din Piatra-Albă“ este una din acele sincere mărturisiri de credință, făcută de un om înfrățit cu natura și împăcat cu viața simplă și curată dela țară, din Poiana Sibiului.

Aci, într-o atmosferă curată și ferită de vâltoarea lumii, autorul găsește climatul sufletesc necesar, admirând frumusețea mereu schimbată și reînnoită de anotimpuri a naturii înconjurătoare, privind măreția munților, nesfârșitul albastru al cerului și regăsind pe Dumnezeu. Alături de el întâlnim pe „Nuța“ — o orfană din sat, care-i devine soție. Nuța e frumoasă, simplă și pură, ca toate făpturile dintru început ale lui Dumnezeu, calități ce o fac să devină tovarășe ideală a vieții unui om de știință, și visător în aceeași măsură.

Romanul cuprinde în paginile sale, mărturia împăcării autorului cu viața simplă dragostea ce se înfiripă pe nesimțite pentru Nuța și minunate descrieri ale naturii înconjurătoare. Paralel cu aceste descrieri și la fel de meșteșugit încheigate, ne dă viața pe care o trăesc oamenii din Poiana și satele dinprejur... cu greul muncii lor de fiecare zi, ordine socială, credință mistică, datini, obiceiuri, port și jocuri, într'un cuvânt, tot complexul sufletului primitiv și pur al țaranului din partea locului. Astfel mergând într'o zi pe o uliță a satului observă, zarvă într'o curte; o fi murit cineva? Nu poate trece fără să nu intre. Și află că murise baba Dochia care de fapt era „o strigoae“. Rudele ei, temându-se ca nu cumva strigoaia să se întoarcă noaptea prin sat și să-și adune la ea neamurile, i-au umplut gura cu cue, „ca să aibă ce roade pe ce lume“, iar la îngropat vor avea grije să o așeze cu fața în jos, să nu se mai poată întoarce. Autorul ne mai spune și cum se nasc aceste făpturi, și ce trebuie să facă moașa în primele trei zile, după nașterea strigoilor, ca să ferească satul de puterea lor necurată. Natural, a doua zi urmează înmormântarea ba-

bei Dochia. Alt prilej pentru autor, de a descrie nenumăratele credințe și obiceiuri ale lumii acesteia, simplă, condusă orbește de mistica ei, jumătate credință în Dumnezeu, jumătate urme de vrăjitorie a evului-mediu sau teamă de necunoscut.

Nu mai puțin interesantă este ziua de „Sân-Petru“, care începe cu o slujbă mare în biserică și sfârșește noaptea târziu cu cântece și minunate jocuri ardelenești, dela munte. Ziua aceasta e poate cea mai-de-seamnă zi de peste an, pentru că atunci se adună în sat toți ciobanii și oerii și băcițele, de prin toate colțurile țării, unii trebuind să facă câte 2—3 săptămâni pe jos ca să ajungă la această întâlnire anuală. Atunci își aleg bacli Vătaful pentru anul care vine, iar feciorii „giunișani“ tot atunci pun ochii pe câte o fată din cele de măritat, cu care poate că în dulcele Crăciunului, vor face munta. A doua zi în zori, ei pleacă iar cu turmele de oi și mioare să împânzească, poteciile munților și cărările tănuite ale pădurilor. Desigur, pe ulița cea mare pe care se îndreaptă turmele, stăpânele caseilor au grije să pună în firida zidului din uliță, câte un ulcior cu apă pentru ciobanii însetați, dând astfel blândă pomnăre morților, adică celor absenți dar vecinic între ei.

Sugestive și tot atât de pline de interes sunt descrise unele practici ale medicinei populare, rămase până în zilele noastre, poate din vremurile stăpânirii spirituale a lui Zamolxe. Astfel femeea care are un copil epileptic nu se adresează nici doctorului nici farmacistului. Ea pleacă într-o noapte la „șipotul din pădure“ — a cărui apă în noaptea de Sf. Gheorghe e leucitoare de bolă — străbătând satul goală și spunând în gând un descântec. În revărsatul zorilor ea-și umple gura cu apă și se întoarce acasă evitând să vorbească pe drum cu cineva. Din apa adusă în gură, ea dă copilului boțnav să bea, repetând în gând același descântec :

Din mine te-ai născut,
Eu te-am făcut,
Din mine să-ți fie leacul

și, zice doctorul Dobrotă, mai departe : „cine știe dacă acest tratament nu e mai eficace decât regimul și luminalul pe care-l prescriem noi medicii, acestor boțnavi.

Dar câte alte credințe și obiceiuri populare, nu sunt înfățișate în cartea doctorului Dobrotă, — în puritatea lor originală și fermecătoare ? Plină de pitoresc, bogată în amănunte și precise date informative, este descrierea vieții de cioban — o viață nu tocmai atât de simplă cum am trage noi concluzia privind unul din tablourile maestrului Grigorescu, ci alta, intensă și clo-cotitoare, răsbufind adesea de patimi sau tainice frământări sufletești ; hră-nită din izolarea și sălbăcia locurilor în care trăesc. În cartea lui Dobrită, ciobanii nu apar numai rezimați în bătă sau cântând din fluer. Ei trăesc ca fiecare din semenii lor, iubesc cu aprindere, ori se urăsc sau se omoară, sau își poartă nostalgia satului îndepărtat, pe crestele munților pleșuvi și sînguratici.

Aceasta ar fi „Soarele din Piatra-Albă“, însușire de aspecte noi, dezvelite și descoperite prin ascunzișurile de suflete ale poporului român. Ca fond găsim în ea adunat mult material folcloric de toate genurile, clasat metodic și insuficient de talentul autorului ; ales cu gust, grije și mult simț artistic, așa cum sunt și cusăturile de pe iule țărancelor noastre.

Ca formă, calitatea de căpetenie a cărții este sinceritatea, simplitatea stilului și claritatea expresiei. Limba frumoasă, cu expresii uneori locale — predominând graiul ardeleanului de la munte. Desigur, autorul, păcătuște pe alocuri în construcție formală a frazei, nereușind să dea totdeauna gândirii sale, expresia cea mai lapidară, cea mai plină de sens și în același timp cea mai elegantă. Totuși „Soarele din Piatra Albă“ rămâne o carte bună, plină de interes literar și folcloric.

ECATERINA ST, MANOLE: CARARILE DURERII ȘI PENTRU TINE DOAMNE (versuri)

Poezia Leliței Catrina e expresia unei deosebite sensibilități sufletești, sinceră și cu un rar simț al măsurii.

Incepând cu „Cărările durerii“, am putea împărți conținutul volumului în două mari grupuri: a mărturisirilor și a pastelului, ambele rezultatul unui talent și descriptiv și narativ și al unui bogat spirit de observație. Elocventă și exemplificativă, din prima categorie a volumului e poezia „Mai știi tu mamă?...“ Frumusețea acestei poezii nu stă numai în ilustrarea stărilor sufletești. Pretutindeni, la fiecare vers, se întâlnesc alte imagini, alt zămăț în care ne e prezentată natura în cadrul căreia se desfășoară acțiunea, altă strălucire a cuvântului. Să spicuiim:

*„Pe malul celălalt creșteau lalele
Și ardeau lumini în candelile lor“.*

Evident, era o zi de Paște... Pretutindeni trebuia să existe candelile aprinse... Care floare, mai mult decât laleaua, cu potirul ei adunat în formă de cupă și cu petalele-i atât de viu colorate, ar putea prezenta mai bine, imaginea unei candelile aprinse?

Și mai departe:

*„Din cer se oglindeau scântee în apă
Și satu 'n deal, părea ca s'a culdat“*

sau

*...Și drumul alb pe coastă
Iși întindea sub cer covorul moale.
Pe margine, copacii duși de spate
Țineau comori de muguri verzi pe poale.*

Astfel de observații simple și naturale și aceleași cald colorit se întâlnesc la fiecare din poeziile d-nei Ecat. Manole. De aceea și impresia de prospețime și de încântare vizuală ce te cuprinde, de cum deschizi unul din volumele acestei autoare. Iar dacă cititorul are slăbiciunea de a se lăsa prins de vraja versului, se trezește pe nesimțite în poene înflorite de cicori ca cerul, sau pe răzoare unde „cărțiumăreșele au deschis hian și unde scăeții beau de se omoară stropi de rouă... sau pe pajști unde

*„macul și-a crestat răbojul
Pe lungi fire argintate
Și a scuturat pe câmpuri
Pălări catifelate“....*

sau în grădini unde

„Gungătrind cu'n fir de iarbă
Mușetelu-și țese visul.
Grunți de aur rupți din soare
Arde'n candelă cainsul“...

Dar câte locuri încântătoare nu descoperă autoarea în sărbătoarea primăverii; ducându-ne cu ea, spre risipa albă a florilor de măr sau spre ispita cerceilor de rubin ale icreșilor ori către avariția straturilor cu galbenioare, cari adună galbeni pentru salbe? Și cine poate cuprinde atâtea drumuri către basm și către vis pe cari autoarea le deschide la fiecare pagină a volumului amintit? Adevărata artă a sa este de a ști să făurească din elemente reale și cunoscute, atât de cunoscute că întâlnindu-le la fiecare pas nici nu le mai băgăm în seamă, o lume nouă, luminoasă și strălucitoare, căreia îi împrumută viață din propriul său suflet. Mi-se pare aci, întâmplându-se același proces, cu al nebăgatului în seamă vierme de mătase, care transformă frunze de dud, în fir strălucitor de lumină. Și e atâta înfrățire între lumea aceasta creiată și creiatoarea ei, că uneori pare că se confundă una cu cealaltă.

Citez în acest sens, poezia „Vișin scump“, pag. 130. Este vorba aci de vișinul de lângă fereastra casei, care zi de zi își pierde podoaba frunzelor, fără ca stăpâna casei, să poată înțelege pricina. Purtându-l în suflet ca pe un prieten drag, ea observă cum :

„Trist îți aplecai cununa
Către geamuri tot mai mult
Să-ți sămūt pe frunze chinul
Și durerea să-ți ascult.

Ți-am tăiat din crengi uscate
Te-am legat, te-am descântat.
Tu n'ai mai știut de nimeni;
Ai murit și te-ai uscat.

Intristătele crăițe
Din răzoare te-au jeliț
Și din ceruri, nopți deadrândul
Stelele ți-au prohodit....

Această moarte, întristează nespuse de mult sufletul autoarei, care nu vede în ea pierderea unui pom din curtea casei ci al unui tovarăș blând și înțelegător din ceasurile singuratece și triste.

Iată cum plânge această pierdere :

„Cine crengi de mână albă
I-o întinde primăverii
Și cercei de boabe crude
Cine dăru-i-va serii ?

Cine 'n veri târzii, cu soare
Mă-o da boabe de mărgean
Și mă-o mărui cu umbră
Bătătura am de an ?

Cîme s'o fuja, cu vîntul
Răsfătîndu-l între ramuri
Și cu crengi de ploaie nede
Cine-o bate toamna 'n geamuri ?

Cîme 'n greu de promoroacă
S'o găti de sărbătoare,
Alintîndu-și brațe albe,
Reci, în străluciri de soare ?

Dar viața e așa cum este ; noi, bieți muritori nu putem schimba
nimic, ba într'un fel de împăcare cu rosturile lumii, autoarea continuă :

„Ca și tine lumea asta
Voi lăsa-o într'o zi.
Pe întînsurile-albastre
Vișin scump, ne-om întîlni

Deslegați de greu de vieții
Noi vom fi lumină vie !
Oare'n lumile de-apururi
Vișin scump, așa să fie ?

Această înfrățire și afundare în natură, mă duce cu gândul departe, spre misticul filozofiei budhiste, unde Marele Spirit al creației a împărțit viața, pe scoarța de lut a globului, în egală măsură tuturor. Deaceia, se și dă atîta cînstire animalelor, plantelor și fiecărei viețuitoare. Dar în cazul de față nu văd nici o legătură și nici o influență literară străină.

Sufletul, puterea de creație și de însuflețire a mediului înconjurător, pe care autoarea îl afirmă în toate lucrările sale, mi-se pare a fi numai plămada pămîntului românesc, pe care s'a născut și pe care-l iubește cu toată pasiunea. Ființa ei spirituală îmi apare asemenea unei flori rare, crescută într'o grădină de țară — cine știe de ce vînt răsădită acolo — și hrănită din lumină arzătoare a soarelui, din bucuria sau uscăciunea gliei, din preamărirea lui Dumnezeu. Deaceia și poezia sa, este simplă, naturală și castă, iar personagiile ce umplu paginile volumelor sale sunt sfintele figuri ale religiei creștine, sau oameni de țară, copii mai ales ; flăcăi și fete, flori, arbori, animale și toată suflarea pămîntului.

E lesne de înțeles că asemenea personajii nu pot fi decât minunate de curate, de bune, de desăvârșite, așa cum probabil că au fost zămislite întru începuturile creației.

Ne întrebăm atunci, de ce în toate poeziile d-nei Manole stăruie aceeași tristețe, aceeași melancolie gravă ?

Trecînd acum la cel de al doilea volum „Pentru Tine Doamne“, observăm că în ceia ce privește fondul sufletesc, este cu totul diferit de ce-ălalt, nepăstrînd decît gingășia, puritatea expresiei și luminozitatea imaginilor. Volumul de față este în parte o carte de rugăciuni, parte ilustrarea în versuri a mai multor pagini din nou testament. Deși cam ciudat și greu de realizat, subiectul ales este lucrat cu conștiinciozitate și migală, căutându-și forma cea mai potrivită în tiparul cucerniciei și al cuvintelor.

În acest volum sentimentul religios îmbracă și genul: *liric*, prezentat prin cântece de slavă și de închinare lui Dumnezeu cărui a I-se aduce jertfă sufletul și toate gândurile; sau *litani* în cari se vede căința pentru păcatele oamenilor sau teama atâtor ispite; și *epic* unde ne sunt prezentate întâmplări și scene din viața Mântuitorului sau a altor personaje din istoria creștinătății.

Sub oricare din aceste aspecte, poezia d-nei Manole e sinceră, nu o paradă de cuvinte zbârnâitoare, cum se întâlnește uneori în literatura modernă. Sentimentul religios pare a-l avea sădit în suflet și face parte integrantă din ființa sa spirituală. Autoarea nu se adresează lui Dumnezeu cerându-i un anumit lucru, așa cum ni-se întâmplă celor mai mulți dintre noi — dintre cei cari mai cred încă — în viața de fiecare zi. Ea simte dumnezeirea în preajma ei, în fiecare floare, în fiecare zbor de fluture, în fiecare stea ce licărește noaptea, sau, în floce fărămă de cer.

Simțind existența lui Dumnezeu pretutindeni, este explicabilă nevoia sa sufletească, de a I-se adresa, de a comunica, de a adera la atotputernicia Lui.

Ceea ce este iarăși de remarcat, e că rugăciunile din acest volum, în general sunt lipsite de nota personală. Ele sunt ale oamenilor, toți laolaltă, înfrățiți prin aceleași păcate, prin aceleași suferințe și aceleași nădejdi

Să luăm câteva exemple:

„Spre Tine, Stăpânule Doamne
Nădejțile noastre le întindem

Și'n suflet, ca'n sfinte potire,
Cu cer, cu pământ, Te cuprindem.

(pag. 148. „Nădejțile noastre“) sau

De mila ta e plin pământul, Doamne
Și cerul-i încărcat de slava Ta.
Ne lumânază căile vieții
Și celor răi, în seamă nu ne da.

Suntem ai Tăi, cu sufletele noastre
Suntem ai tăi cu stropul de lumină
Pentru păcat, Stăpânule de-a pururi
Ne-ai îmbrăcat în haină grea de tînă.

Suntem ai Tăi: cu cerul, cu pământul,
Cu apele, cu sufletul din floare.
De mila noastră plânge Pnea-Cumata
Și sfeșnicile plâng lângă altare.

— („Suntem ai Tăi“ — pag. 143) —

Evident sunt și cazuri unde ruga este numai a autoarei. Citim:

„Stăpâne și purtunea Doamne
De lutul cel greu mă dezleagă.
Mi-e sufletul vas fără apă
Și gândul de gând nu se leagă.

De lut îmi e trupul del trudnic
 Și lutul cel greu mă doboară
 Arată-mi cărările Tale
 Și sufletul fă-mi-l comoară.

— („Arată-mi cărările Tale“ pag. 167) —

Rămâi cu mine, Doamne 'n întuneric
 Și ține-mă ca pe-un copil de mând.
 Puterea mea e abur în risipă
 Și vremea mea e vrere de țărăndă

— („Rămâi cu mine, Doamne“ — pag. 27). —

După câte vedem, sentimentul de pietate, de umilință personală, de adorație a divinității, capătă în poezia d-nei Ecat. Manole expresii pure și noi, simple și sincere, făcând din versurile sale, în egală măsură, o operă literară și morală. Față de scrierile săi, autoarea, deși ridicată spiritualicește pe un plan mult mai înalt decât cel obișnuit, păstrează o ținută de largă înțelegere și compătimire, asemenea învățăturilor și dogmelor creștine. Pentru exemplificare, citez poezia „Veniți! Bisericiile-s goale“ — pag. 41 — din care voi alege câteva versuri :

Veniți! Bisericiile-s goale
 Și printre lespezi crește iarbă.
 Se tânguesc odoare sfinte
 Și'n zori de sărbătoare se'nureabă.
 De n'afi ingenunchiat pe drumul
 Durerilor fără sfârșit.
 Se tânguesc și-și dau cu mînța :
 De nu mai vin, or fi murit

Urmează apoi, o serie de tablouri luminoase, reprezentând interiorul gol al bisericii, bogate în imagini noi și sugestive, din care spicuesc :

„Isus, lângă altar așteaptă
 Blagoslovind nedumerit
 Pe un paianjen ce se pleacă
 Să prindă rână la'nupăntășit.
 Din evanghelie începe
 Cuvântul să se deslușască.
 Un greeraș, pe prag, afară
 A'ngenunchiat pe-un fir de iască.
 Se tângue străin potirul
 Bătut în aur și rubine.
 De pe sub streșini rânduncea
 Iși chiamă puții să se'nchine.
 Pe firul gândurilor bune
 Se leagă vremea de cazanii
 Un fluturaș, pe-un șiroș de ceară
 A'ngenunchiat la spovedanii.

*Cântarea clopotelor cearcă
Pe cei din gropi adânci, să-î scoale.
Voi, cei împovărați de lacrimi,
Veniți! Bisericile-s goale!*

Găsim în poezia de mai sus — pe care lipsa de spațiu m'a împiedicat s'o citez în întregime — și frumusețe desăvârșită a formei și claritate a fondului și idee generatoare, toate atât de perfect îmbinate încât ne este imposibil să nu-î recunoaștem adevărata valoare literară. La fel de gingașe, de frumoasă și nouă, mi s'a părut „Busuiocul“ — pag. 173 — unde e vorba de un alt busuioc decât cel pe care-l cunoaștem și căruia i-se mai zice: floarea dragostei.

Despre această plantă cu toul altă, autoarea spune :

*A crescut în straturi cu toate florile
Și a priveghiat la toate sărbătorile,
A împodobit toate iconostasele
Și s'a închinat pentru toate casele.*

*A învățat toate talnele graiului,
Pe morți i-a dus până la poarta raiului
A sărutat mâna Măicii-Domnului
Și s'a rugat pentru liniștea Domnului...*

*Sihăstritu-s'a pe mătauzul popii.
Și din aghiazmă sfântă împrăștiie stropii
Din casă în casă umblă cu botezul
Și când stai să-l ascuți șoptește „Crezul“.*

Trecând acum la a doua parte a volumului, anume ilustrațiile paginilor noului testament, trebuie iarăși să recunoaștem că atât portretele personagiilor cât și descrierea întâmplărilor, sunt făcute magistral. Autoarea are tehnica marilor pictori, în ceea ce privește gruparea masselor și așezarea indivizilor pe planurile cele mai potrivite, stăpânind în același timp arta unui colorit cald și evocator al trecutului, precum și pe aceea de a însufleți personagiile. Citez : „Crinul vieții“ și „Buna Vestire“, ambele privind pe Sfânta Fecioară“ sau „Pe drumul Golgotei“, „Iertarea“, etc., toate de o minunată realizare artistică. „Pe drumul Golgotei“ în deosebi, deși episodul ne este atât de cunoscut, se impune atât prin dramaticul și patetismul său cât și prin viața și mișcarea personagiilor sale. Despre chipul Mântuitorului nu mai vorbesc. E desăvârșit ca acela pictat de El-Greco. E prea frumoasă poezia ca să nu o cităm, prea lungă însă ca să o redăm în întregime. Să luăm totuși câteva versuri :

*Și cercetând Pilat învinuirea
Ce-o ticluiau anume arhereii
Cu apă s'a spălat pe mâna-i albă
De făr-de-legea ce-o făceau evreii.*

*Și tremurând ca apele 'n adâncuri
Ținându-l pe Isus de mână dreaptă,*

Eși cu el să-l aperi de moarte,
Nădăjduind iertare înțeleaptă.

Dar negăsind măcar un strop de milă
In sufletele împietrite 'n aură
El slobozi cuvânt de dezlegare
Cu glas învolburat, peste măsură :

Fînd din neamul vostru, vi-L dau vouă
Dacă-L veți osândi, a voastră-i vina
Din partea mea, e liber să se ducă,
Eu îl găsec curat, cum e lumina.

Dar nu numai figuri din acestea, luminoase și slăvite, cum ar fi Mântuitorul, Sfânta Fecioară, Ioachim și Ana, etc., ocupă paginile volumului Maria-Magdalena, transfigurată și eternizată prin dragoste și credință, sau de față. La fel de frumoase, sunt poeziile cari inchiagă chipul păcătoasei acela al lui Iuda-vânzătorul, care după făptuirea celor scrise, nu-și mai găsește liniște, ajungând să se spânzure. Spune despre el autoarea, căutând să-l împace cu lumea :

„Străin și singur între cer și pîtră
Te-ai legănat o noapte, cât o mie
Și-ai împlinit, cu 'n bob de mai scriptura
Trecînd cu Dumnezeu în vecinicie.

Cînd nimeni Iuda nu-ți știa de știre,
Cînd noapte 'ngemunchiase să se culce,
Cînd chinul tău, era mai greu ca moartea,
De mila ta, Isus plîngea pe cruce.

Ca stil și formă a celor scrise în volumul de față, după cele exemplificate până acum, este îngrijit. Din punct de vedere metric, versurile sunt cât se poate de corecte, rimele alese cu îngrijire, limba curat românească și adecuată fondului.

Marieta Popescu Flere

N O T E

IDEI — OAMENI — FAPTE

NICOLAE IORGA

În şirul fără capăt al aceluiaşi carti şi înainte, dar mai ales după Isbăvitorul răstăgnit pe Golgota, au trăit, au suferit în viaţa lor trecătoare pe acest pământ, pentru gândurile, pentru simţimintele, pentru idealurile lor, trebuie, fără îndoială, să fie aşezat şi Nicolae Iorga.

Dăruit de Dumnezeu cu sufletul cel mai larg, cu mintea cea mai cuprinzătoare, cu cea mai fierbinte dragoste pentru sufletul, pentru mintea, pentru gândul şi limba acestui popor românesc, Nicolae Iorga a trăit trudindu-se, luptând şi mistuindu-se pentru Ţară şi Neamul românesc.

A vorbi despre Nicolae Iorga şi în timpul vieţii şi activităţii sale prodigioase, ca şi acum când o soartă tragică l-a smuls dintre noi, a fost şi este o încercare foarte grea, o cuteranţă aproape. Cine poate găsi uşor „cuvântul care exprimă adevărul!“. pentru a spune ce a fost acest fiu ales între aleşi ai neamului românesc şi ce va rămănea el, fără îndoială, în amintirea acestui neam în veacuri şi milenii?

Cuvântul său scris şi rostit, era o flacără veşnic vie, veşnic fălăitoare şi veşnic învitată. Patriotismul său? L-au văzut, L-au auzit s'au încălzit la flacăra lui generaţii după gene-

raţii, într'o neîntreruptă activitate de jumătate de veac, şi l-au simţit cu usturători de biciu de foc, toţi acei cari au încercat, au cotezat să se atingă de patrimoniul naţional, de viaţa, de binele acestui neam.

Înainte de războiul nostru trecut, străbătând — şi în condiţiunile cele mai vitrege — toate colţurile pământurilor unde răsună graiul, unde bate inima românească, nevoind să ţie seama de hotare, de alcături vremelnice, a zugrăvit ca nimeni altul, sate şi oraşe, biserici şi monastiri, datini şi obiceiuri, credinţe şi năzuinţi ale poporului nostru, împrăştiat în patru colţuri.

Din Bucovina a fost alungat după ce a răscolit, atât cât i-a fost îngăduit, focul care ameninţa să se stingă al cugetului şi simţirii neamului obijduit.

Din cartea lui „Românismul în trecutul Bucovinei“ se poate vedea înflăcărata lui dragoste pentru pământul unde, sub cripta dela Putna, odihneşte Voevodul Voevoziilor. În Basarabia înăbuşită sub gheara Ursului nesăturat, Nicolae Iorga scrie în cartea sa „Neamul Românesc în Basarabia“ în capitolul „Dela Floreşti la Soroca“:

„Pâlcuri, pâlcuri merg pădurile

spre vârfuri. Iar de-aici până la Soroca, vișini, cireși, zarzări, sunt numai un omăt de floare. Și cu atâta albastru deasupra, cu atâta pajiște din toate părțile pare că ești în grădină, în grădina frumoasă și plină de primejdie unde cresc merele de aur pentru Făt-Frumosul care va ști să le fure.

„Se va naște cândva în neamul nostru acel Făt Frumos? Se vor înălătura vre-odată acele „sapte hotare“ care ne spârcuie carnea sângerată? Vom fi vreodată laolaltă toți noi a-ceștia, noi, proștii și bunii și bănzii și supușii, de la Hustul Maramureșului până la această Sorocă a Nistrului? Doamne, Doamne!”

Cum vedea, sub robia milenară, Ardealul și viitorul lui?

„De veacuri n'a vorbit vulcanul
Dar în adâncu-i fierbe lava
Și-odată iarăși sfărâma-va
In calea-i tot, ca uraganul

„El răbdă, dar pe cât de mare
Ii e răbdarea, mai grozavă
Va fi la urmă 'n revărsare
Fierbintea curgere de lavă.
„Atât de mult ai îndurat,
Poporul meu, popor de trudă
Dar răsbunarea-ți va fi crudă
Căci multe ai de răsbunat“.
(N. Iorga, poezii).

Sau, în altă parte:

„In munții robului Ardeal
In valuri spumegă izvorul,
De ură fagii depe deal
Sibilici stau, ca viitorul.

„Ce zice oastea sângerată?
Ce zice Iancu 'nebunit
Și Horia sfărmat pe roată?:
E ceasul mare ce-a venit.
„Și dacă vor începe iarăși
Acele lupte sfinte, mari,

Luptând cu astfel de tovarăși,
Vă vor fi brațele mai tari.
„Tovarăș are să vă fie
Și-acel pământ nenorocit,
Străin acum de ani o mie,
Pe care Lași desțelenit“.

În 1906 călătorind prin Ardeal, cum trecu granița dela Predeal spre Brașov, această reflecție: „Crucea de metal strălucitor stă ca un semn de nedăintită afirmație a legii infiptă în marginea caselor românești care sunt multe și care se vor înmuți în acest semn și în semnul muncii noastre“.

A străbătut apoi în lung și lat toate ținuturile de peste Carpați, căutând să vadă peste tot locul pe „cei de-un sânge și de-o lege“, să găsească urmele așezămintelor, daniilor, cărților, icoanele răspândite în acele locuri în veacurile trecute de domni, voievozii și boierii români. A văzut la Brașov, pe Tâmpa, „Șirul lui Șaguna“. Cu inegalabila lui pătrundere în viața trecutului, în care căuta pilde pentru viitor, vedea Brașovul românesc din vechi „cu predicatorii învățați, cu negustorii buni în socotele, cu meșteșugari care știau să apuce și sulița, să strângă și sabia“; „Brașovul în a cărui rânduială harnică apăreau în anumite dimineți de sgamot războinic, cetele boierilor călări ai Țării Românești dela sdrențele scumpe ale cărora nu se ștersese încă praful înclăiat cu sânge al unor lupte pierdute; venea câte-un Domn obosit care nu se mai putea întoarce, ci venea să plece capul spre moarte; câte-un aprig domnișor cu piete negre răsfirete, cu ochii în care scântea pofta răsbunării și credința în viitor“; Vedea înaintea bisericii Sf. Nicolae de-atunci (1906) „bisericiuța făcută de însuși Basarab bătrânul și împodobită de Petru Cencil și în a cărei strană a stat în anii săi de mă-

rire Mihai Viteazul însuși, cu mâna pe sabia lui cuceritoare“.

La Făgăraș spiritul ager al lui Nicolae Iorga vedea orașul și ținutul de altă dată cu Ducii-Voevozi români din vremea lui Vlaicu-Vodă și a urmașilor săi, cari, ei și boierii lor, au stăpănit aici moșii bogate“; vedea „o clădire istorică a bisericii, hărăzită Făgărașului de Constantin Brâncoveanu și pe care se vedea (în 1906, poate și azi) „frumoasa inscripție incanjurând stema munteană a vulturului cu crucea 'n plisc“. În împrejurimile Făgărașului, vedea la Vaida-Recea urmele așezărilor lui Ștefan-Vodă-Cantacuzino și ale lui Constantin Stoilnicu. În alt sat din jurul Făgărașului, la Ohaba, călătorul își notează o caracteristică inscripție românească pe un mormânt proaspăt:

*„Doamne, dă soare și ploaie
Și noaptea trimite rouă
Pe groapa asta nouă“.*

În Biserica dela Sâmbăta răsăriteană găsește pe o Evanghelie că vine dela „Io Constantin Brâncoveanu-Voevod“.

Așa a străbătut Nicolae Iorga (pe punga lui și cu toate greutățile, înfruntând jandarmii unguri) toate ținuturile de peste Carpați, dăruind neamului admirabila carte „Neamul Românesc în Ardeal și Țara Ungurească“, care s'a retipărit în 1939 cu un adaos conținând notele unei călătorii făcută în 1923, în „Ardealul liberat“.

Din însemnările de călătorie ale acestor cărți, o parte importantă o ocupă bisericile.

Biserica., iată una din marile preocupări ale lui Nicolae Iorga. Marele dispărut nu era un bigot, nu făcea cruci multe, ca atâția fățarnici, unde trebuie și unde nu trebuie, dar, acela

care a scris „Istoria Bisericii Românești“ și care ca președinte al „Comisiei Monumentelor Istorice“, a redat viața atâtor biserici părăsite, era un cucernic închinător al credinței strămoșești. Cine l-a văzut luând parte la slujbe bisericești a putut constata aceasta. L-am văzut la Blaj, la Cernăuți, la Vălenii-de-Munte, la București și în atâtea alte locuri unde peregrina „Liga Culturală“, stând drept, în picioare, ca în fața lui Dumnezeu, oricât s'ar fi prelungit slujba, neprivind nici în dreapta nici în stânga, neschimbând o vorbă cu nimeni.

Nicolae Iorga, a stat drept în fața vieții, înfruntând toate furtunile, toate contrarietățile.

*În patima nedreaptă
Ce veșnic mă așteaptă
Și freamătă 'n zadar
Gândesc la'naltul far :*

*Stă sus pe stânca ruptă,
Ca valurile luptă
Și valurile-l bat,
Iar el, neturburat
De marea cea haină,
Împrăstie lumină.*

Dacă uneori, gândindu-se la câte avea de făcut în lumea aceasta, se înfiora de o prea curândă abatere a morții asupra-i, scria :

*„Eu nu Te'ntrab viața-mi de ce
[votestî s'o iet
Și munca mea s'o 'mprăști ca pe o
[fucărie.*

*Te joci cu nesfârșirea plantelor
[fugare,
Privești milenii care sosesc și iarăși
pier
Și stele căzătoare le'mprăști în eter,
De chinul morții mele de ce-ai avea
nevoie?“*

(Ție Doamne)

Dar nu toate se sfârșesc pe acest pământ, își zicea el :

„Nu este dincolo de vreme
Ceva ce poate să ne cheme ?

Nu-i trupul nostru numai haina
Și după el începe taina ?”

(Altă nemurire).

De aceea, drept în fața vieții, Nicolae Iorga sta drept și 'n fața morții. N'o chema dar nici nu se înfricoșa de ea.

Nicolae Iorga a muncit, ca nimeni altul, o viață întreagă, fără odihnă, fără răgaz, pentru a sfătui, a învăța, a lămurii, a lumina, și fulgerat de o soartă necruțătoare, când putea să mai aducă atâtea servicii neamului românesc și omenirii întregi; a murit sărac în țara atâtor îmbruișări...

A avut Nicolae Iorga și păcate ? A greșit el, au cu gândul, au cu fapta ? Păcate... O, Doamne, cine nu le are ? Iartă, o Doamne al Cerului și pământului pe robul tău, sfântul mucenic Nicolae. Odihnește, Doamne, sufletul lui în liniștea și pacea veșniciei !

J. CONSTANTINESCU

CRONICA EVENIMENTELOR

Uimirea lumii întregi, Japonezii, în Pacific, fac ce vor ei. Unde își pun în gând să debarce și să opuce, debarcă și ocupă, fără mari greutate. Unde-i grozăvia flotei anglo-americeane ? Unde-i aviația și unde este armata lor ? Pe ce se baza dominația aceia indiscutabilă a globului aproape întreg ? Bătuți într'un arhipelag, bătuți în altul, scoși dintr'o insulă și asvârliți ca niște netrebnici din punctele cele mai „tari“ unde își organizaseră baze „inexpugnabile“ pentru flota navală și aeriană, te întrebă sunt englezi aceia cari nu mai reușesc să se mențină micăeri sau fantomele acelora cari au fost ei cândva, când nimic nu le putea rezista ?

După căderea Hongkongului ținta strategiei nipone a fost ocuparea Singaporei. „Aici le va fi mormântul“ anunța Londra, dând amănunte grozave asupra grozavelor fortificații cu cari dotaseră ei acest punct strategic...

„Un nou Tobruk“ își strecurau în șoaptă bineinformații...

Și credeam. Uitându-ne pe hartă vedeam ce însemnează trecătoarea pe care o domina Singapore.

Ei bine, nici două săptămâni de luptă, și voința biruitoare a Japoniei a înfipt steagul înșorit și la Singapore. D-l Churchill nu a avut altceva de făcut de cât să constate „o pierdere foarte grea pentru Statele democratice“. O pierdere ireparabilă pe drumul mării...

Dela căderea Singaporei, nu trece o zi dela Dumnezeu ca să nu înregistram o nouă ocupație a japonezilor în Pacific. Java, și ea este pe punctul de a fi bază de concentrare a forțelor japoneze cari pregătesc, probabilă, ocupare a Australiei.

În Africa de Nord s'a întâmplat ce prevedeam. Generalul Rommel a hârjunit în așa hal pe adversar în retragerea strategică pe care a efectuat-o, în cât, într'o bună zi, la prima opinie, i-a dat peste cap. Și drumul înapoi până la Tobruk a fost o catastrofă pentru cuceritorii imaginari. Azi întreaga Cirenaica este iar în mâna germano-italiană.

Cât studiaseră corifeii strategiei engleze această acțiune din Noembrie și Decembrie ? Câte pregătiri ? Și ce material de război acumulaseră... Precis lucru, unde armatele engleze dau piept cu armatele Axei, sunt înfrânte.

Pierderile flotei anglo-americeane sunt din ce în ce mai mari, Submarinele germane și-au întins raza de acțiune până și pe coastele Americii unde, săptămânal, scufundă mari tonaje din vasele anglo-americeane. Și ca să se verifice marea slăbire a flo-

tei engleze, germanii, temerari cum îi cunoaște lumea întreagă, și-au trimis flota lor și a trecut Canalul Mâniceii. Incercarea engleză de a le stinge! drumul, a fost costisitoare pentru ei.

Mediterrana e și ea despicată iarăși fără grije de flota italiană care alimentează fără mari neplăceri corpurile din Africa.

Aviața e în plină activitate și de o parte și de alta. De altfel e singurul teren pe care se manifestă, măsurându-se dâră cu adversarul, Anglia. Toate încercările ei mai de temei însă au fost zădărnice. Cele două lansări de parașutiști, una în Italia de Sud, cealaltă în Franța ocupată, au dat greș. De altfel unde au reușit să pună piciorul englezii, au încrustat o catastrofă. A doua zi nu știu cum să și ia catra-fusele, ca să nu fie capturați sau decimați.

Pe frontul Oriental situația se menține. Forțele Axei fixate în poziții pe cari ele și le-au ales, uzează crâncen pe dușman, care a trecut la ofensivă. Ocuparea Feodosiei și a istmului Kerci în Crimeea a fost o încercare care i-a costat mult. Din Feodosia au fost aruncați de vitezele trupe româno-germane, nimicindu-le divizii întregi. Istmul Kerci va fi în curând curățit.

Iarna cumplită a anului acesta a impus Axei ca mulțimea unei tinute defensive pe întregul front de Est. Preparativele au fost febrile însă pentru primăvara care nu va întârzia. Atunci se vor da lovitură de grație. Și bolșevismul nu va exista de cât în amintiri ca un vis urât pentru omenire. Înainte de a fi zdrobit, se poate să-și întindă pecinginea și în insulele Britanice ba să treacă chiar și Oceanul în țara Jankeilor... Intrarea lui Cripps în guvern pare a fi un indiciu pentru Britanici.

Până una alta, noi, ne pregătim. Sovietele nu pot fi lăsate în ființă dacă vrem ca ființa neamului nostru să nu

fie periclitată. De aceea ne vom alătura iar forțele, celor ale marelui Reich și ale finlandezilor pentru desăvârșita mimicare a mușilor.

M. G. SAMARINEANU

ADAM BĂLȚATU

E expus la Ateneul Român, în sala a 3-a, pictorul Adam Bălțatu — unul din străluciții elevi ai „Academiei de arte frumoase“ din Iași. D-asa împreună cu sculptorul Mihai Onofrei și defunctul Aurel Băeșu — au fost răsplătați vie și încununare pentru meșterii-dascăli ai școlii ieșene. Năbădăioasa bohemă a lui H. Murger — dacă uneori, continuată de acestia, la început creia dificultăți ori explozii de răs homeric — finalurile de an cu surprizele expozițiilor lor, erau, în patriarhala capitală a Moldovei, absolviere totală și bucurie unanimă

În mod obișnuit, această flacăară care se mistue dar și mistuește — artistul — este o pasăre bizară. În toate înțeleșurile. De aceea nu a surprins pe nimeni, când vultanașii de pe Bahlu, ca pasăre migratoare, își strânseseră aripile zborului în eterna Romă. Cine nu cunoaște fastul și solemnitatea deschiderii expoziției italiene, care ia proporții de eveniment național!

Penele ostășești flutură, oficialitatea parcă e o altă colecție de statui, când în rafale de tobe și în surle, descalecă împăratul.

Sănătosul egoism național al poporului italian, arta lui, nu se lasă corcită și nici nu se mlădie așa de ușor în fața oricărui metec. Dar să-l înfrângi! Și totuși sovinișmul italian, în fața acestor talente făcu o reverență de acceptațiune. Și, tustrei, participară la expoziția oficială... Numai, că, se numiră: Adam Bălțato, Aurelio Baesso și Michelo Onofrini...

Persistența, munca de sacrificiu, a-

nii, experiența și cercetările, i-au dus pe cei din viață la locul meritat. Au rămas sacerdoții frumosului.

D. Bălțatu — n'a făcut concesii gustului masei. Nici nu a exploatat ca artiștii minori slăbiciunile și ignoranța. Domnia sa nu pictează nici cu șerbet și nici nu dăruiește apusuri de limonadă. Nu este la cheremul nici unui fabricant de pudre, cosmeticiuri și ape de colonii.

Într'un cuvânt nu este bragiul artelor plastice. Are un drum aspru și sever. De aceea este sărac și calcă trudnic, spre cărările posterității. Adam Bălțatu expune 45 de bucăți. Prea mult. Ca paginile de poezie adevărată, pictura mare, — trebuie administrată în doze mici ca doctornile tari. Pentru ea, trebuie timp, și mai ales trebuie digerată. Ațminteri ostenește, sau buimăcește, ca femeia la 18 ani: nu știi după care să te iai. Așa este cu uleiurile și gouachele lui Bălțatu. Este un semn al vremii — și o răsplată! — când, cu toată vitregia timpurilor improprii pentru artă, constăți că d-sa este cercetat și reținut ca nimeni. Facem o verificare mai mult după toate încununările sale expoziții de succes și nu intră în intenția noastră, o dare de seamă amănunțită. Dar pe răbojul plastic, trebuie să însemnăm din nou că Adam Bălțatu — este un virtuos al desemnului, un vraci al colorii. D-sa nu ne dăruiește lucruri cari țipă și bicioie și nici contraste eftine de culoare, iar interpretările sale sunt așezări pentru timp. Priilej, de pacificarea a spiritului... În fața panopticului său, visezi și meditezi... Simți bucuria de a trăi. Cerurile d-sale, nu sunt de carton și nici ficțiuni, ci adevărate și așa cum le-a dăruit Dumnezeu... Între zările d-sale și lucruri circulează aerul, sunt spații și pulsează viața. Este un interpret de mare anvergură a peisajului, citadin și al naturii moar-

te. Puțin încă, și d-sa, intră în gale-riile meșterilor cari disprețuesc vremea.

Atât, cât, poate biata materie, să înfrunte eternitatea.

ION OJOG

MAURA PRIGOR — BISERICA NOUĂ

Dacă romanul de idei nu ar fi compromiș prin aceea că este confundat cu romanul cu teză, sau cu tendință, am putea spune dela început, că această lucrare a d-nei Maura Prigor este un roman de idei.

Ce însemnează acest lucru? Însemnează că prezintă un conflict ideologic între două credințe, între două biserici, între două lumi, între două tipuri de oameni, formațiuni a două medii spirituale și sociale opuse și anume între *iudaism* și *ortodoxie*, între *evreu* și *român*.

Este aceasta o temă pe care să nu se poată broda un șir de întâmplări, de acțiuni și reacțiuni cari să fie obiectul unui roman? Nicidecum. Ce altceva a făcut romancierul de mare faimă Pearl S. Buck decât să divagheze pe diferențele de principii, de tipuri, de feluri de oameni, de obiceiuri chineze, față de mentalitatea și puterea Jankee?

Tema este așa dar din capul locului interesantă și foarte actuală.

Autoarei i-a trebuit în vremea când și-a scris romanul o mare îndrăzneală și riscul insuccesului.

D-na Maura Prigor le-a avut pe amândouă și a publicat acest roman într-o vreme când iudaismul dicta în materie de promovarea valorilor și monopolizase talentul și genialitatea pentru scriitori de proveniență dubioasă.

Cum a tratat scriitoarea tema ce și-a ales?

Un preot deosebit, inteligent și

care și-a înțeles în totul chemarea, a isbutit să învieze adevărurile ortodoxiei și să le facă să strălucească — mai mult ca oricând, într-o vreme când puterile negatoare o pândeau din toate părțile. A creat „biserica nouă” biserica vie, lucrătoare în sufletele oamenilor răspunzând eternei năzuinți omenești de perfecțiune și purificare. Credincioși efluiu în mare număr creind un curent sănătos.

În fața acestei ascensiuni, a acestei renașteri spirituale, *judaiismul* nu putea rămâne indiferent. Scopurile lui nu se puteau realiza decât în soluție, tăria lui nu se poate afirma decât în decăderea celor de alt neam, de altă credință.

Așa apare în viața preotului dela Biserica Nouă, Rahila o tânără înăscută cu toate darurile fizice și mai ales spirituale specifice rasei semite, plină de sbucium, de farmec, de desechilibru aparent, de moliciune și duritate, arme sigure pentru a învinge pe un preot ortodox a cărui singură armă în fața ispitei este voința și bunătatea. Și Rahila neofită la ortodoxism a știut să lucreze atât de bine și să facă pe părinte ca să meargă atât de departe cu bunătatea și iertarea încât a ajuns robul acelei Salomei moderne.

Consecința este lesne de prevăzut. Propovăduitorul dela Biserica nouă părăsește până în cele din urmă biserica și pleacă în lume cu acea neofită nesinceră, care cu prețul vieții și într'un moment suprem nu și-a renegat credința și a afirmat tăria rasei din care făcea parte, cu toate că voise să se adapteze cu orice preț la creștinism.

Aceasta este în puține cuvinte acțiunea romanului. Impresia cu care rămâi este cât se poate de dureroasă, la spectacolul că nu de mult insti-

tuțiunile noastre de bază primeau lovituri mortale.

Destigur nu are nimic de aface a-cesta cu tăria de neclintit, a creștinismului în esența lui care istoricește a trecut peste toate încercările. S'a arătat în schimb cât se poate de cîar lipsa de tărie morală a omului creștin ca și puterea și perfidia cu care forțele anticreștine au știut să distrugă resorturile lui morale.

Problema a fost în ultimii ani prea des desbătută și nu se cade să mai insistăm.

Deaceea revenim la lucrarea d-nei Maura Prigor pentru a răspunde la următoarea întrebare: A reușit d-sa să facă un roman? Aceasta înseamnă dacă lucrarea de care ne ocupăm întrunește sau nu unele însușiri literare.

La aceasta răspundem că da.

Personajile infățișate sunt vii și trăesc cu mare intensitate deși le lipsește într-o oarecare măsură culoarea și relieful necesar. Drama descrisă pare să se petreacă în penumbră. Siluete a căror tensiune interioară o simți, o trăești dar a căror trup nu-l vezi deslușit.

Probabil preocupată prea mult de dialectica ideilor și de dorința de a fi concisă autoarea s'a preocupat de ceceea a considerat că este esențial, amănuntele plastice lăsându-le la o parte.

În schimb găsim reale calități de concepție și stil. Romanul este foarte coerent și exprimă mult adevăr.

Stilul cingător. Expresiune aleasă. Termeni perfect adaptați pentru a exprima idei și sentimente înalte. Concisiune și originalitate în expresie. Eleganță și ținută pentru a exprima lucrurile cele mai tari, mai crude.

ION SAMARINEANU

MOȘ NAE: „COPIIUL NIMĂNUI“

S'a făcut atâta caz la noi în ultimul timp de lipsa literaturii bune pentru copii și tineret. Era o observație critică, justă, dar nu și suficientă pentru îndreptarea răului. Spiritul critic prin metoda negativismului fatal nu putea duce decât la cele mai dezaastroase rezultate. Și nicăiri ca la noi nu s'a simțit aceasta. Era poate un rău isvorit din însăși concepțiile sociale ale școlii individualiste dusă la absurd. Veșnic se apela la străinătatea extraordinară. Veșnic se striga că nu avem nimic bun. Nimic? Pentru ce? Pentru că domnișorilor cu mîntea în capul bastonului adus de la Paris, cu ochii acoperiți de proverbialul monoclu, descinși în paginile revistelor noastre de cultură, le era greu să se coboare și în realitatea noastră românească, să observe pe umilii noștri învățători, profesori și scriitori prezenți la datorie.

Dar fondul amar al acestei drame este problema primordială care pune în cauză întreaga noastră viață politico-economico-socială și culturală.

Leacul? Simplu ca bună ziua. O întoarcere la realitățile noastre. Acesta a fost primul gând care m'a muncit când am pornit să creștez aceste câteva rânduri despre cartea veteranului ziarist și scriitor N. Bartzaria „Copilul nimănu“.

Sunt zece de ani de când acest popular Moș Nae, muncește tăcut, muncește frumos, muncă fără preget, muncă de ziarist, pedagog, scriitor și artist, care nu putea să ducă decât la cele mai îmbucurătoare rezultate. „Universul Copiilor“ cea mai bună revistă pentru copii și tineret, redactată și scris aproape în întregime sub semnătură și diferite pseudonime, este prima carte de vizită a vecinului în vervă și sfătosu'ul Moș Nae.

„Sala de lectură“ a micilor lectori care se strâng odată pe săptămână în număr de câteva sute să învețe primele taine a slovei cu Moș Nae, constituie o mândrie, pentru abecedarul nostru cultural. Iar cele 58 de volume scoase până acum de Moș Nae pentru copii și tineret, vin să încunună o viață pusă în slujba celei mai superioare concepții: arta.

Trecând prin hazliile „Pătănii ale lui Haplea“, ale lui „Riță Epurilă“ etc., spre minunatele povești „Trandafirul Mării“, „În țara zănelor“ etc. și în fine, poposind la îndușetoarele romane „În fetița prigonită“ și „Copilul nimănu“ epuizat aproape complet și ediția doua, este un drum greu, lung dar încununat de cel mai deplin succes.

Stilul lui Moș Nae: simplu, duos și senin așa cum îi stă bine copilăriei. Fondul: viața văzută și analizată prin prizma necesarului, binelui și frumosului, ce prin suferință duc la marea biruință și armonie morală.

Dar spre a nu fi acuzați pentru rândurile de față că am vorbit de om și nu de carte, să trecem peste amândouă, oprindu-ne doar asupra rostului lor menit să sesizeze sensul lucrurilor, singurul la care ținem.

Moș Nae este unul dintre pionii de bază ai literaturii noastre pentru copii și tineret. Un Ion Creangă al veșniciei copilăriei fără rezerve. Un Anton Pan al exigențelor timpului nostru. Un a'les poliglot, ziarist, pedagog și scriitor, care trecând peste marile deșertăciuni, a înțeles să-și dedice viața celei mai splendide demnități, creind o școală cu zece de mii de elevi, dintre cari au eșit tineri scriitori de talent ca Anișoara Odeanu etc. etc. Iar ca sport nou în literatură Moș Nae, are marea cucerire și mândrie de a fi pe lângă un eminent animator al culturii românești creatorul romanului pentru copii și tineret. Iată

dece e bine să ne cunoaștem oamenii și înainte, nu numai după moarte. Iată dece ar fi timpul să mai bem apă dătătoare de viață și din fântânile noastre. Și iată în sfârșit, dece atunci când am închis ultima pagină a romanului „Copilul nimănui” printr-acele două lacrimi de bucurie ce se furisară printre gene, chipul lui Puiu — eroul principal, — trecând prin atâtea și atâtea fizionomii s'a oprit la o redacție cu mii de ciripituri, lângă un moș fără barbă, subțirel, cu părul albit de vreme, cu ochii vioi „Copilul nimănui” și al tuturor. Dărz și optimist dar Macedonean, pentru istoria literaturii noastre, care în filele copilăriei mele, cât și a tale, în veșnica fugă după icoana bunicului, deslegând afundurile tainelor din slove, s'ar putea traduce și Moș Nae.

Să fi ghicit oare subiectul cărții? N'are absolut nici o importanță iubite cititor, pe care ar putea să te cheme la întâmplare: Lărăscu, Patraru, Safta sau Giovannina. Tu fii înțeles și caută doar sensul dătător de roduri. Și nu uita să te apropii de sfințenie de oricare carte cu copii. În ea te așteaptă propria ta copilărie. În ea și numai în ea, te vei întâlni cu propriul tău suflet curat, de ieri, de azi, de mâine, jucându-se de-a ascunselea cu visul, cu idealul și cu viața

GEORGE TODORAN

CETIND ALMANAHURILE 1942

Sunt dornic cetitor al Almanahurilor. În fiecare sfârșit de an aștept apariția lor cu oarecare nerăbdare. În filele acestor volume pretențios editate găsesc încrustate urme din evenimentele anului, rezumate și decolorate, ca foile de flori presate. Nu sunt flori prin înfățișare, dar totuși îți evocă specia din care au fost des-

prinse. Și oarecare melancolie nu lipsește în toleranța cu care le accepți. La fel privești și evenimentele din trecut pe cari le găsești în Almanahuri.

Marile noastre cotidiene ne-au dăruit anual Almanahuri. Și era o întrecere, în cât, la un moment, volumele acestea au ajuns la un nivel artistic, atât ca redactare cât și ca tehnică grafică.

Anul acesta Calendarele au întârziat. Le-am avut, mai toate, în Decembrie, după ce la 16 Noembrie, odată cu ocuparea Odesei, am trecut o parte din armie pe picior de pace. Până atunci întreaga atențiune era îndreptată spre câmpul de luptă unde vitejii noștri ostași desțeleneau cu baioneta câmpiile Ucrainei, azvârând neghina netrebnică a anticristului spre Urali ca să ne putem asigura astfel hotarele întinse la Răsărit, până la Bug.

Calendarul ziarului „Universul” a fost primul care ne-a ajuns pe birou. Oșteanul porni la atac de pe copertă, călăuzit de umbra lui Ștefan cel Mare, ne evidențiază vremurile pe cari le trăim. După ce foietăm „Problemele interne în 1941” de Ionescu-Vion și comemorările lui Mihail Kogălniceanu, St. O. Iosif și George Enescu care a împlinit 60 de ani, ne-am oprit mai mult la „Anul politic” semnat de Politicus, pseudonim în care descoperim până incisivă a d-lui Ion Lușoșianu. E o sățioasă proiectare pe ecran a tuturor evenimentelor din anul care s'a scurs. Războiul nostru e redat prin proclamațiile Mareșalului Ion Antonescu și prin comunicatele Mareșalului Cartier General. Urmează partea literară, bogată în proză și versuri și partea informativă.

Calendarul acesta are și numeroase fotografii și o seamă de reproduceri în culori, după pictorii: N Stoica, N

Grigorescu, G. Petraşcu, Theodorescu Sion, G. Catargi, Aurel Iacobescu, Teodor Aman, Marius Bunescu, Paul Molda, etc.

Calendarul ziarului „Curentul“ pe care l-am răsfoit numai într-un cât nu ni s'a trimis, pare tot atât de bogat în ceea ce priveşte materialul redacţional şi reproducerele.

Mai comprimat „*Almanahul „Vremea“*”, ne dă foarte interesante date statistice.

Almanahul Muncii româneşti editat de revista *Muncitorul Naţional Român* al organizaţiei Muncă şi Lumină este întocmit cu pricepere şi cu gust. Are colaborarea d-lor Pan M. Vizirescu, Petre Ionescu, D. I. Cucu, G. N. Negoită, G. Acsinteanu, I. Şugariu, M. Bejan, I. Vasilied, Ovid Caledoniu, I. Mirea, etc.

Ministerul Propagandei a editat două almanahuri: *Almanahul ziarelor Basarabia şi Bucovina* şi *Almanahul Cuvântul Mareşalului*. Sunt cu adevărat lucrări pentru cari nu s'a preocupat nici munca, nici priceperea şi nici cheltuiala. Aceste almanahuri: „dăruitu-s'au într-un sufletească alinare şi cinstire drept credinciosului norod desrobit, descălecător din voivodala faţă—întru semn de zidire nouă în lume nouă — într-un prinos jertfitorilor de viaţă şi de trudă vitejească — într-un mărirea Domnului Dumnezeuului nostru care slobozit-a cereasca lui minune asupra românescului popor“...

Almanahurile anului, pe biroul oricărui intelectual, sunt volume cu adevărat utile, cu sugerări rememorative a evenimentelor unui an trecut

M. S.

CENACLUL LITERAR

„FAMILIA“

Revista „Familia“ pe drumul său de pribegie şi datoric ce înţelege să şi-o facă cu orice sacrificii, după a-

tatea şi atâtea experienţe, în dorul de a aduce un aport cât mai mare în slujba idealului cărui slujeşte de 76 ani, a pus baze unui cenacul literar. Acesta se va ţine în fiecare Vineri, începând la orele 5 jum. seara, la redacţia revistei, str. Brezoianu 25 Bucureşti.

Astfel împlinindu-se o veche dorinţă atât a întemeietorului cât şi a colaboratorilor permanenţi în frunte cu harnicul M. G. Samarineanu, directorul ei, această revistă dă astfel posibilitatea atât vechilor colaboratori cât şi celor noi, scriitori ardeleni şi de pretutindeni să-şi strângă rânduile pentru datoric prezentului.

În această şedinţă săptămânală, scriitorii îşi vor citi operele, făcându-se critica şi selecţionându-se materialul ce va urma a se publica în numerele sale lunare.

Prima şedinţă inaugurală a avut loc în ziua de 13 Februarie 1942. D. M. Samarineanu după ce a arătat scopul acestor şedinţe, în cari atmosfera de curat românism şi intransigenţă ardeleană, va trebui să călăuzească cenacul, a dat cuvântul veteranului N. Batzaria, proclamat preşedinte al cenacului ca fiind cel mai vechi colaborator al revistei „Familia“.

Cu ocazia aceasta inepuizabilul Moş Nae depăşind amintiri pitoreşti de acum 45 de ani, a evocat timpurile de bejenie când îşi trimetea colaborarea, lui Iosif Vulcan, tocmai din fundul Macedoniei Româneşti, la acest focar şi altar de românism din Ardeal.

Revista „Familia“ să fie mândră de trecutul ei care a călătoreşte peste ani, a terminat d-sa, şi trecând cu încredere peste vitregiile vremii să rămână un izvor de apă vie pentru idealul naţional şi cultural“. Condu-

cătorul ei actual, prietenul Samari-
neanu e o chezășie că va ști s'o că
lăuzească românește. Doar e mace-
doncan.

A urmat apoi o seară închinată ex-
clusiv poeziei, rămânând a doua șe-
dință rezervată prozei literare.

S'au citit versuri din: Ion Ojog,
George A. Petre, V. Copilu-Cheatră,
George Todoran, Ion Th. Ilea, Nicu-
lae Rusu, Eugen Jebeleanu, Const.
Stelian, Vasile Al. George, I. Sama-
rineanu și Dimitrie Danciu.

Cu acest program, strângând rân-
durile scriitorilor în jurul ei, revista
„Familia“ își face plăcuta și româ-
neasca datorie de a urma întocmai
dezideratul întemeietorului ei, cău-
tând a pune și ea o cărămidă vie la
temeliile acestui veac de suferință,
veac care va trebui să fie și veacul
de biruință a celor ce cred și luptă
pe toate fronturile, pentru o cauză
dreaptă și pentru un ideal sfânt.

REDACȚIA

MOȘ ALINTE ȘI CASANDRA, POVESTIRI DE D. IONESCU- MOREL

Citind cartea cu povești a d-lui Io-
nescu-Morel mi-a părut rău că nu
mai sunt copil să mă las pe dean-
tregul furată de farmecul și de duio-
șia care se desprind din fiecare bu-
cată.

Așa dar, om mare, m'am oprit și
asupra frazelor simple și frumoase și
asupra limbii curate și am cântărit
adevărurile crude înfățișate copiilor,
sub forma atrăgătoare a povestirii.

Editura ziarului „Universul“ a ti-
părit îngrijit lucrarea, iar pictorii M.
Teșanu și D. Stoica au ilustrat car-

tea cu desene frumoase cari desigur
că sunt pe placul copiilor.

DANIELA MIGA

UN CUVANT PENTRU UN CRITICASTRU

În „Fișele“ Timpului un noti-
țar ne înjură. Suntem obișnuiți cu
spectacolul desigur ai mucoșilor
cari scot limba la trecătorii serioși ce-și
caută trudnic de treabă. Dar junele
berbant din Fișele Timpului ne do-
rește, din suflet, moartea. Sigur că
nu-i vom face pe plac. Această u-
rare însă, oricât, ne pune pe gânduri.
Fiindcă evidențiază o epocă de me-
cromanie morbidă, pe care am cre-
zut-o încheiată...

Inconștiența rămâne inconștiență.
Am înregistrat-o crasă în trecutul
foarte apropiat, vedem că-și scoate
iar carnea prin anumite fișe unde
stă pitită...

Geii aceștia exaltați, cari măsoară
valorile pe măsura prețiozității eului
lor gol, nihilarzii aceștia (cu batista
la spate) a tot ce nu începe cu ei
sau cu cloaca lor de zeruri, ce cau-
tă la Timpul?

Dacă pornirea am fi înregistrat-o
din tabăra sărindarului de altădată,
unde democrația se confunda cu xe-
nomania și unde iudaismul dizolva
tot ce era românesc, nu ne-ar fi mi-
rat. Între extreme e un punct co-
mun.

Dar un Dumitrescu autentic, chiar
când îl chiamă Geo, să dorească dis-
pariția „Familiei“ și „Convorbirilor
Literare“ pentru ca în schimb să
viețuiască „Pardon“ sau numai „Ti-
nerețea“ revista elevilor liceului Va-
sile Lupu, revistă bună dar... școlară.
aceasta dacă nu dovedește incon-
știență e, cu siguranță, prostie.

M. S.

REVISTA REVISTELOR

Universul Literar, anul LI No. 9 din 28 Februarie E unul din cele mai reușite numere ale acestei reviste accesibile oricui a marelui cotidian românesc. Articolul d-lui Octav Șulufiu „Tipurile literare ca expresie specific etnică“, extrem de judicios și scris cu pasiunea cu care scrie acest scriitor adevărat al nostru. După ce arată marile personalități create de specificul etnic al unor popoare, ca Ulysse al lui Homer, Don Quichotte al lui Cervantes, Avarul lui Molière, Raskolnikov al lui Dostoievski ne dovedește că aceste tipuri nu puteau fi create de reprezentanți ai scrisului altor popoare decât acei ai lor. Ulysse sintetizează calitățile și defectele poporului elen, Don Quichotte pe cele ale poporului spaniol, Avarul, zgâncenia specific franceză, iar Raskolnikov pe ruși. Aceste tipuri „rămân totdeauna cu pecetea unei națiuni și că orice altfel de tip e o imitație livrescă, sterilă, anorganică. Singura rațiune de viabilitate a tipului literar s'ă tocmă în această specificitate etnică și universalitatea lui devine cu atât mai solidă cu cât el exprimă un particularism mai pronunțat“.

Luceafărul, anul I No. 2, Sibiu. E o revistă care-ți face plăcere oricâteori o primești. Tendința aceia de a „gândiriza“ suntem siguri că va dispărea încetul cu încetul, și va rămâne o revistă care va încrusta ca și altădată la Budapesta, adânc pe răboj, o valoare. După admirabilul număr I pe Ianuarie, și acest număr ne aduce lucruri bune. Legea neamului a d-lui D. Stăniloaie e un articol de interesantă documentare cu interesantă concepție. D. I. Agârbiceanu prozatorului fecund al Ardealului publică o năvelă „Criza“, care trebuie ce- tită.

Versuri semnează Petre Pascu, Mi-

hai Nanu, Florin Dumitranu, Ion Oena și Ronsarda Castro. Ion Apostol Popescu ne dă două pagini din aspectele folklorului ardelen, iar St. Manciușea își încheie scrisorile „Din legăturile lui Al. Papiu Ilarian cu Blajul“. Subliniem scrisul cumpănit și logica strânsă a d-lui Vasile Gio-nea care semnează o cronică „Pe marginea unei Istorii a literaturii“ a d-lui G. Călinescu.

„TRANSILVANIA“. Anul III No. 4—5 condusă de la acest număr și de generalul Barbu Părăianu alături de proprietarul ei director Gheorghe I. de Ferenczy și de Ion Ojog ca prim-redactor. Nicolae Țimiraș ne evocă figura lui George Coșbuc în Icoane din Transilvania și tot pe Badea Gheorghe ni-l înfățișează și d-l Gala Galaction. E o replică dată celuiia care în Istoria literaturii române, meagă orice valoare literară poetului ardelen ale cărui balade și idile le cântă țara întregă? Cu siguranță. Un articol judicios publică arhitectul V. Smigelschi în Realizări românești în Ardeal. Ce am realizat în Ardeal numai noi, cei cari am trăit acolo, știm. Și un- guri locali cari rămăseseră uimiți. E destul să desprindem din articolul a- cesta faptul că numai la Cluj s'au ridicat 3400 clădiri din cari 50 oficiale, restul fiind particulare. Capitalul in- vestit se cifrează la 275 milioane pentru clădirile oficiale și la aproape un miliard pentru cele particulare. Acestea, într'un singur oraș. Dar la Satu Mare unde apele clocite stațio- nau verzi pe marginea străzilor în plin centru și unde piața era un mai- dan urât. Noi le-am lăsat străzile as- faltate iar centrul, un parc de toată frumusețea. Să mai vorbim de Ora- dea, de Târgu Mureș etc....?

M. S.